

א (ז)

שנה ב', תשרי-חשוון תשמ"ז

קובץ בית אהרן וישראל

מאסף מרכזי לתורה והלכה לחו"ר הישיבות והכוללים
של מוסדות סטאלין קארלין בארץ ובתפוצות

קובץ בית אהרן וישראל
מאסף מרכזי לתורה והלכה
לחז"ר הישיבות והכוללים
של מוסדות סטאלין קארלין בארץ ובתפוצות
בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

- ישיבה גדולה "בית אהרן וישראל" - ירושלים
-
- ישיבה גדולה "סטאלין קארלין" - ניו יורק
-
- ישיבה קטנה "זכרון אלימלך" - ירושלים
-
- ישיבה קטנה "סטאלין קארלין" - בני ברק
-
- ישיבה קטנה "סטאלין קארלין" - ניו יורק
-
- כולל אברכים "בית אולפנא דרבינו יוחנן" - ירושלים
-
- כולל אברכים "סטאלין קארלין" - ניו יורק
-
- כולל אברכים "בית אהרן וישראל" - ירושלים
-
- כולל אברכים "מתלביתא דרבי יוחנן" - טבריה
-
- כולל אברכים "סטאלין קארלין" - בני ברק
-
- כולל אברכים ללימוד או"ח "סטאלין קארלין" - ירושלים
-
- כולל אברכים ללימוד יו"ד "סטאלין קארלין" - ירושלים
-
- כולל אברכים ללימוד ש"ס "סטאלין קארלין" - ירושלים

©

כל הזכויות שמורות

הודפס בדפוס המכון

התוכן

גנוזות

הרב יהושע שמעון בריזל שליט"א
ראש כולל תלמידי ישיבת קארלין סטאלין ירושת"ו

רבי אליהו רחמים חזן זצ"ל

רבי אליהו רחמים ורבי דוד חזן זצ"ל

רבי רפאל ישראל איסר שפירא זצ"ל

תשובת הנודע בשערים
כדבר נקודות אדומות כריאה

בענין גביית כתובה מן הראוי

כטעמא דספק ממזר מותר

בענין גירושין כבעל שמדבר
לפעמים דברי שטות

חדושי תורה

הגאון הרב חיים ברוך וואלפין שליט"א
ראש ישיבת סטאלין קארלין ניויורק

הרה"ג ר' יהודה סג"ל שליט"א
רב קרית שלום תל-אביב

הרה"ג ר' יצחק דו"מטרובסקי שליט"א

הרה"ג ר' מנחם שמינר שליט"א
נז"נ בישיבת קארלין סטאלין ירושת"ו

משה זילבר
כולל אנרכים סטאלין קארלין ניו יורק

יעקב צבי ערבליך
כולל אנרכים סטאלין קארלין בניברוק

שלום מרדכי סג"ל
בית אולפנא דרבינו יוחנן ירושת"ו

דוד ספח בורנשטיין
ישיבת קארלין סטאלין ירושת"ו

בענין גונב מן הגנב

בגדר כל שאינו מחויב בדבר
גבי שופר

בגדר פסול זונה

בענין תשע ציבורין של חמץ

בענין כח אחר מעורב, מעשיו גרמו,
ותחלת עשייתו לנזק

ברזן מחיית עמלק

דבר שלא בא לעולם

קידוש היום בשבת

הערות וביאורים בשולחן ערוך

אורה חיים:

בענין אי אמרינן תרי הלכות בסוכה
בענין סכך קבוע במסמרים ובקורות
משולכות

ב"ש ללימוד ש"ס קארלין סטאלין
ירושתי'ז

יורה דעה:

הלכות שחיטה סי' י"א-י"ג

ב"ש ללימוד יו"ד קארלין סטאלין
ירושתי'ז

אבן העזר:

בענין ביטול קלא
בענין קלא דלא אתחזק בב"ד

בית אולמנא דרבינו יוחנן ירושתי'ז

בירורי הלכה

בענין פדיון בסלעים שקנה
אבי הבן מהכהן

הרה"ג ר' אהרן יוסף ברוז' שליט"א
ר"מ בישיבת קארלין סטאלין ירושתי'ז

בענין הקטנת להבת הגו ביו"ט

הרב יעקב חנוך שבדרון שליט"א
ראש ב"ש ללימוד ש"ס קארלין סטאלין ירושתי'ז

כתבי קודש

שטרי התקשרות שבגנזי חצר
הקודש סטאלין קארלין

אברהם אביש שור

- א. שטר התקשרות של תלמידי הרדב"ז ז"ל במצרים משנת ש"ח
- ב. שטר התקשרות של תלמידי האר"י הק"ו ז"ל בצפת משנת של"ה
- ג. שטר התקשרות של רבני ארם צובה ז"ל משנת תקפ"ט.

גנוזות

הרב יהושע שמעון בריזל

תשובת בעל הנודע בשערים

בדבר נקודות אדומות בריאה

תשובת הגאון רבינו הובעריש אשכנזי זצוק"ל אבד"ק לובלין וק"ק סלאנים
בעמח"ס נודע בשערים.

מבוא

תשובה זו הוראה עתה אור הדפוס לראשונה. כתבו הגאון רד"ב הנו" להגאון מוה"ר ר' חיים דוד לאנגפוס זצ"ל אבד"ק בענין וסביבותיה¹, אם כי היא מעט ככמות. בכל זאת רב איכות היא ונכתבה ברמו בשנותיו האחרונות של הגאון ז"ל בעת חולשתו² וזן בה על המבוכה הגדולה שהיתה בין הבודקים³ לפני כמאה ושלושים שנה, בדבר נקודות אדומות בריאה, דבר שהיה מצוי מאד בתקופה ההיא במדינת פולין וסביבותיה⁴, והיתה מהומה גדולה בכל עיר ועיר ואין איש יודע להעמיד הדין על כוריה⁵, ודנו בה אז רבים מגאוני וגדולי ישראל⁶.

כפי הנראה, שהגאון רבי חיים דוד ז"ל היה מן הראשונים⁷ והמתעסקים בנדון ונשא ונתן הרבה בענין זה⁸ ושלח לכמה מגדולי הדור שיחוו דעתם בזה, — להגאון הצדיק בעל חידושי הרי"ם⁹, ולהגאון הצדיק בעל תפארת שלמה מראדמסק¹⁰, ולהגאון מוה"ר אברהם דוד אבד"ק

1. בצד החיצון של הכתיב כתוב: מק' לובלין, ליד כבוד... הרי"ם אב"ד דק' סאסנאוויץ, והוא הגר"ח אבד"ק בענין, ובימים ההם לא היו לסטנוביץ קהילה ורבות עצמאית והיתה כפופה לקהילה בענין ורביניה.
2. הגר"ח נתמנה לאב"ד בק"ק בענין בשנת תרי"ז (לפני כן היו רב בק"ק שיראדו) ונתבשר"ם ביום י" כסליו תרכ"ה, ככן ששים שנה.
3. כאשר כתב שידיו רפות כעת להאריך בכתיבה, וכ"כ משאר תשובת הגאונים שנשאו ונתנו עם הגר"ח בנדון זה (ונביאם להלן) דהיו בשנת תרי"ד שהיא שנה וחצי אחר פטירת הגר"ח. (ועיי' להלן הערה 7 במוסגר).
4. כן כתב הבית דוד בסי' ל"ח חלק ב' כיסוד הבית אות ה'.
5. כאשר כתב הגר"ח הנ"ל במכתבו להארמ"ר מראדמסק בעל תפארת שלמה, והדפיסו השו"ב הג"ר מיכאל מראדמסק בספר דעת חכמים סי' א' (הנדפס בסוף ספר תיקוני הזבח).
6. לשון השו"ב הג"ר מיכאל הנ"ל במכתבו להגאון מהרש"ק, הודפס בספר דעת חכמים הנ"ל סי' ה"ו וכן הדפיסו הגאון מהרש"ק בספרו טו"ט מהר"ת סי' נ"ג.
7. כאשר יבואר אי"ה להלן כל אחד במקומו.
8. הגאונים הנינים בנידון זה קודם הגר"ח הם שו"ת מאמר מרדכי (מרמ"ז עטנינגר) סי' כ"ט שכתב תשובתו בשנת תרי"ב ושו"ת חסד לאברהם סי' י"ח שכתב תשובתו בשנת תרי"ב ומתארכי שאר תשובות הרבנים שדינים בענין זה רואים שהגר"ח ה" מן הראשונים שדנו בנושא זה, ונאף בשו"ת הנ"ל ה" בערך באותו זמן שהגר"ח עסק בנושא זה שהרי רבינו נתבשר"ם באר תרי"ג והוא שלח לו בנושא זה.
9. עיי' שו"ת דעת חכמים הנ"ל בסי' ז' שהרחיב שם הגר"ח בנדון זה.
10. והוא בשו"ת חידושי הרי"ם סי' ב', וכתב שם הגר"ח ח"ל: דנה הגם כי לא היו חפצי להשיב בזה, כי ידעתי בזה שיש רבנים אוסרים ויש מכשירין וכבר קרה לי בכיוצא בזה שמביא למחלוקת, עכ"ל לבל יראו שאיני חושש להשיב לר"ם ובאמת כבוד ת"ח יקר בעיני, אכתוב לא להלכה ולא למעשה רק מה שיש לצדד בקצרה עכ"ל.
11. כנ"ל בהערה 4, וחותם שם שמו חיים דוד בן מלכה.

שדה לבן¹¹, ולהגאון רבינו בעל נודע בשערים¹².

ומתוך המשא ומתן שהיה להגאון רח"ד הנ"ל עם הגאונים הנ"ל יכולים אנו לפענח את דברי רבינו בתשובה זו ומה היתה כוונתו, כאשר יבואר.

נדון זה של נקודות אדומות כריאה נפתח בגדולים היה הר"ץ בהגהות¹³ והביאו השמ"ח¹⁴ והאחרונים הבאים אחריו¹⁵, אמנם יש הבדל בין הנקודות האדומות שהיו שכיח בזמנם, לנקודות האדומות שאנו דנין בהם, כי בזמנם לא היה מצוי ל"כ שימצא נקב בנקודה האדומה, אם כי חששו לזה וגם היה מצוי שימצא נקב, וע"כ הצריכו בדיקה אף בדיעבד¹⁶, ככל זאת לא היה ברובם נקב וע"כ כתב הלב"ש¹⁷ שאם בדיק כמה פעמים ולא ראה נקב יש להתיר אח"כ בדיעבד אם שכח ולא בדיק.

אחרת היה המצב בשנות הגאונים הנ"ל¹⁸ (לערך משנת תר"י והלאה) במדינות הנ"ל, שכרובם היו ניכרים נקבים קטנים מאד¹⁹ ולא היה דרך שהיהו נקודות אלו בלא נקב²⁰, והיה מכובד גדולה בין הבודקים כי לא פורש מה יעשה לו, דלא הוזכר בפוסקים מזה²¹ ואי אפשר להעמיד על חוש הראות אם יש שם בתוך הגומא קרום כי הוא דק מאד ועמוק קצת²² וע"פ רוב באותו מקום העמוק יש נקב דק כחודה של מחט קטן, ולפעמים אינו נראה לעין כ"א אחר עיון רב, ומחמת קטנות הנקב א"א להכיר אם הוא רק בקרום אחד או בשני הקרומים²³, ויש מהם שהנקודות סתומות ויש מהם פתוחות וקצת מהם רק הכשר שתחת העור אדום קצת ולקור, ויש מהם גם העור אדום קצת²⁴ והיו איזה מורים שהמציאו מדעתם בארות בארות חומרות בנידון זה²⁵ והיו ממציאים בדיקות מבדיקות שונות כאשר יתבאר להלן, והיתה צעקה גדולה כי

11. הוא בעמ"ס ראש יוסף על טריפות הריאה ושם בסי' ל"ח ביאורים סי' ז' כאשר דן בנושא זה כתב (כסוף) שהשיב תשובה ארוכה בנידון זה להמאוה"ג מו' חיים דוד ז"ל שהיה אב"ד בק"ק בענדין, (ועי' בשר"ת זית רענן ח"ב בהשמטות ליו"ד שיש לשער מתוך הסגנון והספיקות בשאלה ובתשובה שהשואל שם היה הגר"ח הנ"ל אך לא הזכיר שם שם השואל ותאריך התשובה היא כ"א אלול תרי"ד ותאריך תשובת החידוש הר"ים להגר"ח הוא ז' אלול תרי"ד).

12. היא התשובה שאנו מדפיסים עתה מתוך הכתיב.

13. בסי' ט"ו אות א'.

14. בסי' ל"ח סעיף י"ג.

15. הרא"פ כפרת"ב שם סעי' כ"ה, ותכ"א כלל י"ב אות ו' ושאר האחרונים, ועי' רא"פ שם סי' מ"ט שהק' על השמ"ח, דהרי הר"ץ לא הצריך בדיקה רק כשגם נמצאו מים בגוף, אבל בסתם נקודות אדומות לא החמיר לבדוק, אך סיים הרא"פ להחמיר הואיל ונפק מפומיה דהשמ"ח, וכ"ה בשר"ת מאמר מרדכי סי' כ"ט דאין להקל, ועי' בשר"ת זית רענן ח"ב בהשמטות ליו"ד ד"ה מ"ש באות א', ועי' דע"ת סי' ל"ח סי' י"ח, ועי' שו"ת בית יצחק סי' ע' אות א'.

16. כמו שכתב השמ"ח שם.

17. בהג"ה בשמ"ח שם.

18. כ"ה בבית דוד סי' ל"ח חלק ב' ביטוה"ב אות ה' וכ"מ בשר"ת דברי מלכאל ח"ב סי' כ"ב אות ד' שיש חילוק בין מש"כ השמ"ח לזמנינו, (ועי' שו"ת דע"ת סי' ט"ו וכדעת הובח שם תניא סי' ד') דעתו של הנקודות שלנו אותו דין של השמ"ח ולב"ש שם ע"ש, וכ"מ בטוטר"ד תניא סי' מ"ד וכ"מ דעת המתירים להלן.

19. לשון שו"ת בית שלמה יו"ד סי' ס"ד.

20. לשון שו"ת חסד לאברהם (בוטשאטש) סי' י"ח.

21. לשון בית דוד סי' ל"ח הנ"ל.

22. לשון שו"ת דברי מלכאל ח"ב סי' כ"ב.

23. לשון בית דוד שם וכ"ה בראש יוסף הנ"ל בסי' ל"ח סעיף י"ג בהג"ה.

24. לשון שו"ת מאמר מרדכי סי' כ"ט.

25. לשון השו"ב הג"ר מיכאל מראדמסק במכתבו להגאון המהרש"ק הנ"ל.

מטבחיא על הבודקים כי נחרבה הבשר טריפה ואין קנה²⁶, ובעיקר נסתבכו הבודקים באופן שראו נקב בקרום העליון ולא נתברר אם התחתון ג"כ ניקב²⁷.

ועל זה באו הבודקים בשאלה אל החכמים וגאונים הזמן להודיע להם את הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשו²⁸, ודנו ע"ז רבים מגדולי ישראל כ"א כפי דעתו בזה²⁹ ובכדי להבין הענין על מנתו וזה נכין את דברי רבינו הקצרים והרמוזים נביא כאן עיקרי הדברים ופסקי הרבנים בקצרה.

שאלה זו נחלקת לש' אופנים:

א. אם נמצאו נקודות אדומות ואינו ידוע אם יש נקב אפי' בקרום העליון, ובודאי דלכתחילה בעינן בזה בדיקה כמבואר בשמ"ח הנ"ל³⁰ אך יש לדון בכה"ג איזה בדיקה בעינן, ומה הדין בדיעבד אם לא בדיק בדיקה זו.

באופן הבדיקה נחלקו הפוסקים ויש בזה ו' שיטות.

1. יש שאינם מצריכים רק בדיקת פושרין ותו לא³¹.
2. דעיקר הבדיקה שיבדוק בראיית עין ובמשמוש היד אם הריאה שלימה, ואם אינו רואה ומרגיש שום נקב יבדוק בפושרין ואם אינו מבצבץ כשר³².
3. לבדוק ע"י חתיכה וגרידה, דהיינו שתותכין חתיכת הריאה שהנקודה בו עם קצת בשר הריאה ואח"כ גוררין מבפנים הבשר מעל הקרומים ורואים נגד אור השמש אי ניקבו הקרומים, וזהו דוקא בבדוק שהוא אומן ובקי לעשות בדיקה זו, אבל בודק שאינו בר הכי די לו בבדיקת פושרין³³.
4. יש מחלקין דאם יש שם עמקות הנראה כעין נקב יבדוק ע"י קליפה וגרידה כגו' ואם לאו סגי בפושרין³⁴.

26. לשון שו"ת מאמר מרדכי שם.

27. כאשר יבואר א"י"ה להלן מתוך דברי הפוסקים שבזה ה"י עיקר המחלוקת ובוה בנדאי לא שייך דינו של השמ"ח הנ"ל דאצלם לא ראו נקב בעור העליון משא"כ בזה כ"כ הבית שלמה שם.

28. לשון בית דוד שם.

29. ועיי' שו"ת דעת הובח מהר"ת סי' ד' הנ"ל שכתב שם הג"ר מיכאל הנ"ל חז"ל: קונטרס אחד כתבתי בזה והוא אצלי אשר עדן לא בא בדפוס וקשה עלי להעתיקו כי רב הוא והבאתי ראיות וכו'.

30. ועיי' מק"מ סי' ל"ז ס"ק ג"ח וסי' ל"ח ס"ק ל' שכתב דזה דוקא שהאודם נקבע בקרומים, אבל אם האודם הוא רק בבשר שתחתיו אין צריך בדיקה כלל ועיי' להלן הערה 41.

31. כ"ה דעת המאמר מרדכי הנ"ל וכ"ה דעת המק"מ ברני תר"ל אוח נגלד ס"ק ח'; וכ"ה דעת רבינו בתשובה להלן ע"י שם בהערה 3 וכ"ה דעת הגר"ח מצאנו בשו"ת דברי חיים ח"א אבה"ע סי' ל"ט בבדיקין בראיית עין ומשמוש מעט סמוך להנקודות וכשיצא דם מטריפין, ואם לאו בודקין בפושרין ומכשירין, וכ"ה דעת היות דענן הנ"ל וכתב אך מ"מ אם אירע שקלפו הקרומים ומצאן נקובים, אין תולין במשמוש ידא דטבחא בזה אחרי שהנקב הוא מכון כנגד הנקודה, ועיי' להלן הערה 33, ובהערה 50.

32. כ"ה דעת הבית שלמה בשו"ת סי' ס"ד, וכ"ה דעת הרבה פוסקים עיי' דר"ח סי' ל"ח אות קכ"ג, ועיי' להלן הערה 35.

33. כ"ה דעת המהרש"ק בטוטרוד תניא סי' מ"ח, וכ"ה דעת הובחי צדק סי' ל"ח אות פ"ב (הביאו הכף החיים שם אות ע"א) ועיי' בשו"ת מאמר מרדכי הנ"ל שכתב ע"ז דהוא חומרא יתירה ראולי ע"י הגרידה נעשה נקב ואף שהוא מצומצם נגד המקום של הנקודה אינו ראוי לפי שהמקום ההוא כבר נחלש שם העור ע"ש וכ"כ בשו"ת דעת"ה הנ"ל ועיי' בהערה 31, ובהערה 50.

34. כ"ה דעת הגאון ר"ש טאנאוהן בספרו דברי שאול ויוסף דעת סי' ל"ט סעי' ו' וכ"ה דעת חסד לאברהם הנז', בתשובתו הנדפס בשו"ת דעת"ה הנ"ל סי' י"ז.

5. בדיקה ע"י מירוס דהיינו שימרו בעור הריאה עד שיחזור הנקודה למראה ריאה ואח"כ יבדוק בפורשין³⁵.
6. יש אומרים דכ"ז דוקא שהנקודה קבועה בקרומים, אבל אם הנקודה היא בכשר הריאה ולא בקרומים א"צ בדיקה כלל³⁶.

ובדיעבד אם לא בדק הבדיקות הנ"ל:

- יש אומרים דסגי בבדיקה במראית עין היטב אם לא ניקב³⁷.
- יש מצריכין עכ"פ נפחה ומכשירין בדיעבד בכך אף בלא פורשין³⁸.
- יש פוסקים דס"ל דרק כשבודק בפורשין אז מועיל בדיעבד אף שלא בדק בדיקות הנ"ל אבל בלא בדיקות פורשין אסור³⁹.

ב. אם נמצא נקודה אדומה ורואים נקב בקרום העליון ואין ידוע אם ניקב גם התחתון, בזה יש לדון אי מהני בדיקה, ואם מהני יש לדון איזה בדיקה בעינין, ומה הדין בדיעבד אם לא בדק בדיקה זו.

יש פוסקים דס"ל דככה"ג אסור ולא. מהני בדיקה ויש בזה ו' טעמים.

1. משום דהוי תרתי לריעותא⁴⁰.
2. דדינו כמכה בדופן נגד מראה אדומה⁴¹.

35. כ"ה דעת הבית יצחק בס"י ע' דלכתחילה בעינין מירוס, שאם נכנס טיפת דם יצא, וע"ש שכתב שכן ראה בספרי האחרונים וכן הביא בשם שו"ת בית שלמה, ועי' דר"ת סי' ל"ח ס"ק קכ"ג שהק' עליו שלא מצא כן בספרי האחרונים וגם בשו"ת בית שלמה מכוון להיפך (עי' הערה 32) דרק כשנגלד דהיינו שרואים נקב בעור העליון אז בעי מירוס כנ"ל (עי' בהערה 54) אבל כשלא רואים שנגלד מכשירין כולם בפורשין, וסיים דמ"מ מי שמחמיר מה טוב וכן נהגו במונקאטש שם, (ועי' להלן בהערה 51 משי"כ בשם האבני"ז).

36. כ"ה דעת המק"מ סי' ל"ח ס"ק נ"ח ובס"י ל"ח ס"ק ל'.

37. היינו אפי' להמצריכים לאו בדיקות בדיעבד כשר בזה, כ"ה דעת הבית דוד הנ"ל שם, וכ"כ הדין רענן הנ"ל בהשמטות דבריעבד בראי' ומשמוש היד ולא ראה ולא הרגיש שום נקב כשר.

38. כ"ה דעת הבית יצחק בשו"ת סי' ע'.

39. כ"ה דעת הבית שלמה שם וכ"מ דעת המהרש"ק הנ"ל והגרי"ש הנ"ל, ומה שכתב הלב"ש הנ"ל (עי' הערה 17) דכשבודק כמה פעמים ולא מצא נקב, כשר בדיעבד אם לא בדק כלל, היינו דוקא בזמנו שלא היו מצוי כ"כ נקבים בנקודות אלו כנ"ל (עי' בהערה 18).

40. כ"ה דעת המהרש"ק בספרו טוטו"ד תנינא סי' נ"ג, והיא התשובה שהשיב להשו"ב הגי"ד מיכאל הנ"ל הדפיסו בספר דעי"ה הנ"ל סי' ר' (וע"ש בס"י ד' במכתבו של הגר"ד בארובה מה שהשיג על המהרש"ק שם ובאות ה' שם שהשיג על הטעם דת"ל) וכ"מ בשו"ת בית שלמה סי' ס"ד דס"ל טעם זה, וע"ש משי"כ בזה מדברי תב"ש ולב"ש ועי' להלן הערה 54, וכ"ה דעת מהר"ש ענגל בשו"ת ח"ה ס"ד, ועי' שו"ת עין יצחק (להגאון ר' יצחק אלחנן) יו"ד סי' ד' דס"ל דבנגלד פורחא לא הוי ריעותא ועי' שו"ת שו"מ חליאתא ח"א סי' רמ"ו שהרב השואל שם סובר דהוה תר"ל והוא כתב שיש לפקפק אי הוה תר"ל, אך כתב דא"צ לזה ובלא"ה כל שא"א לבדוק הוה טריפה, ועי' סי' ל"ו שפי"ד ג', וע"ש בחידושי רע"א מה שדייק ברמ"א סעי' ב' על מקום שנקלף הה דלא כהשפ"ד שם ועי' ראי"פ בשפ"א שם שהק' על השפ"ד מכת דרוק זה ע"ש, ועי' שו"ת תפארת צבי (להגאון ר' צדוק הכהן מלובלין) ח"א ה' טריפות סי' י"ז (דף ע"ד) במכתב שאלה מהגאון ר"מ מאוסטילע ובתשובת הגאון ר' צדוק שם משי"כ בנדון זה דהת"ל ככה"ג ועי' להלן הערה 46.

ובדעת המהרש"ק עי' בטוטו"ד שם סי' מ"ד דהתיר עי' בדיקת פורשין ובס"י מ"ח שם אוסר עי' פורשין אך התיר שם עי' קליפה וגרידה ועי' דר"ת סי' ל"ח אות קכ"ב שעמד בזה שסותר עצמו בסימנים אלו, וכן העיר הגאון המהרש"ם בדעת סי' ל"ח ס"ק י"ח ועי' עוד טוטו"ד שם סי' ע"ט ובקרי' שם סי' ח', (ועי' להלן בתשובת רבינו בהערה 5 (כמוסגר) בשו"ת פורשין שמוריד הנקודה יש לומר שמסלק חשש דת"ל).

41. דפסק הרמ"א בס"י ל"ח סעיף ד' לאסור, כ"ה דעת המק"מ בתורל"ע אות א"ד ס"ק ג' ובאות נגלד

3. דהמראה דינו כקורט דם המראה על נקב, דאם אין מכה קריד מנין⁴².
4. דאין מועיל בדיקה בזה משום חשש שהקורט דם סותם הנקב ומעכב מלבצבץ⁴³.
5. דכיון דמחויב בדיקה, אמרינן בזה דאין אנו בקיאין בנפיחה⁴⁴.
6. דחיישינן שמא ניקב גם קרום השני ונתרפא⁴⁵.

רכים מגדולי הפוסקים חולקים על זה וסברו דמועיל בדיקה⁴⁶, אך נחלקו באופן הבדיקה, איך לברוק, ויש בזה י"א שיטות.

- א. יש אומרים דסגי בבדיקה פושרין⁴⁷.
- ב. יש מצריכין למרס בנחת ולמשמש בידיים (או להכות באגרוף סמוך למקום הנקודה) באופן שיגביה העור של הריאה מהבשר, ונעשה כמו בוצא גדולה מלאה רוח, ואח"כ יבדוק בפושרין⁴⁸.
- ג. ויש עוד בדיקה והוא, שיעשה נקב בצד שכנגד הנקודה ויוציא הבשר באצבעו עד מקום האודם ויקנת האודם באצבעו (ולא בצפורן רק בבשר אצבעו) ואח"כ יבדוק במראית עין, ואם אינו רואה נקב כשר⁴⁹.

ס"ק ח' (אך כתב שאם רואים שהאדמיות לא שלט בקרום התחתון רק בבשר שתחתיו יש להכשיר, וכתב שממרס בשעת נפיחה והעור נפרד ואם לא בצבץ, חותך אותו עור המופרד ואם שטח העור נקי בלי אודם וגם לא נראה נקב כשר, וקשה לסמוך על בדיקה זו רק לצו"ג והפ"מ) וכ"ה דעת הגר"ח במכתבו הנודס בדע"ח סי' ד', וע"ש בס"י א' שהעיר מזה וצדד לכאן ולכאן (ועי' בבניד הנ"ל שהביא זה משם הדע"ח שכתב בשם רב אחר, והוא הגר"ח השואל דידן) וכ"ה דעת מהר"ש ענגל הנ"ל.
42. כמבואר בגמ' דף נ"א, כ"ה דעת הגר"ח שם וכ"ה דעת מהר"ש ענגל שם, וע"ש בדע"ח בס"י א' שכתב לחלק בין קורט דם לאדמיות ועי' שו"ת חידושי הרי"מ סי' ב' משי"כ לו ע"ז, ועי' להלן הערה 53.

43. כן הביא הגר"ח שם דעה זו וע"ש שחולק ע"ז ומה שכתב בזה, וע"ש בס"י א' שהוכיח כן שעשה נקב קטן בחודה של מחס על הנקודה ובצבץ, א"כ חזינן דאין האודם מעכב ע"ש.

44. כמבואר בסימן ל"ט ט"ז ס"ק ה' ועי' ש"ך סי' ל"ו סק"ט כ"ה דעת הגאון ר' צדוק הכהן מלובלין בשו"ת תפארת צבי (הנ"ל בהערה 40) בסופו דכיון דבעינן בדיקה, אין אנו בקיאין בנפיחה, וכ"ה בדע"ח סי' ד' במכתבו של הגר"ח אות ר', ועי' בשו"ת זית רענן הנ"ל דס"ל דבנדק הבדיקה הוא מצד חומרא לתור ולא מדינא.

45. טעם זה לא מצאנו בכל ספרי הפוסקים בנידון דידן, ורק רבינו כאן בתשובה כתב טעם זה לאיסור וע"ש בהערה 4 משי"כ בזה.

46. עי' שו"ת דע"ח סי' ט"ז בארוכה שחולק על רוב טעמים הנ"ל (שאר הטעמים לא הביא) ובס"י ד' שם משי"כ הגר"ח לסתור טעמים אלו, ובס"י י"ז שם משי"כ החסד לאברהם בטעמים אלו ובשו"ת חסד לאברהם סי' י"ח שחולק על הטעם דת"ל.

47. כ"ה דעת החסד לאברהם בשו"ת סי' י"ח ובתשובתו בדע"ח סי' י"ז וע"ש שמחלק בין מראה אדום לקורד (ועי' דע"ח הנ"ל משי"כ על החס"א כאן ועי' להלן הערה 53) וכ"ה דעת היתר רענן ח"ב בהשטמות לירוד, וכ"ה דעת המהר"ש"ק בטוטר"ד סי' מ"ד (ועי' משי"כ בהערה 40), וכן הביא הגר"ח בספרו דברי שאול ויוסף דעת סי' ל"ט סעי' ו' שיש מקומות שנוהגין כן, וכ"ה דעת שו"ת ראש לראובני (אב"ד דנברג) סי' ל"ח דאין לנו לומר סברות מדעתנו, רק לרווחא דמילתא אחר שלא בצבץ יקרעו העור וראו אותו יש דם תחתיו, והרם מעכב הבצבץ, ומדינא אם רואים אנו ע"פ רוב שאין זה, א"צ לנסות, אחר שראינו שאין מבצבץ.

48. כן כתב הדברי מליכאל בשו"ת ח"ב סי' כ"ב דיבדוק בכך ואם א"א אז יבדוק בבדיקה המבואר להלן באות ד' (ועי' בהערה 50) ועי' להלן בהערה 55. ובהערה 58 עוד בדיקות מהנ"ל, וכן כתב הדע"ח סי' ל"ח ס"ק י"ח ששמע בשם הרה"צ ר' שלום מבעלו וצ"ל שהי' נוהג כן, ואם לא הי' באפשרי להגביה העור מהבשר הי' נוהג בבדיקה המבוארת באות ג', וכן כתב הראש יוסף סי' ל"ח סעי' י"ג בהג"ה דבכשמים יש לעשות בדיקה זו, אבל בבהמה קשה לפעמים לעשות פעולה זו ואי יש לנהוג כמבואר באות ד' ועי' בהערה 50.

49. כן נהג הרה"צ ר' שלום מבעלו כמבואר בהערה הקודמת, ועי' שו"ת דע"ח סי' ה' וסי' ט"ז אות ד'

- ה. בדיקה ע"י חתיכה וגרירה כנ"ל באופן האי שיטה⁵⁰³.
- ה. לבדוק ע"י שרייה, ששורין הריאה במים פושרין (לערך י"ב שעות) ואם ע"י זה נתלבן הנקודה בודק כפושרין ואם אינו מבצבץ כשר⁵⁰⁴.
- ו. ויש מחלקין בין נתאדם לחוד, לנצרך הדם, דבנתאדם כשר לגמרי דאמרין דהאודם הוא מקרום התחתון דאדם הוא⁵⁰⁵ ואין כזה שום ריעותא, אבל כשנצרך הדם ישרה כפושרין כנ"ל ואם יתלבן ולא יבצבץ כשר⁵⁰⁶.
- ז. יש מצריכין מירוס, דהיינו שימירם בקרום התחתון עד שיחזור למראה ריאה, ואז בודק בנפיחה ואם אינו מבצבץ כשר⁵⁰⁷.
- ח. בדיקה ע"י זכוכית מגדלת אם רואה שיש שם קרום כשר, ואם ניכר שאין שם קרום טריפה⁵⁰⁸.
- ט. בודקין בנפיחה ואם אינו מבצבץ, תוחבין מחט דק בתוך הנקודה ואם מבצבץ אח"כ כשר⁵⁰⁹ ואם אינו מבצבץ טריפה⁵¹⁰ אבל בדיקה זו קשה מאד דצריך לזוהר שלא יתחוב המחט יותר מדאי וכן צריך לזוהר שתעשה המחט נקב⁵¹¹.
- י. ויש מחלקין דאם הנקודה בין חיתוכי האונות או ע"ג האונות נגד הדופן, דבוה יש להקל אם נפחה היטב כמה פעמים ולא בצבץ, באופן שאי אפשר לבדוק בדיקות הנ"ל⁵¹².

- שג"כ עשה בדיקה זו, והראה לאדמו"ר הרב רפה שיחי' (ה"ה בעל תפארת שלמה) ולכל העומדים לפניו וכולם ראו כן תמהו כי ה"י הקרום התחתון שלם תחת אותו נקב עכ"ל.
50. כ"כ הדברי שאול יוסף דעת הנ"ל וכ"ה דעת הדברי מלכיאל והראש יוסף הנ"ל כשא"א לבדוק בבדיקה המבואר באות ב' וע"י הערה 48. וכ"כ המהרשי"ק בטוטר"ד תנינא סי' מ"ח וע"י מש"כ בהערה 40 וכן נהגו בק"ק ראדמסק כמו שכתב הגר"ח"ד בדע"ח סי' א' בשולי המכתב. אך כתב הראש יוסף דאין בדיקה זו מוחלטת להטריף כי יש תללות שלא ה"י נקב בתחתון ועתה נעשה נקב בעת הסרת הכשר הנרמק בקרומים ע"י הגרירה וכ"י וסיים שאינו מחליט לא לאיסור ולא להתיר וע"י לעיל בהערה 31 ובהערה 33.
51. כך נהגו בק"ק בענדין, כ"כ הגר"ח"ד במכתבו להתפארת שלמה שם בשולי המכתב. וע"ע שו"ת זית רענן בהשטמות ליו"ד שהזכיר בדיקה זו. וכן הביא החידושי הרי"ם שם בתשובתו להגר"ח"ד ע"ש, וע"י שו"ת אבני נזר חלק יו"ד סי' מ"ו אות ב' שפסק ג"כ כך, אך לא ביאר אי מירי כשרואין נקב בעליון או לא, וע"י להלן בתשובה בהערה 5 בדעת רבינו נב"ה.
52. כמבואר בגמ' דף מ"ה כן כתב החידושי הרי"ם שם, וע"י שו"ת בית שלמה הנ"ל שג"כ נתעורר מזה (והביאם דה"ת שם אות ק"ב בסופו ע"ש).
53. כ"י בחידושי הרי"ם שם, וע"י דע"ת סי' ל"ח ס"ק י"ח שכתב על מה שכתב החידושי הרי"ם דבנתאדם כשר דוהו רק בנוטה לאודם, אבל כאודם ממש וכפי המצוי בהנקודות שהם אדומות ממש אין להקל ע"ש.
54. כ"ה דעת הבית שלמה שם, ואם אינו יורד האדמימות אוסר מטעם תר"ל, וע"י שו"ת שו"מ מהדורא תליתאה ח"א סי' רמ"ו שמפקפק בבדיקה זו ואיסר וע"י לעיל הערה 40.
55. בדיקה זו כתבו הדברי מלכיאל הנ"ל ע"י הערה 48.
56. שהרי נתברר שהלקותא לא סתמא הנקב, דהא עתה כשניקב במחט הוא מבצבץ.
57. כי זה מורה שאין הבדיקה מועיל שם, דהלקותא סתמא הנקב אפי' בנקב ודאי.
58. כך ה"י נוהג הדברי מלכיאל בראשונה, והציע בדיקה זו לפני הגאון מהריט"ל בעמתי"ס עונג יו"ט ואמר ישר וע"י שו"ת עונג יו"ט סי' ע"ג ד"ה ועוד יש להקל, שרמז לזה) אך אח"כ הפסיק מלעשות כן באשר צריך זהירות גדולה שלא יכנס המחט יותר מדאי אחר הלקותא, וגם צריך לזוהר שיעשה המחט נקב בקרום, ולפעמים יכנס המחט בתוך הגומא וראש המחט יקמית הריאה שם, אבל לא יכנס בפנים ויטריף בחנם, כ"כ הדמ"ל שם, וכתב עוד וד"ל, ורק בהיותו בימי חופי שהיו חופי חוקים וטובים ודעתי צלולה בלא המן טרדות, יכולתי לכונן זה, אבל לא אח"כ, ומכ"ש למסור לרבים בדיקה זו ודאי א"א כי בנקל להכשיר הטריפה עכ"ל, וע"י שו"ת דע"ת א' הנ"ל.
59. דאז יש לצרף דעת המחבר דאפי' נקב סתם שם, וכן לצרף שיטת הר"ן דרק ספק הוא דשמו נקב זה סופו ליסתם, כ"כ הדברי מלכיאל שם אות ט' ע"ש.

יא. דוחקים בכוח את הריאה לכלוא את רוח הריאה אל מקום אחד תחת הנקודה, ואז רואים אם מבצבץ טריפה ואם לאו כשירה⁶⁰

ובדיעבד כשלא בדיק מאחד מהבדיקות הנ"ל משמע דעת הפוסקים לאסור (לכל חד כדאית ליה)⁶¹.

ומעתה נבוא לבאר דברי רבינו בתשובה זו, דהשואל הגאון ר' חיים דוד הנ"ל כנראה שאלו ג"כ לחוות דעתו בנדון זה על כל הספיקות הנ"ל כמו שכתב להגאון בעל תפארת שלמה⁶² א. איך ינהגו כשאין רואין נקב בקרום העליון ב. מה הדין כשיש נקב בקרום העליון, וכן שאל כנראה אם מועיל שריית י"ב שעות בפושט⁶³ שהיו נהגו בן במקומו בק"ק בענדין⁶⁴ וכן מה דעתו בענין בדיקה חתומה ונחירה הנ"ל⁶⁵ או בעינין בדיקה זו כשאין רואין נקב בקרום העליון, ואם מועיל בדיקה זו כשרואין נקב בקרום העליון, וע"ז באה התשובה אשר לפנינו:

60. בדיקה זו הביא השו"ב הגר"מ הנ"ל בשאלתו להגאון המהרש"ק שם וכתב ע"ז כי לא הסכים לבדיקה זו, כי לדחוק את הרוח אל מקום אחד בחוזק אין ראוי שיבצבץ כי בכל הריאה אם יעשו כך יבצבץ המים.

61. כן משמע בכל הני פוסקים שהעריכו וחיובו בדיקה בזה, דהבדיקה שהם מחייבים הוא לעכובא אמנם זה ודאי שיש לדון על כל בדיקה בפני"ע כי יש מהבדיקות האלו שיועיל לכי"ע ויש בדיקות שנחלקו הפוסקים בזה ואכ"מ להאריך בנושא זה.

62. כנ"ל בהערה 4, ובהערה 10, ומשי"כ עוד הגר"ד בדע"ה שם סי' ז.

63. כאשר יתבאר להלן בתשובה בהערה 5.

64. כמו שהבאנו לעיל הערה 51.

65. כאשר נהגו בן בראדמסק כמו שהבאנו לעיל הערה 50.

במזוה"י

לכבוד הרב החריף המופלג מיהם היים הוד נ"י.

מכתבו קבלתי, והנה ימי רפות כעת להארץ בתיבה², אך לעיקר הדיון בלא נמצא רק מראה אדומה להוד די לכל היותר לבדוק בנפיהה³ אם לא ראינו שום נגדה, אך באם אנו רואים שנגדה קרום העליון בזה יש לעיין דמכה מראה האדומה יש לנו לחוש דשמה ניקב קרום השני והבריאה⁴, ואם יש לבדוק ע"י בדיקה שזכר מעלתו⁵ בזה נ"ב יש להתישב בדבר, אבל כיו שלא ראינו

1. היה האבדיק בענדין וסביבותיו ע"י לעיל במבוא הערה 1.
2. כפי הנראה היו בשנותיו האחרונים של הגאון רבינו ז"ל ע"י לעיל במבוא הערה 2.
3. דעת רבינו כשיטת המאמר מרדכי והמק"מ, וכ"ה דעת הדברי חיים, והזית רענן ע"י לעיל במבוא הערה 31 ומשיב נפיהה נראה דהיינו בפושרין כמו שסיים רבינו כאן להלן, וע"י להלן הערה 7.
4. שיטת רבינו בזה דטרופה כשיטת המהרש"ק והמק"מ ועוד פוסקים, אך הפוסקים הנ"ל כתבו כל אחד טעמא אחרינא כטרופות זה ע"י לעיל במבוא הערות 40 — 44, אמנם רבינו כתב טעם חדש שלא הזכיר בכל הני פוסקים, והוא הטעם דחשש דשמא הבריא ונתפא.

והנה עיקר חשש זה הוא בגמ' גבי וישט והזכירו הפוסקים בס"י ל"ג (ונחלקו הראשונים בפי' הבריא ע"ש) ומפשטות לשון רבינו נראה דחושש שהבריא דהיינו נתפא, דכתב יש לנו לחוש דשמא ניקב קרום השני והבריא.

ואף דמוכח שם בגמ' ופוסקים דנבק מחמת חולי לא חיישינן שמא הבריא ע"ש מ"מ נוכל לומר דבגמ' דחוששין, דהא כתבו החוס' שם בדף כ"ח, ד"ה אתא וכו"ב הרא"ש שם (והביאם הט"ז סי' ל"ג ס"ק י"ח) הטעם דבחולי לא חיישינן שמא הבריא הוא משום דכיון דאין ניכר בעור השני שום חולי וא"כ בגמ' שבעור השני ניכר חולי שנתארם חיישינן, ואולי י"ל דבכה"ג אפי' למ"ד שם אין חוששין זהו דוקא בניקב ע"י קרן בסתמא, אבל בכה"ג שרואין וניכר החולי בעור השני לכונ"ע חוששין.

ומה שכתב הש"ך שם ס"ק כ"א בפי' האי' דלא חיישינן לשמא הבריא לחוד רק בצירוף טעם דאין לושט בדיקה מבחוק, א"כ לכאורה דבגמ' לא שייך חשש שמא הבריא, אך ע"י שם בשפ"ד שכתב דלכאורה הש"ך סותר עצמו ממש"כ שם בס"ק כ' דחיישינן שמא הבריא גם בעור הפנימי (כשלא ניקב הקרן מעל"ע), וחז"ן שם דמה שכתב הש"ך דלא חיישינן לשמא הבריא לחוד זהו דוקא מעור לעור אבל בעור אחד חיישינן ע"ש שהק' על ח"י זה, וא"כ נוכל לומר דבגמ' דיכר חולי בעור השני חיישינן לכונ"ע לשמא הבריא, ועכ"פ לכאורה נראה כן דעת רבינו, וכן מבואר בשפ"ד סי' ס"ק ז' דהיבא דיבא ריעותא לכונ"ע חיישינן.

- וע"י בלביש סי' ל"ט ס"ק ר"ג באמצע דבריו כאשר דן בטעמא דתרי"ל, כתב ז"ל: דכל ריעותא היינו שמעידה על שהי' נקב ונתפא כגון סירכא או כועא וכה"ג, וכן נגלד או ניקב קרום העליון היו ריעותא המעיד שגם קרום התחתון ניקב אלא נתפא ומשויה אינו מבצבץ, הרי שכתב דעת רבינו, אבל רבינו לא כתב מטעם תרי"ל, רק דהמראה אדומה מורה לזה, ואולי נתכוון כהלכ"ש.
5. נראה כוונתו לבדיקה ע"י שרייה בפושרין (לערך י"ב שעות), כמו שנתבאר במבוא ע"י הערה 51. דנהגו כך בק"ק בענדין ושאלו אם תועיל בדיקה זו, אבל אין לומר דכוונתו על בדיקה דחתיכה וגרידה המבוארת לעיל במבוא (ע"ש בהערה 33 ובהערה 50) והזכירו רבינו כאן להלן, דכיון דסובר רבינו שיש לחוש לשמא הבריא א"כ מה יועיל החתיכה וגרידה שנואה שהקרום קיים הרי אפי' הקרום קיים יש לחוש שמא ניקב ונתפא, אע"כ דכוונת רבינו על בדיקה אחרת והוא כנראה הבדיקה של שרייה בפושרין דעובר המראה וחוזר למראה ריאה דבזה יש לדון דכיון דחוזר למראה ריאה הרי אנו רואין שאין שם לקותא, ואם אין שם לקותא שוב אין חשש לשמא הבריא כאשר נתבאר לעיל בהערה הקודמת, ורבינו לא החליט בדבר זה אם יש לסמוך על בדיקה זו, (ואולי דשרייה במים פושרין גם מוריד הריעותא דתו לא מיקרי תרתי לריעותא, ע"י לעיל במבוא בהערה 40).

שום נגלה בודאי א"צ לא התייבה ולא גירסה⁶ רק בדיקה בפשוטין, ומה שכתבתי להרב מקאצק הוא בהקדמה להבטיח שד"ר⁷ דבזה בודאי דעתי להחמיר בדעת הגאון מהרא"י מרגליות ו"ל מבראד ומחמת שידי רבות קצרות וא"ש מאת ידיו.

הקדמה דובעריש אישכני

חופ"ק לובלין והגולה

6. והוא ולא כהמהרש"ק והחובתי צדק שהצרכיו בדיקה זו אפי' כשלא רואים נקב ע"י לעיל במבוא הערה 33 ומשי"כ שם.

7. כנ"ל בהערה 3, ועי' שו"ת בית יצחק סי' ע"י אות א' מה שהאר"ן במחלוקת החב"ש ולב"ש אי בכ"מ נפיתה בעי' פשוטין או נפיתה לחדו מהני ע"ש.

8. דברי רבינו כאן סתומים שלא כתב על איזה מחלוקות של הלכ"ש וב"א נתכוון אמנם נראה דנתכונן על משי"כ הלכ"ש סי' ל"ט סי' ר"ג בר"ן רואה שמועת טיפ' דם ואינו מבצק, שכתב שם, שנשאל בגליל א' שכח שם הרבה שנמצא בשר בלוי על הריאה, וכשקולפין אותו נמצא הריאה שם שלם, רק שמויע טיפ' דם כחודו של מחט וכשמקנחין אותו הזיעה חזרו ומויע עוד, ובודקין שם בפשוטין ואינו מבצק, ומה נראה שאינו דם שבא מהריאה ע"י נקב, אלא זיעה הוא, כמו שיוצא זיעה על בשר הבעל חי בלי שום נקב רק מהנקבים הטבעיים אשר בכל גשמי כאשר אמרו חכמי הטבע שכל גשם מלא נקבים דקים ומחמת איזה חולשת בעלמא יקרה הזיעה, כך הריאה וכו', והעלה מעיקר הדין להכשיר אך לדינא כתב לעשות שאלת הרופאים המומחים בניתוח וטבעים, אם יאמרו שאפשר להיות כך שזיעה הריאה טיפ' אדומים כאלו בלי שום נקב, רק כמו כל זיעה שיוצא מב"ח אז תלין בהכי וכשר ע"ש.

ובשו"ת בית אפרים חלק י"ד סי' י"ט האר"ן מאד להחמיר בזה, והביא שם בסוף דברי הלכ"ש אלו, וכתב שדבריו אלו אינם אלא מן המתמיהים, שמספק עלינו טריפות ודאי, וסיים, ושאריו ליה מאריה שהעלה דברים כאלה על ספר אשר אין להם שורש וענף בשום פוסק, (והביאם הראש יוסף בסי' ל"ט בחידושים אות רפ"ט).

וכפי הנראה שרבינו כתב חטובה בנדון זה להרב מקאצק להחמיר כהב"א (כמ"ש כאן) והשואל הגרמ"ד שאלו אם בדעת רבינו לדמות נדון דנקודות אדומות למחלוקת זו דגם שם (דמויע טיפ' דם) השאלה אם הדם סותם הנקב ומחמת זה אוסר הב"א כמבואר בחשובתו הג"ל, וא"כ י"ל דגם בנד"ד סובר כן להחמיר בנקודות אדומות משום שהדם סותם כנ"ל במבוא ע"ש בהערה 43, ועי' הישרו רבינו כאן דאינו דומה לנד"ד דהתם באמת דעתו להחמיר כהב"א משא"כ בנד"ד סובר דדי בבדיקת פשוטין (כשאין רואין נקב בעליון).

ועי' שו"ת דברי מלכיאל ח"ב סי' כ"ב שג"כ כתב שאין לדמות נד"ד לשאלה זו והלב"ש וכו' בבית דוד סי' ל"ט חלק ז' ביסוד הבית אות ז', (אך הם חילקו להיפך דאף להלב"ש שמקיל במועת טיפ' דם מכ"מ בנד"ד יש להחמיר ורבינו חולק להיפך דאף להב"א שמחמיר בנד"ד יש להקל) וכן רמז הבית דוד בסי' ל"ח ח"ב הג"ל כאשר דן בנד"ד להשוות ב"א הג"ל, ועי' דע"ת סי' ל"ח סי' י"ח שג"כ חרמה דינו של הב"א לנד"ד להחמיר ע"ש מה שכתב, ועי' דע"ת סי' ל"ח סי' ב' משי"כ בדעת הב"א, ועי' דר"ת סי' ל"ט אות חרמ"ג בארוכה בנדון הלכ"ש וב"א.

וממה שייחס רבינו הנישא להלב"ש והב"א יש גם להוכיח מזה שדבריו מכוונים להג"ל דהרי הב"א לא ראה את ספר לב"ש עד סוף ימיו כמו שמוכח מתשובת הג"ל וכן כתב שם בחטובה שאח"כ שראה ספר חדש לכושי שרד והשיג עליו מה שנראה לדעתו להשיג, ותשובות אלו כתב באחרונה (וכן נקרא בפי האחרונים שו"ת בית אפרים החדשות).

וכמו כן יש להוכיח ממה שדייק רבינו לכתוב ב"עובדא" דלב"ש, והרי הלכ"ש אינו מביא בדרך כלל עובדות, ודבריו בנייים על השמ"ת, וכאן הביא העובדא שנשאל עליו.

רבי אליהו רהמים חזן זצ"ל

בענין גביית כתובה מן הראוי

עיון מרן החב"כ בבנה"ג אה"ע סי' ק' הגה"ט אות ה', שכתב בשם מוהר"ש ז"ל בתשו' סי' כ"ט, שלא מצא לשום פוסק שיסבור בדעת הרמב"ם ז"ל כפי' המשניות כפי' יש בכור, שכתב דבתר תקנת הגאונים אשה גובה כתובתה אף מן הראוי, עכ"ל, ויש להרגיש על הרוב בנה"ג, שהוא ז"ל שם בהגה"ט אות י"א כתב שר"ח והר"ף ס"ל כן, ולמה לא תמה על מוהר"ש ז"ל בזה, וסברת ר"ח והר"ף ז"ל הביאה הרב בעל השיטור ז"ל דמיד כ"א, והרב בעל התרומות שער סוף הל' ס"ט, והביא דבריו מרן בח"מ סי' ק"ז מה"ג, וכמו שציין כל זה מרן החב"כ ז"ל באן באה"ט.

וראיתי למוהר"א"ה ז"ל סי' ק' שהביא דברי הרב בעל השיטור ז"ל דמיד כ"א, והביא דברי הרב בעה"ת ז"ל ש' מינ' ה"ד ס"ט, שכתב דר"ח והר"ף ז"ל כתבו דבתר התקנה דכתובה גובה ממסלולי דגובה גם מן הראוי, וכתב מוהר"א"ה ז"ל שם בס"י ק', דזה דבריו הרמב"ם ז"ל כפי' המשניות דפ' יש בכור וכו', וסיים וכתב דנמצא לפי דבריו כל הגדולים האלה אפי' כתובה שאמרו עליה מקולי כתובה גובה מן הראוי וכ"ש כ"ח, עכ"ל, ויש להק' מזה על מ"ש בס"י קט"ז, אחר שהביא דברי הרמב"ם ז"ל בפיהמ"ש כתב שם ז"ל, אלא דסוגין דעלמא נראה דלא בהרמב"ם ז"ל בזה, שכל הפוסקים כותבים דין השבה והראוי בלתי שום חילוק אעפ"י שהם כותבין תקנת הגאונים במסלולין, ולא אשתמיט חד מיניהו לכתוב שכומן הוה גובין מן השבה, ואף הרמב"ם וכו', יב"ש, והשתא ק' דהיכי כתב דלא מצא שום פוסק וכו' מאחר שהוא ז"ל עצמו כתב בס"י ק' לר"ח והר"ף ז"ל והטור ז"ל דקיימו בשיטת הרמב"ם ז"ל בפיהמ"ש, ותמחני למרן החב"כ ז"ל (בבנה"ג) בה"מ סי' ק"ז הגב"י אות ז', שכתב ליישב דברי הראנ"ה ז"ל בשתי תשו' אלו הנראים סותרות זו לזו, והוא ז"ל כתב לחלק דבס"י ק' מיירו שהב"ח מוחזק ובס"י קט"ז איירו שהיתומה מוחזקת וכו', יב"ש, והרואה יראה דלמה שהקשינו דבס"י קט"ז כתב שהרמב"ם ז"ל הוא יחיד כסברא זאת אינו מתיישב בזה, וצ"ע.

וחזה הוית להרב פ"מ ז"ל בה"א סי' צ"ט, דלא בחר בדרך זה שכתב מרן החב"כ ז"ל ליישב שתי תשו' מוהר"א"ה ז"ל, מכה שהוקשה לו דלמה הוברר בס"י קט"ז להכריח שסברת הרמב"ם ז"ל בפיהמ"ש דפ' יש בכור שהוא סברא יחידאה, ואף גם זאת שהוא חזר בו בס' ה"ד, תיפוק ליה דהיתומה היא מוחזקת ויכולה לומר קי"ל כמ"ד דגם לאחר התקנה אינה גובה מן הראוי, אלא ודאי ש"מ שכונת מוהר"א"ה ז"ל שם בס"י קט"ז הוא לומר דאף אם היתה האלמנה מוחזקת מפיקין מינה, כיון שסברת הרמב"ם היא יחידאה, ומשום דבאותו גזון איירי מוהר"א"ה ז"ל בנכסי דאבא דאבא, וכבר הכריח שם דלכ"ע אין האלמנה לגבות מאלו הנכסים מטעם ראוי או מטעם נכסי דאבא דאבא, ולפי זה תו' אין הכרה לומר שחזר בו בס"י קט"ז מ"ש בס"י ק' וכו', יב"ש.

רבי אליהו רחמים ורבי דוד חזן זצ"ל

בטעמא דספק ממזר מותר

מ"ש הרב נודע ביאודה אה"ע סי' ו', דמינע הסוכרים דכל ספק אסור מד"ת ולא התיר התורה אלא ספק ממזר, הטעם, דבשאר ספקות כגון סי' מגורשת וסי' חלב וכו' כסודן לא יש צד המנגד, דסי' חלב אוליגן להומרא והוא חלב, וכן סי' מגורשת היא א"א, אמנם בסי' ממזר איכא תרתוי חומרי דסתרן, דאי נימא להחמיר שהוא ממזר אסור בישראלית, ואם כן אישא ממזרת שמה אינו ממזר ואסור בממזרות, ונמצא דהם תרי חומרי דסתרן ולכך לא החמירה התורה וכו', ישיש שהארץ.

ומלבד שהסוכרים דכל הספקות אסורין מד"ת הם הרשבי"א והר"ן, ומעמייתו הוא מדגלי קרא בממזר, והמה לא בקשו מה טעם התירה התורה בסי' ממזר, כר מן דין לא ידעתי איך בסי' א"א ליכא תרתוי חומרי דסתרן, והרי סי' מגורשת שנשאת קי"ח תצא מזה ומה וצריכה גט משניהם מד"ת, דאי נימא דגט הראשון אינו גט הרי היא א"א ואסורה לכו, ואי נימא דיקחנה הא אפשר דהוי גט ממזר ונמצאת א"א מהשני, ואמאי לא תהיה מותרת לשניהם לאיזה מהם שתצעה להנשא בין תרתוי חומרי דסתרן לא החמירה התורה, ואילו כן הניחסי' בן סי' לא' או בן ז' לאחרון הוי סי' ממזר ומותר לבא בקהל מד"ת, (ע"כ רבי אליהו רחמים חזן זצ"ל).

אמר דוד אחיו יקמן סי' ט, עיין להמרימי' חו"ד סי' א', ולהרב פרי"ח ז"ל בי"ח סי' ק"י בכללי' חס"ס סי' א' וסי' ב', ועיין להרב פרי חזן נרו"ו בדצ"ו מה שתמה על מהרי"ם ז"ל בהא תרתוי דסתרן, ועיין להגאון מורי אבן בהקדמי לכו חו"ד היא סי' ק"ח, דמבואר מדבריהם דלדעת הסוכרים דספקא להומרא דאורייתא, טעמא דשרי מדאורייתא סי' ממזר היינו משום דהוי תרתוי חומרי דסתרן, ולא זכר שר רב אחאי גאון ז"ל, ומה שהקשה דגם בסי' מגורשת הוי תרתוי חומרי דסתרן נמי, אחר המחילה רבה לא סתרי התרי חומרי אהדדי, דמשום שהיא סי' מגורשת אסורה מד"ת לראשון וגם לשני, משא"כ בסי' ממזר דכיון דמשויגן ליה סי' ממזר הו"ל להיות מותר בישראלית ובממזר מדין ספק, ואין לו להיות כלי אשה, ותקנתו הוא בתרי חומרי דסתרן ובשניהם הוה שרי כיון דלית ליה תקנה אחרת, אבל בסי' מגורשת אפשר לתקן ולקיים חס"י ע"י גט משתיים ולא הוה תרי חומרי דסתרן, והוא פשוט, ודק.

רבי רפאל ישראל איסר שפירא זצ"ל

בענין גרושין בבעל שמדבר לפעמים דברי שטות

ב"ה, אור ליום ג' תמוז תרנ"ב, מעורמיש.

רב שלום לכבוד יד"נ הרב המאה"ג הו"ב ירא ושלום וכו' מזה דוד נ"ג, גמ"ן
הז"ן דק' לעטרמאני, רב שלום.

מכתבו היקר עם הקוני אשר האריך בדבר היתר גרושין, האשה מרת
נפש המוכ"ז, ומרכזי מרדתי והמוכ"ז דוחק עליו הזאת לא איכף האריך,
ואכ"א בקצרה, אשר בתר"ה יקבל עדות אשר גם קודם הנשואין היה היתר
הבעל בדמויות שוא כאלו, והיה ג"כ מדבר דברי שטות כאלו או מיוצא בהם,
או אנכי מסכים לכבודו אשר יכול לפטור את אשתו המוכ"ז בנ"פ, כאשר
הארבתי בזה בספרו סי' ל"ב², בצירוף דעת הנובי"ם³, אשר בדבריו שטות בלו
מנשה כפונת לא יחשב שומה אף לדעת הרמב"ם, ואף שראיתי בצ"ע החדש
בסי' קמ"ד באה"ע שהשיג על הנובי"ם, והכ"א רצ"י מדבריו התום, גמ"ן דק' נ"ג
ט"ב) ד"ה התם שכתבו שפעמים שיש"מ אינו שפוי בדעתו וצריך לומר
שיזוהו פיקח בשעת כתיבתו, והתם ודאי הענין שאין השב"מ שפוי בדעתו ודאי
לא נ"ל מנשה דק' על זה דמכור שהוא מדבר שלא בדעתו, חונן דגם בדבור
הזה מנשה ג"כ לשיטתו עכ"ל, אולם דהו"ו זה הו"ו נראה, דגבני שיש"מ אין
אנו הו"וין השואר הכרים דעתו שלומה, הזאת אנו שופטין מן הפרט על הכל
שהוא כדאי אין דעתו שפוי מכל וכל, כיון שהחזיקו גם זו המכירה היתה,
אכל באדם כדאי שאנו רואין שבכל הדברים הוא כדאי האדם, רק שהוא
מדבר בדבר אחר דברי שטות, אנו תולין שרק בזה יש לו איזה דמיון, ודאי
נחשבו בשביל זה לשומה, ומיוצא בזה מהלך התורת גמ"ן סי' קכ"א ס"ק ה'.

1. מתוך התשובה עולה, והעובדא הוא כמי שלפעמים תופסו שגעון שמהלך בדמויות שוא ומדבר
דברי שטות, ונשא אשה ועתה בא לגרשה, והשאלה היא אם יש לחוש שמא הוא עתים חלים יעתיים
שוטה, ושלא בשעת קדושין היה חלים, ועתה בשעת גרושין יהיה שוטה, ואין מועיל גרושיו.
2. בשו"ת עזרת ישראל (ווארשא תרנ"א), ותוכן דבריו, כמי שיש לו שגעון לפרקים לקרוע בגדיו בשאט
נפש, ונסתפק השואל אם יש לדונן כעתים חלים עתים שוטה והעלה בסו"ד דיכול לגרש, עפ"י מש"כ
החורת גיטין בס"י קכ"א, דמי שנתחזק במעשה שטות בדבר אחר כגון שלן בביה"ק, ובשאר דברים
הוא פקח אין דנים אותו בעתע"ש, אם לא שיש זמן קצת שאנו רואין שבאותו לילה הוא ירא ללון
בביה"ק, ומה דן הרמ"מ לנדון רידיה דאין אנו מחזיקים אותו בעתע"ש, אחרי שאין אנו יודעין
שבזמן שאינו קרוע בגדיו הוא מחמת שהוא עתה שפוי בדעתו וחס על בגדיו, אנו תולין דגם עתה
הוא שוטה רק שכעת הוא מתעצל במלאכת שגיונו, דכי כל היום יקרע את בגדיו, והאריך שם לחזק
סברת התו"ג, ומסיק דלהוציא מכל ספק יש לשום עין על המגרש מתחילת צווי הכתיבה עד אתר
גרושין אם בעת הזאת לא יקרע את בגדיו, דאז ודאי מהני דממ"נ אי חיישת לעתע"ש משום
דלפרקים אינו מקרע בגדיו, הא גם בשעת גרושין לא קרע, ואם אין ראייה ממה שאינו קרוע עתה, אין
לנו נמי הוכחה על שום עת שהיה לו שעה חלומה, עכ"ל בקיצור.
3. בחשבונו בענין הגט מקליווא, שכדורו היה הנובי"ם מראשי מכשירו הגט, ונדפסה תשובתו בספר אור
יחש ובספר אור ישראל, שבהן נדפס כל המ"מ של גדולי הדור ההוא כענין הגט הנ"ל, והועתקו
דברי הנובי"ם בשו"ת בית אפרים אה"ע סוף סי' פ"ט ד"ה והנה ראיתי כו'.

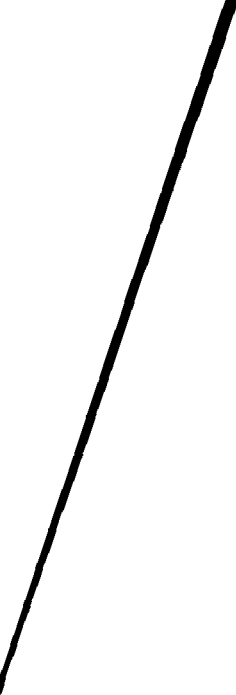
מננין אם מניין מזהו של שיה מננים מניין שנותן ניו"ע, הזאת אנכי מסכים
 לכת"ל להתייר את האשה מכללי הטיעון להתגרש מבעלה, אך מהנכון לצרף
 עמנו עוד גם מזהק אהל, ומתשוב הזה ישננה מנינו לשלוח אהרן הנאמר
 דק פארעטונט. או אהל מורה אהל סמוך, וישננו עינם על המגרש מהתחלה
 ציניו הכתיבה עד גמר הנתינה שיהיה שפוי בדעתו ולא ידבר דברי הבלי והגני
 שילה למנוחו את הקונטרס שלו חובה אילו יהיה נוצרף לו (הו יסיר ממשנה
 מדרבננו ומתורתו יאר ענינו, ידברו המש ושלח באהבה.

רפאל ישראל איסר שפירא

חדושי תורה

הרב חיים ברוך וואלפין

בענין גונב מן הגנב

איסור לא תגזול על השינוי, וכתב דאין לומר בכונת הגמ' דלא תעביד הוא על גוף הגזילה דהוה כלא גזלה וכאילו נשתנה בבית הגזול, דזה אינו מכמה טעמים, על כל פנים הא מבואר מדבריו דדוקא גזל קונה כשינוי, אבל אם אינו גזלן ליכא קנין שינוי, וא"כ א"א לעשות גזלן ע"י שינוי רק אם גזל כבר.

אופן ד. התוס' ברף ע"א: ד"ה איסורי הקשו דכל שחיטה לאו דמריה קא טבח דהא כיון דשחט בו פורתא הא קני בשנוי, וחירצו דלא הוי שינוי לקנות בכך, וא"כ הא תחילת השחיטה לאו גניבה היא, רק הגמר דעושה השינוי, וא"כ הא ליכא ושחטו כולו באיסור והיאך יתחייב בזה.

אמנם תוס' ברף ס"ו ד"ה טלאים כתבו, דלענין טלה ונעשה איל או כחושה ונתפסמה או איפכא לשלם כפל נמי וכן ד' וה' כדמעיקרא כמו קרן, הרי קאי על קרן נמי ואמאי לא יתחייב קרן על שמיהה ואיל בין להקצות ובין להנתיבות לכל התירוצים, ועיין בחזון איש ס"ז ז' אות ג' ד"ה "כמו קרן" קאי רק על או איפכא, ולא על נעשה איל ולא על ונתפסמה מטעם הנ"ל, אלא דהוא עצמו כתב דהגר"א לא פירש הכי, וא"כ עדיין קשה דאמאי לא הוה כתבא בנוגע לקרן.

ועוד, בדו"ח רע"א בכתובות דף ל"ד, וכן קצת ראשונים שם כתבו, דגנב בשבת וטבח כחול חייב על הטביחה ד' וה', אלמא דלא כשלשה אופנים הראשונים, דהרי יש ד' וה' נמי על מה שמוסיף, וכן יש גניבה וטביחה בבת אחת, וגם דנעשה גנב ע"י שינוי, וכן האור שמח פ"ג מהל' גניבה ה"ב ד"ה הן מקשה קושיא ראשונה הנ"ל דאמאי בטובח אחר הגנב ליכא ד' וה', ומקשה להראי על הני דסבירא להו

איאת בתחילת מרובה דף סב: דאין הטובח אחר הגנב משלם ארבעה וחמשה, והקשו דלפי שיטת הנתיבות בס"י ל"ד ס"ק ה' דס"ל גבי תברה ושתייה היכא דמעיקרא שויה זווא והשתא ארבעה דמשלם ארבעה משום דאע"ג דגונב מן הגנב פטור היינו כשאין השינוי מוסיף כלום בגניבתו דכבר אינו ברשות הבעלים ע"י הראשון, אבל היכי דעושה שינוי דע"י כן מוסיף בהגניבה דמעיקרא היה רק אינו ברשותו והשתא אינו שלו, ולכן חייב מטעם גזלן, ופליג על הקצות בס"ק ג' דס"ל דליכא חיוב גניבה וחייב מטעם מדיק, והקשו להנתיבות אמאי טובח אחר הגנב פטור מד' וה', דע"י טביחתו דהוה שינוי וגניבה חדשה יתחייב בד' וה'.

וכן מקשים מחוס' דף ס"ה ד"ה אנא דכ' דלפי המסקנא אפילו כשנתפסמה מאליה משלם כפל דה' וה' כעין שגנב, כמו בטלה ונעשה איל דמשלם כעין שגנב ואפילו שינוי לא קני מטעם סברא דאטו תורא גנבי מנך, דיכרא גנבי מנך, והא לנתיבות אמאי לא הוה גניבה חדשה על האיל ועל חלק הפסמה ע"י הטביחה.

ונראה דיש לפרש בד' אופנים, א. הא דס"ל להנתיבות דע"י הא דמוסיף בהגניבה נעשה גנב חדש זהו דוקא בנוגע לקרן, אבל בנוגע לכפל דו"ה שפיר ס"ל מיעוט דוגונב מבית האיש, ובהו מתורצות ב' הקושיות.

אופן ב. דחיוב דו"ה הוא דוקא בטביחה אחר גניבה דנשתרש או שנה בחטא, אבל בבת אחת ליכא חיוב דו"ה.

אופן ג. הנתיבות מביא ראייה לשיטתו מהא דפריך הגמ' על הא דשינוי קונה דינמא אי עביד לא מהני דאלמא דיש

דרשינן וטבחו כולו א"כ שפיר בעינן כולו בחיוב ההתורה איירי בחיובן ולא באיסורן אלא נראה דדוקא גבי שותף החלק האיסור לאו בהמה שלמה בלי החלק של הפטור ולא שייך שחיטה עליה, משא"כ בטלה וכחושה, בלאו חלק האיל וחלק השמינה יש בהמה שלמה ויש שם שחיטה על החלק של חיוב ולא איכפת בחלקו של פטור, אבל בטבח בחול וכן בטובח אחר הגנב כודאי החסרון בטבחו כולו באיסור דחיובו רק על הגמר.

ועוד תמוה הגרע"א, דבאמת התם בכתובות הוה מחלוקת ראשונים אי חייב על טבח בחול הגרע"א לא הזכיר כלל מהם, דהנה הרשב"א והשיטה ישנה, לא ס"ל כרע"א אלא דגנב בשבת וטבח בחול פטור והר"א והריטב"א ס"ל כהרע"א.

ועוד קשה דברי הגרע"א, דאמאי מצד קלב"מ לא נעשה גנב בשבת, הא יש חיוב לצאת ידי שמים, וגם תפיסה מהני, ואמאי מקרי עדיין ברשות בעלים, ונראה דמרש"י בכתובות נמי מוכח דלא כהגרע"א דגבי גנב וטבח בשבת כתב רש"י דפטור משום דד' וה' אמר רחמנא ולא ג' וד', דהיינו אע"ג דקלב"מ דוקא על קרן דהוה ממון ולא על ד' וה' דהוה קנס מ"מ פטור מטעם זה, והא לרע"א ל"ל הא גנב בשבת לאו גנב הוא, ודוקא גנב חייב בד' וה'.

ולבאר מחלוקת הראשונים היה נראה לומר דתלוי במחלוקת בעל המאור והרמב"ן דמאי מקרי אינו ברשותו, דלבעה"מ זה שאין לו שליטה עליו, והיכי דהגנב אומר לבעלים טול שלך, כבר יכול להקדישו דמקרי שוב ברשותו, ולהרמב"ן תלוי בקנינים, ועד שחזר וקונה אין הכעלים יכולין להקדישו אע"ג דיש להם שליטה, וא"כ אי תלוי בקנינים, גנב בשבת לאו גנב ונעשה גנב בחול, ואי תלוי בשליטה הא בשבת נמי אין לו שליטה והוה אינו ברשותו וטובח בחול

דגנב בשבת וטבח בחול חייב ד' וה', אמנם רע"א פירש דמטעם קלב"מ ליכא גניבה בשבת, וכל הגניבה נעשית בחול, אבל בלא"ה היה פטור מטעם גונב מן הגנב אע"ג דהוסיף בגניבתו, א"כ שפיר י"ל אופן הא' דדוקא התם לא מיקרי גונב מן הגנב מטעם קלב"מ, משא"כ בטובח אחר הגנב וטלה ונעשה איל, אבל שאר אופנים נדחים, דהא טבח בחול הוה בבת אחת, ולא הוה גנב מכבר, וליכא טבחו כולו באיסור.

מיהו, החזון איש והאור שמח לא ס"ל סברת הגרע"א, וס"ל דגנב בשבת לא מקרי הטביחה בחול וגונב מבית האיש אע"ג דאין לו קניני גזילה מטעם קלב"מ, א"כ לדידהו נדחה אופן ראשון, אבל יש לומר אופן ב' וג' דהא לאו בבת אחת, והוה גנב מכבר.

אלא דמ"מ דברי הגרע"א קשה טובא, חדא מטעם הנ"ל דהיכן מצוינו קנין גניבה ע"י שינוי דהא נעשה גנב ע"י קנינים בעלמא כגון יד, משיכה, הגבהה, חצר, או כיוצא בו, ואח"כ נעשה שלו ע"י שינוי, אבל היכן מצוינו דנעשה גנב ע"י שינוי, ועוד קשה כנ"ל הא ליכא וטבחו כולו באיסור, דהא השינוי בגמר טביחה כדאיתא בתוס', ואפשר דיש לתרץ קושיא השניה, דהנה בטלה ונעשה איל, או בכחושה והשמינה דחייב כדמעיקרא מטעם אטו תורא גנבי מינך, מקשה החזון איש, דכיון דעל חלק השמינה אינו חייב הא לא הוה וטבחו כולו באיסור, ותירץ דדוקא בשותף הוהו בהיתר יש חסרון דכולו באיסור, משא"כ בשמינה דכולו גנב אע"ג דלא הוה כולו בחיוב לא איכפת לן דמ"מ כולו באיסור, א"כ אפשר דהכא נמי אע"ג דעדיין לא גזול מ"מ הא לאו שלו והוה באיסור, או אפשר דמ"מ לא סגי בהכי דמ"מ לאו כולו גנב, ובלאו הכי דבריו קשה להבינם דמנ"ל לחלק בהכי דהיכי כתיב כולו באיסור, דאי

כיוקרא משלם כשעת הגניבה, כיון דלא ניתוסף כלום בחיובים אף דכבר אינו ברשותו, א"כ ניהא הא דלריטב"א טבח בחול חייב אע"ג דכבר אינו ברשותו או מטעם כעיה"מ או משום חיוב לצי"ש"מ, א"כ אזלא לה ראייה הנ"ל דרש"י לא כריטב"א מדלא כתב דלאו גנב, דלריטב"א נמי גנב הוא.

ועוד חידוש חזינן מדבריו דנעשה גנב בהא דמונח בידו או בחצירו לבוד, ולא כעי טביחה כדבריו בדר"ח, וא"כ הא היה גנב קודם טביחה, וזוהו מדרק לשונו של השיטה ישנה דכתב גבי גנב וטבח בשבת פי' כגון שגנב וטבח בהמה שנכנסה ברשותו, והא למה לי שנכנסה ברשותו, הא נעשה גנב ע"י שינוי, וע"כ כנ"ל דנעשה גנב מקודם ע"י חצר, ומתוך שפיר הכל דהאיך נעשה גנב ע"י שינוי, דבקושטא לא נעשה ע"י שינוי רק מקודם דהוה גנב קודם, וגם הא דהקשינו דלאו כלול באיסור דשפיר הוה כלול באיסור, אמנם זה דלא כרע"א בדר"ח דכתב דאפילו שואל דלא נעשה גנב בהא דמונח בידו וחצירו, נעשה גנב ע"י טביחה.

והשתא צריכין ביאר בהרשב"א אמאי לא יתחייב בטבח בחול, ונראה על פי מה ששמעתי ממורי הרב אלי' חזן זצ"ל, דהנה בכתובות דף ל': גבי תחב לו חכירו בבית הבליעה כתב רש"י ד"ה איבעי, דראשון לאו מידי עבד ולא נתחייב לכהן כלום, והקשה הגרע"א דהא הגזול ומאכיל רצה מזה גובה רצה מזה גובה, ואמאי לאו מידי עבד, ותי' הרב חזן ע"פ דברי הגר"ח דהא כתבו תוס' בהכונס דהא דהוציאה ליסטים חייבים היינו דוקא בהוציאה לגנוב אבל לאבדה פטורים, והקשה דמשמע דגנב דוקא בנוטל לעצמו אבל לא על מנת לאבד, וקשה הא מנסך הוא על מנת לאבד, וביאר הגר"ח דהנה בתברה או שתייה דחיובו לא כשעת גניבה אלא כשעת אובדן מן העולם לענין

הוה גונב מן הגנב, נא"נ ו"ל דשיטה א' נמי ס"ל ככעה"מ אלא דס"ל כנתיבות ומוסיף בגניבה חייב אפי' כפל ודו"ה, ושיטה ב' ס"ל כקצות או דלנתיבות חיוב רק על קרן, אלא לומר דהוה חד פלוגתא קשה, דא"כ אמאי לא פליגי הני ראשונים בב' המקומות, ועוד דיש כמה ראיות דהרמב"ן נמי מסכים להבעה"מ דחסרון שליטה הוה אינו ברשותו, אלא דמוסיף דאפי' יש לו שליטה יש חסרון מצד קנינים נמי, וא"כ לא שייך לומר דהמחייבין בחול משום הרמב"ן דהא כו"ע ככעה"מ, אבל מ"מ הרשב"א דפטר ו"ל משום דכבר אינו ברשותו, או דלא נעשה גנב ע"י שינוי או דלויכא כולו באיסור, או דאפי' בקלב"מ יש חיובים, וא"כ צריכין ביאר בריטב"א ורא"ה ורע"א אמאי חייב על טבח בחול.

ונראה דכתובות דף ל"א בהגונב כ"ס בשבת דחייב שכבר נתחייב בגניבה קודם חיוב שבת, מקשה הגמ' לימא הגבהה צורך הוצאה, והקשה רע"א בשו"ת סי' קס"ד הא אפילו בלאו הכי קשה הא תנאי בחיוב מיחה נמי פוטר ממון, והא עקירה תנאי בחיוב שבת, ותי' דבלאו עקירה צורך הנחה אע"ג דשעת הגבהה קלב"מ, מ"מ אחר העקירה למה לא יתחייב מטעם גניבה, דכל זמן שמוגבה בידו קונה השתא, ורק משום עקירה לצורך הנחה פטור אח"כ נמי, והוסיף דאע"ג דבהוקר אחר הגניבה ונאבד משלם כשעת הגניבה ולא אמרינן דהוה גנב חדש, היינו משום דכיון דבשעת הגניבה קנה לכל החיובים ומיד קם ברשותיה ולא ניתוסף חיוב אח"כ משו"ה לא נעשה גנב חדש, משא"כ הא דלא חל עליו חיוב גניבה משום קלב"מ, א"כ כשהוא בידו חל קנין דחיוב גניבה.

ונראה מדבריו אלו ב' חידושים, א', אפילו אם כבר אינו ברשותו סגי ע"י הוספת חיובים לעשות גניבה חדשה, ולכן

קָרָן, ולענין כפל פשוט הוא צריך להיות כשעת הגניבה, לר"ת דממילא כשעת גניבה, וכן פסק הרמב"ם, דאם חיובו מטעם מזיק נהקצוה פשיטא, וכן לנתיבות דוקא קרן נתחייב בגניבה חדשה ולא כפל דלא וגונב מבית האיש (לא ס"ל כצד הנ"ל דיש חיוב כפל נמי), וא"כ כתב דצ"ע דהרמב"ם פסק גם כפל כעכשיו, ואמר דמוכרח דרין גונב מן הגנב, הוא דוקא בגונב איש ב' מגנב א', אבל בחד גנב שהוסיף ליכא דין גונב מן הגנב, ורק מה שעושה אח"כ מצטרף לגניבה ראשונה, וא"כ אמר, דלכך מנסך חייב בלוקח על מנת לאבד והוא עצמו מאבדו חייב, אבל לוקח ע"מ לאבדו ולא איבדו בידים אינו חייב, א"כ לסטים שלא איבדו פטור דלא איבדו בידים, וא"כ אמר רב אלפי וצ"ל, דזהו ביאורו של רש"י דראשון לאו מידי עבד בלקחו ע"מ שאחר יפסידו, א"כ מבואר דבאדם אחד ליכא דין גונב מן הגנב דגניבה אריכתא היא, א"כ י"ל דזהו יסוד פלוגתייהו, דהרשב"א ס"ל דבאדם אחד לא שייך גונב מן הגנב והכל מצטרף לגניבה ראשונה שהיתה בשבת דשפיר מקרי גניבה כנ"ל, והריטב"א ס"ל דאפילו באדם א' שייך גונב מן הגנב וכיון דמוסיף בחיובים נעשה גנב בחול, דס"ל דפטורא דגונב מן הגנב זהו דוקא בגנב שני מאיש אחר, אבל אם הוא עצמו הגנב לא נפטר ע"י תברה ושתייה אבל לחיוב שייך שפיר להוסיף על חיובו, וחייב שפיר על הגבהה או חצר בחול ושפיר הטביחה אחר הגניבה ולא בבת אחת, ושפיר גנב כבר ולא נעשה גנב ע"י הטביחה, ושפיר וטבחה כולו באיסור, ומתורץ טובח אחר הגנב דדוקא גנב בשבת נעשה שוב גנב בחול ע"י חצר דמוסיף בחיוב, דהא בשבת קלב"מ, אבל טובח אחר הגנב, הא ע"י חצר לא מוסיף כלום דהראשון כבר חייב, א"כ ע"י טביחה לחוד אין לחייבו ד' וה' דאין לחייבו בבת אחת, וגם א"א להעשות גנב ע"י שינוי, וגם ליכא וטבחו

כולו באיסור, אמנם יש לדון בהא דדוקא גנב קונה ע"י שינוי, דאפשר כוונת קושייתם כטובח אחר הגנב דעל ידו קונה הגנב בשינוי שעושה הטובח, ועל ידו שהוא הוסיף בגניבת ראשון ונעשה שלו דגולן ראשון ממילא הרי גזל הטובח מו הבעלים, ואפשר דלפי"ז דכיון דנעשה גזלן ע"י שעושה שלו, השתא דהוא גזלו ויש לו קניני גזילה, שוב הוא עצמו קונה בשינוי ונעשה שלו של שני וכל זה בבת אחת נעשה גנב, נעשה שלו דראשון, ושלו דשני, וחייב ד' וה' דטביחה, וצ"ע למי ישלם הד' וה', אמנם עדיין מתורץ משאר טעמים הנ"ל.

ובטלה ונעשה אייל, וגם הא דנתפסמה, לרשב"א הא באדם א' ל"ש להיות עור גנב, ולריטב"א הא לא היתה גניבה מקודם על השמנה, אבל זה אינו, דהא הוה הגבהה וחצר, ושפיר הוסיף חיובים על ידי קנינו דבלא"ה פטור על השמנה, וע"כ חוס' כרשב"א ועדיין צ"ע.

ובנוגע לקרן צ"ע דאע"ג דחד גניבה, מ"מ א"א להצטרף רק מה שהיה שם בשעת גניבה הראשונה, וכן משמע בקובץ שיעורים, וחזון איש, ואפשר דא"א לגנוב דבר שכבר אינו ברשותו, א"כ א"א לגנוב הפטימה אבל הוא ממילא גנוב ועדיין צ"ע.

ועיין באפיקי ים ס' כ"א בשם הגר"ח באופן אחר ביאור בהרמב"ם בהא דתברה ושתייה משלם כפל כהשתא, והיינו משום דכן הדין בכפל שצריך להיות בכל פעם כהשתא, והא דאיתבר ממילא משלם כשעת הגניבה, היינו משום דסבר הרמב"ם כר"ת דא"א דכפל יהיה יותר מקרן, וכזה הביא הגר"ח ראייה להנתיבות דהקרן הוא של גניבה, דאי כהקצות דהקרן הוא מטעם מזיק, הא עדיין הכפל

יותר מקרן של גניבה, ונראה דאפי' לדבריו ע"כ צ"ל דלאו גניבה חדשה היא, דא"כ הא עדיין הכפל יותר מקרן בגניבה ראשונה דהוא המחייב כפל, דעל גניבה שניה ליכא כפל, אע"כ הכל גניבה אחת, ודר"ק.

בגדר כל שאינו מחויב בדבר גבי שופר

עבור איש חסר לאיש השומע חלק המצוה של התקיעה עב"ד.

אבל, תירוצו נוחא רק לשיטות דבתקיעה אחינן לגדר שליחות שמוציאו התוקע כמו שהרגיש הלח"מ (בריש הל' שופר), ועוד, אבל לפי מה דנקטינן כשיטת הרמב"ם בתשובה דעיקר המצוה רק בשמיעה בלבד, ויוצא גם בשופר הגזול מה"ט ולא הוי מהבב"ע דאין גזל בקול (פ"א משופר ה"ג), עדיין נשאר קשה, אך לכאור היה מקום ליישב את קישיתו ולומר, דכל מי שכרגע לא מכיין לצאת בקול השופר י"ל דנחשב אז קול השופר כמו קול בעלמא ולא נכנס בגדר קול שופר משה"ה לא יוצא, אך אין זה נכון, דהרי קי"ל נתכוין להוציא את זה ולא את זה אף שהשומעים כיוונו שניהם לצאת לא יצא זה שהשמיע לא כיוון אליו וכמפורש בקושית הגמ' (ר"ה כ"ט ע"א) היה עובר אחורי בהכ"נ ושמע קול שופר אם כיון לכו לצאת יצא ואם לאו לא יצא, ופריך והא התוקע לא כיון להוציאו כיון שהוא בחוץ, ומשני דמירר בשליח צבור דדעתיה אכו"ע, הרי מפורש דאף שהתוקע נתכוין להוציא את אלה שבתוך בהכ"נ וא"כ הקול נחשב לקול שופר, אפ"ה לא יצא זה שנמצא בחוץ, וש"מ שבעינן כוונה בתקיעה, וזה צריך באמת ביאור מ"ט אמרינן כן ולא כהערת יד המלך הנ"ל דעכ"פ קול שופר שמע השומע והמצוה רק בשמיעה.

וצ"ל דאמנם המצוה בשמיעה, אבל החפצא דמצוה היא הקול של השופר, ורחמנא בעי לשוויה חפצא דמצוה לצאת

בספר יד המלך (פ"ב משופר ה"ב) עומד בדברי הגה"מ שאשה תוקעת לעצמה, ולגבי ברכה תליא בשיטות אם אשה מברכת על מ"ע שהז"ג, והוא מחדש דאשה אינה יכולה כלל לברך על תקיעת שופר שהיא תוקעת לעצמה, דמאחר שהתורה פטרה את האשה ממצות עשה שהז"ג, תקיעת השופר שלה, לא נחשבת לתקיעת שופר, וקול השופר דמי לקול פסול, וראייתו, דהטור בסי' תקפ"ו סובר שהמצוה רק בשמיעה, א"כ מדוע לא יוכל איש לצאת י"ח בשמיעת קול שופר שתקעה אשה, אף שהיא לא מחויבת, הלא הוא לא צריך לצאת בתקיעה, אלא בשמיעה, וקול שופר כשר יש כאן, אע"כ דמה שתוקעת האשה נחשב לקול בעלמא שאינו קול שופר, ולפיכך לא דמי כאן לשאר מ"ע דהז"ג שהאשה יכולה לברך, דעכ"פ יש לה חפצא כשירה, משא"כ כאן את"ד.

ובספר יד"ג הגר"י וורהפטיג וצ"ל "דרכי ירוחם" סימן כ"ט תמה עליו, דמדוע בנתכוין שומע לצאת ולא נתכוין משמיע להוציאו דלא יצא כמש"כ ברמב"ם (פ"ב משופר ה"ד), וכ"פ הפוסקים, הלא התוקע בודאי נחשב לבר חיובא בעצם, רק במקרה זה לא נתכוין להוציא את השומע ואפ"ה לא יצא, אע"פ שבודאי זה קול שופר כשר, ובקול לא צריך להוציא אותו כי השומע הרי שומע, וגם לא שייך להוציא במצוה שבגופו, אע"כ אף שהמצוה היא בשמיעה, מ"מ התקיעה עצמה נחשבת לחלק מגוף המצוה, ולכן כל שאין התוקע מכיין להוציאו לא מהני, וכן באשה כשתוקעת

* נכר הגה"ח רבי ברוך מנדלבוים וצ"ל, בעמח"ס נודע בשערים, אבי"ד טוראו, מחסידי המובהקים של כ"ק מרן הארמו"ר הזקן זיע"א.

איכא למימר, כיון שאנשים נצטוו, ואינהו נמי שיכי במצוה, שהרי נוטלות עליה שכר שפיר מצי למימר "וציונו" עכ"ל. וביאור דבריו דלא רק שיש ביד הנשים מצוה כשעשו, אלא שיש להם את אותה גדר המצוה שיש לאנשים, ונמצא, שאף שלא נצטוו הנשים, מ"מ כשהן זוכות לקיים מ"ע, הן קיימו בפועל את אותו גדר של המ"ע של האנשים, והן בכלל ישראל, ושפיר העם בכללו נצטווה לכן יכולות לומר "וציונו".

וא"כ כשאשה תוקעת לעצמה מאחר שיש בידה את אותה המ"ע של תקי"ש יכולה לדעת ר"ת ומנהג אשכנז לברך, אבל לר' המחבר מן זצ"ל, את המצוה אמנם רשאית לקיים ויהיה לה שכר, אבל לברך אסורה וממילא אין מקום להערת יד המלך, דאשה לגבי עצמה נחשבת שיש לה המ"ע בפועל אף שלא נצטוותה אבל לגבי האיש להוציאו כיון שלא נצטוותה אינה נחשבת לגבו כמקיימת מצוה, אלא כקול שיר בעלמא, ולגבי ידידיה הו"ל הדין דכל שאינו בר חיובא אינו יכול לשוות החפצא דתק"ש למהות קול של מצות תק"ש, והשאג"א (סי' ק"ד) כידוע אוסר לנשים לתקוע משום איסור של תקיעה כיון שלא נצטוו, וגם דן דהלכה כהר"ף דאין נשים סומכות רשות וא"כ יש איסור תקיעה כיו"ט וגם איסור בל תוסיף יע"ש בארוכה, וחמ"ע על הרא"ש פ"ב דרי"ה, שכי' בשם בה"ע דנשים צריכות בעצמן לתקוע ולא יתקע להן אחר, ובאשכנז נוהגים שהתוקע לנשים יולדות תוקע ומוציא אח עצמו, לפני שיתקעו כבהכ"נ, וראב"י"ה סובר דכמו דנשים סומכות רשות ועבדי סמיכה בהקפת ידים אף שנרמה קצת לעבודה בקדשים, כך מותרת תקיעה שהיא חכמה ולא מלאכה לתקוע להן אפילו מי שכבר יצא, ותמה השאג"א, אם דן מסברא לא הוצרך לראיה מסמיכה, ואם דן מראיתו, הלא גם לבה"ע כיון שהתיר לנשים

י"ח דהמצוה היא אמנם לשמוע, אבל תוקף המצוה היא לשמוע קול שופר שנעשה לשם מצותו, ולכן אף שקול שופר זה הוא חפצא דמצוה לגבי אחריני שאליהם נתכוונו שומע ומשמיע, אבל לגבי ידידיה שלא נתכוונו הקול הזה חסר חלות של חפצא דמצוה, וזה אצלו דמי לקול שיר בעלמא אף שיש כאן קול שופר, דהקול שיוצאים בו צריך להעשות חפצא דמצוה של השומע, ודו"ק.

ולפי הנ"ל, נחזי אנו בתקיעות שאשה הרי תוקעת לעצמה, וכן נפסק להדיא בשו"ע (או"ח סי' תקפ"ט סעיף ו') וצ"ע בבאה"ג ברייתא (ר"ה ל"ג) וכדאוקים אב"י דר' יוסי ור"ש היא וכ"פ הרא"ש בשם ר"ח והמ"מ בשם רשב"א ובשם ראשונים וכ"פ הר"ן וע"ש, ומבאר המג"א סק"ג דלא אמרינן דיש בתק"ש צד שבות, ובמשנ"ב סק"ח כ' וז"ל ולא אמרינן דכיון דפטורות יש חילול יו"ט בתקיעתן, דק"ל גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה אלמא דמי שאינו מצווה ועושה נמי שכר יש לו עכ"ל, וכ"פ בראשונים ובשו"ע מסיק דלא יברכו הנשים וגם לא יברכו אנשים להם ע"ש, הרי דאפי' דסובר דמותרת אשה לתקוע בשופר ברי"ה ולא נחשב שעוברת על איסור תקיעה כיו"ט משום דעכ"פ יש לה שכר מצוה כאינו מצווה ועושה, דיש לה מצוה, אבל ברכה לא תברך, דהיא לא נצטוותה עליה, דהו"ל מ"ע שהז"ג, שאשה פטורה, והרמ"א כתב והמנהג שהנשים מברכות על מ"ע שהז"ג, א"כ גם כאן תברכנה לעצמן אבל אחרים לא יברכו להן עכ"ל, א"כ ס"ל דיש כאן אפילו ברכה, וכמבואר בר"ן פ"ק דקידושין על דברי ר"ת שם (קידושין ל"א ע"א תוד"ה דלא מפקדינא ועבידינא) וז"ל הסכימו האחרונים לדעתו דמברכות כיון שנטולות שכר וכו', ואע"פ שאינו מצווה שכר הוא נוטל, וכיון שבכלל המצוות הן מברכות, וכי תימא האיך מברכות "וציונו" הרי לא נצטוו,

דין סמיכה, אף שאינן סומכות כדין סמיכה דבכל כחו בעינן (עיין שם) מ"מ גדר מצות סמיכה יש כאן, ולכן נשים סומכות רשות, והאיש מביא בהמה כדי שתסמוכנה (עיין שם) כמו כן מותר לאיש לתקוע תק"ש דשבות עבורן, דלגבי שבות נחשבת תקיעתם לגביו כתקיעה ולא כשיר בעלמא, וק"ל.

והא דלר"ת מברכות ונחשבות כמקיימות מצוה מעלייתא ואפ"ה אסור להן לסמוך בכל כחן, ל"ק, משום דדין סמיכה מעלייתא בכל כחו שהיא עבודה בקדשים לא נאמרה אלא באנשים שהם מצויים, אבל נשים אף שיש להן מ"ע דסמיכה אבל לא הותרה סמיכת העבודה אצלם, ולכן רק בהקפת ידים "ולגביהם" ג"ז הרי חלק סמיכה וק"ל.

לתקוע לעצמן ע"כ נקיט כמ"ד נשים סומכות רשות שהלא כן מפורש בגמ' ברי"ה, ואעפ"כ סובר בה"ע שכמו בסמיכה מתירים רק לנשים עצמן, כן גם כאן מתירים רק להן עצמן, ולא לאנשים להוציאן לאחר שהם כבר יצאו, וא"כ מה הראיה מסמיכה להקל גם לאיש לתקוע להן, עכ"ד.

ולפי הנ"ל ל"ק דבה"ע סובר דאמנם יש לנשים מצוה, אבל לגבי האיש נחשב הדבר כלא כלום, ולכן לא יתקע להן, דיש כאן אצלו איסור תקיעת שופר ביו"ט, אבל ראבי"ה אומר שכמו שמוחר להעמיד הבהמה ע"מ שתסמוך האשה עליה בהקפת ידים ביו"ט דג"כ יש איסור דרבנן, דמחזי כעבודה בקדשים, (עיין חגיגה ט"ז ע"ב) משום דע"פ יש לנשים

בגדר פסול זונה

וא"כ מיושב דברי הרמב"ם, דהא דאמרינן ביבמות דף ט"ו, מה לאלמנה לכה"ג שכן היא עצמה מתחללת היינו לענין תרומה, אבל אה"ג דלענין איסור נישואין לכהונה גם יבמה לשוק ומחזיר גרושתו הוי זונה, עת"ד. ומצאתי במאירי יבמות דף מ"ד שמחז"ק ג"כ כן את דעת הרמב"ם.

והנה, ביבמות דף מ"ד: ועוד תניא המחזיר גרושתו והנישא חלוצתו וכו' והכ"א יש לו בה קידושין וכו' והיא כשירה וולדה כשר ועי"ש בתוס' ישנים ד"ה היא כשרה, פ"ח ז"ל דלא קאי על מחזיר גרושתו הנהי נמי דולדה כשר משום הכתיב היא תועבה ואין בניה תועבין מ"מ איהו איפסילא מתרומה דבי נשא ובירושלמי מפורש כן, עכ"ל.

ודבריו תמוהים הרי בגמ' דף ס"ט מבואר להדיא ואימא נבעלה לפסול לה אף מחזיר גרושתו, לאיש זג אמר רחמנא, מי שזר אצלה מעיקרא לאפוקי האי דלא זר אצלה מעיקרא, וכן מוכח מדף מ"ד ע"ב מה לאלמנה לכה"ג שכן היא עצמה מתחללת, ומבואר דמחזיר גרושתו לא נפסלה מתרומה.

ובאמת גם בדעת הרמב"ם בפ"ו מהל' תרומות משמע, דס"ל דגם מחזיר גרושתו ויבמה לשוק נפסלו בתרומה, דכתב בהל' ז', ובת כהן כי תהי' לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל שני ענינים נכללו בלאו זה, שאם תבעל לאסור לה ותעשה זונה או חללה כמו שבארנו בהלכות איסורי ביאה, הרי היא אסורה לאכול בתרומות לעולם כדין כל חלל שהחלל כזר לכל דבר ואם תנשא לישראל וכו'.

כתב הרמב"ם בפרק י"ח מאיסורי ביאה הל' א' וז"ל מפי השמועה למדו שהזונה האמורה בתורה היא כל שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להינשא לו איסור השוה לכל, או שנבעלה לחלל, וכו', עכ"ל.

ועי"ש במ"מ שכתב, ודע שרבינו כשהזכיר נבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו לא הוצרך להוציא המחזיר גרושתו משנשאת דהא ודאי לא פסל לה משום דלאו זר אצלה מעיקרא הוא, לפי שלא אמרו כן אלא לתרומה אבל לכהונה כבר נפסלה מחמת שנתגרשה ומ"מ עדיין הוי' לו לבאר, עכ"ל.

האבני מלואים הק' בסימן ר' ס"ק ג', דבפ"ט הל' ה' כתב הרמב"ם, לפיכך כהן שבא על זקוקה ליבם ותתעברה מביאה ראשונה הולד כשר, חזר ובא עלי' היא חללה וולדה חלל לפי שהיא מאיסורי כהונה, עכ"ל, ומבואר בדבריו דהבא על יבמה לשוק עשאה זונה, ותמוה שהרי יבמה לשוק לא הוי' זר אצלה מעיקרא, עוד הק' הא"מ מיבמות דף ט"ו ע"ב שאלו את ר"י וכו' בני צרות דב"ה וכו' מה לאלמנה לכה"ג שכן היא עצמה מתחללת, עי"ש, ומבואר להדיא דיבמה לשוק לא נפסלה, ועי"ש באב"מ, שתי"ץ בשיטת הרמב"ם, דבאמת לענין איסור זונה לכהן לא צריך כלל שיהי' זר אצלה מעיקרא, דהשם זונה הוי' בכל אופן שהיא אסורה לו איסור השוה בכל, ומה דאמרינן כדף ס"ט נפסלה דוקא אם הוא זר אצלה מעיקרא, זה רק לענין להיפסל מאכילת תרומה, דילפינן מובת כהן כי תהי' לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל, ועי"ז אמרינן שזה רק בזר אצלה מעיקרא.

בנבעלה בעילת זנות שייך גם במעשר ראשון למ"ד מעשר ראשון אסור לזרים, והבריתא דאוכלת הוי רק למ"ד מע"ד מותר לזרים, וממילא לא נכלל מע"ד באיסור של היא בתרומת הקדשים לא תאכל, והגמ' בככורות דמוכחה דלוי בקדושתה קיימא היינו מהא דנותנים לה מע"ד, והיינו מפני שע"ז שהיא נעשית זונה לא פקע ממנה עדיין שם לוי, עכ"ד הגר"מ זצ"ל.

ולפי"ז הוי נראה, דאפשר ליישב את דברי הר"ח המובא בתוס' ישנים הג"ל, דבאמת כיון דזונה היא זרה, ולכן כיון דנבעלה מחייבי לאוין הוי זונה ממילא אסורה בתרומה כמו זרה, אבל באופן שהיא אשת כהן למ"ד דמשמרת לביאה פסולה אכלה או כשיש לה זרע מכהן דבכה"ג הרי גם זרה אוכלת, אלא דיש איסור מיוחד של זבת כהן כי תהי' לאיש זר דאינו תלוי כלל בחלות שם זונה, וע"ז אמרין שזהו רק בזר אצלה מעיקרא, ומתוך מה דהגמ' אומרת, מה לאלמנה לכה"ג שכן היא עצמה מתחללת, דהפירכא הוי שיש באלמנה לכה"ג איסור נוסף כי תהי' לאיש זר שזהו איסור מיוחד, ואף אם יש לה זרע מכהן לא אכלה.

ומעתה אפ"ל שזהו ג"כ דעת הרמב"ם, דבאמת בכל חייבי לאוין אף דלא הוי זר אצלה מעיקרא נעשית זונה וממילא הוי זרה ואסורה בתרומה, אלא דהאיסור המיוחד דילפינן כי תהי' לאיש זר דאינו תלוי בשם זונה אלא דהוי איסור מיוחד ע"ז שנבעלה לפסול לה זה דוקא בזר אצלה מעיקרא.

אמנם עיקר דברי הגר"מ, שהאיסור של כי תהי' לאיש זר הוא איסור מיוחד על מי שנבעלה בעילה האסורה ממי שזר אצלה מעיקרא ולא דהוי חלות שם זונה, נלע"ד שזה נסתר מדברי הרמב"ם פ"ו מהל'

דהנה בהל' איסורי ביאה פ"ח כתב שכל מי שתבעל לחייבי לאוין השוין בכל נעשית זונה, וע"ז אומר הרמב"ם בהל' תרומות שהיא נפסלה מתרומה, וא"כ כיון שלפי"ד האי"מ נכלל בדברי הרמב"ם בהל' איסורי ביאה גם מתזיר גרושתו ויבמה לשוק, הרי ע"ז גופא קאי ג"כ מש"כ בהל' תרומות שהיא נפסלה מתרומה, אלא דקשה מכל הסוגיות דמבואר דצריך דוקא זר אצלה מעיקרא.

והנראה לענ"ד בזה דהנה כתב הרמב"ם בפרק א' מהל' מעשר הל' ב' דל': מעשר ראשון מותר באכילה לישראל ומותר לאכול בטומאה שאין בו קדושה כלל, לפיכך בת לוי שנשבת או שנבעלה בעילת זנות נותנים לה המעשר ואוכלת, והק' המל"מ על מש"כ הרמב"ם לפיכך וכו', הרי בככורות דף מ"ז מבואר בגמ' דהטעם הוא משום דלוי' בקדושתה קיימא, ועיין בכתבי הגר"ח זצ"ל בסטנסיל מובא בשם בנו הגר"מ זצ"ל שכתב לחדש בזה, דהדין בת כהן כי תהי' לאיש זר דנפסלת מתרומה, אין הביאור דע"ז שנעשית זונה וחללה לכן נפסלת מתרומה, אלא שזהו איסור מיוחד לאכילת תרומה למי שנבעלה בעילת זנות, ועי"ש שמתוך לפי"ז את הקושיא שהק' האחרונים מדוע שפחת כהן מותרת לאכול בתרומה אף דהוי זונה, ואילו אשת כהן שזינתה אסורה לאכול בתרומה והרי גם אשת כהן הוי קנין כספו, (עיין מש"כ בזה בקובץ הערות סימן מ"ז).

אכן הגר"מ מתוך בזה, דאף דשפחה הוי זונה מ"מ שם זונה לא פוסל בתרומה רק הוי איסור מיוחד ע"ז שנבעלה בעילת זנות, ושפחה אף דהוי זונה מ"מ הרי לא נבעלה בעילת זנות לפסול לה.

ולפי"ז מיושב הרמב"ם דלעיל דאף דלוי' לא בטל ממנה דיך לוי' ע"ז שזינתה לפסול לה, מ"מ האיסור המיוחד הוי

היא אסורה גם בתרומה אמנם הרי באמת גם זרה שיש לה בן מכהן מותרת בתרומה, אלא דילפינן מכי תהי' לאיש זר שיש עלי' חלות פסול חללות לענין תרומה וע"ז לא מהני מה דיש לה זרע מכהן, והדין פסול חללות שחל עלי' לענין תרומה זה נאמר רק באופן דהוי זר אצלה מעיקרא.

וא"כ מתורצים התוס' ישנים בשם ר"ח, דמש"כ שמחזיר גרושתו היא פסולה לתרומה היינו באופן שהיא בת כהן, והתוס' ישנים סוברים כהרמב"ם דגם מחזיר גרושתו הוי זונה וכיון שהיא זונה ממילא הוי זרה ופסולה בתרומה, אבל אם יש לה זרע מכהן שבוה גם זרה אוכלת א"כ בכה"ג גם מחזיר גרושתו אוכלת, משא"כ אלמנה לכה"ג, שהיא מתחללת וחל עלי' שם זונה וחללה האוסר אותה בתרומה גם ביש לה זרע מכהן, וכמו כן הגמ' ברף ס"ט איירי לענין אם יש לה זרע מכהן.

ומיושבים גם דברי הרמב"ם כנ"ל, ומש"כ בפ"ח מהל' איסורי ביאה הל' א' זה לענין עצם השם זונה גנעשית גם בכל חיובי לאוין השוין בכל וממילא פקע ממנה שם כהנת ואסורה בתרומה ודלא כמש"כ האב"מ לשיטתו, אבל מ"מ אם יש לה זרע מכהן היא אוכלת בתרומה כמו זרה שיש לה זרע מכהן וכנ"ל, וגם הרמב"ם בפ"א מהל' מעשר הל' ב' יתיישב לפי זה, דהנה כבר נתבאר שיש ב' דינים בונה א. דהוי זרה, ב. דהוא פסול מיוחד האוסר בתרומה, וא"כ נראה דהא דלוי' בקדושתה קיימא זהו רק דמה"ט לא הוי זרה, אבל כיון דיש פסול מיוחד בונה האוסר אותה בתרומה אי"כ למ"ד מעשר ראשון אסור לזרים ילפינן מעשר ראשון מתרומה דכל האיסורים שיש בתרומה יש גם במע"ר, וא"כ אף דהוי לוי' מ"מ כמו דבתרומה הרי אף דיש לה זרע מכהן לא אכלה אף הדורות לא אוסרת אותה בכה"ג

תרומות הל' ט' וז"ל: ולא הכהנת בלבד אלא אפילו לוי' וישראלית שנבעלה לאסור לה הואיל ונעשית זונה אסורה לאכול בתרומה לעולם ואע"פ שיש לה זרע מכהן עכ"ל.

ומבואר להדיא כדבריו שע"ז שחל עלי' שם זונה הוא שפוסלה מתרומה ודלא כמש"כ הגר"מ זצ"ל.

ועוד קשה לפי"ד לשון הגמ' מה אלמנה לכה"ג שכן היא עצמה מתחללת, דלפי דברי הגר"מ זצ"ל הביאור דאף דגם מחזיר גרושתו ויבמה לשוק נעשית זונה ונפסלה מתרומה, מ"מ האיסור המיוחד של ובת כהן כי תהי' לאיש זר, לא נאמר במחזיר גרושתו ויבמה לשוק, וא"כ אין מדויק לשון הגמ' מתחללת דמשמע שמחזיר גרושתו ויבמה לשוק אינה מתחללת.

והדרא לדוכתא הקושיא על הרמב"ם והתוס' ישנים בשם ר"ח, ונראה לענ"ד לנטות בזה מדברי הגר"מ, דבאמת הדין של כי תהי' לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל הוי חלות שם חללות לענין תרומה.

אמנם הנה בדין חללות יש ב' דינים א. דפקע ממנה שם כהנת אם היא היתה כהנת, ב. דיש עלי' חלות פסול חללה שאוסר אותה לכהונה, והנה כבר הובא לעיל מש"כ האב"מ דאף דבעינן זה אצלה מעיקרא היינו לענין תרומה ולא לענין נישואין, דלענין שם זונה שע"ז נאסרת להינשא לכהן היא נעשית זונה גם באופן דלא הוי זר אצלה מעיקרא, אבל לענין זה שתיפסל מתרומה זהו רק בזר אצלה מעיקרא, אמנם נלע"ד לנטות בזה מדבריו דבאמת כיון שחל עלי' שם זונה הרי עצם השם זונה הוי הפקעה על דין כהונה שבה ממילא אסורה גם לאכול בתרומה, ומה"ט אם נבעלה לחיובי לאוין השוין בכל דלדעת הרמב"ם היא נעשית ע"ז זונה,

כשיש לה בן הריו היא אוכלת מכוחו, וק"ק שהי' להרמב"ם לפרש את זה, והנה בביאור הגר"א באה"ע סימן ו' כתב בדעת הרמב"ם דבאמת לפי הבבלי מחזיר גרושתו ויבמה לשוק לא הוי זונה אבל הרמב"ם פסק כהירושלמי דמבואר שם דמחזיר גרושתו נפסלה מתרומה והבנים כשרים, מגזה"כ היא תועבה ואין בני' תועבים, וממילא אי אפשר ללמוד ק"ו ליבמה לשוק דאמרינן מחזיר גרושתו תוכיח, ולא כהבבלי דאי אפשר ללמוד את הק"ו דיש פירכא מה לאלמנה לכה"ג שכן היא עצמה מתחללת, ולפי"ד הגר"א אין שום חילוק אם הוא זר אצלה מעיקרא או לא, ומדויק לפי דבריו מה דהרמב"ם לא כתב דביש לה זרע מכהן נפסלת דוקא אם הוא זר אצלה מעיקרא.

אמנם גם אם נימא בדעת הרמב"ם כמש"כ בביאור הגר"א, עדיין לא יתיישב מש"כ בתוספות ישנים בשם ר"ח, שהרי התוספות ישנים מבאר את זה בבבלי, ובדעת התוספות ישנים בע"כ צ"ל כמו שנתבאר לעיל.

בתרומה מ"מ השם זונה דילפינן מכי תהי' לאיש זר אוסר אותה בתרומה, א"כ כמו כן במעשר ראשון אף דלא פקע ממנה כלל שם לוי' מ"מ עי"ז שחל עלי' שם זונה היא נאסרת במע"ר דזהו דין זונה שנאסרת מחמת זה בתרומה ומע"ר דנלמד מתרומה, ולכן כתב הרמב"ם דכיון דמע"ר מותר לזרים א"כ מע"ר לא ילפינן מתרומה, וזהו שכתב הרמב"ם לפיכך.

ואין הכרח ללמוד ברמב"ם כמש"כ הגר"מ שזהו איסור מיוחד שלא נכלל בפסול זונה וחללה, מיהו עדיין יש לעיין בדעת הרמב"ם, דלפי מש"כ א"כ במחזיר גרושתו ויבמה לשוק אם יש לה זרע מכהן אוכלת בתרומה, וא"כ הרמב"ם בפ"ו הל' תרומות הל' ט' דכתב דאם יש לה זרע מכהן ג"כ אינה אוכלת מפני שנעשית זונה צ"ל לפי"ז שזהו רק באופן שזר אצלה מעיקרא דבזה הדין זונה הוא דין פסול של שם זונה האוסר בתרומה, אבל אם לא הוי זר אצלה מעיקרא לא הוי זונה לענין פסול תרומה אלא דעי"ז שהיא זונה לענין שאסורה לכהן ממילא הוי זרה, אבל

בענין תשע ציבורין של חמץ

כתב הרמב"ם בפ"ב מחמץ ומצה ה"י, הניח תשעה ציבורין של מצה ואחד של חמץ ובא עכבר ונטל ולא ידענו אם חמץ אם מצה ונטל, ונכנס לבית ברוק צריך לבדוק שכל הקבוע כמתצה על מתצה. ובהשגות כתב הראב"ד וז"ל, לא מיוחדא הא מילתא אלא לענין ביטול אבל לענין בדיקה ספיקא דרבנן הוא עכ"ל, וכדברי הראב"ד כתבו התוס' בפסחים ט: ד"ה היינו דלענין בדיקה הוה ספיקא דרבנן ולקולא וכ"כ הבעה"מ.

ולבאר שיטת הרמב"ם כ"י המ"מ בשם הרא"ה, דאע"ג דספיקא דרבנן היא כיון דבדיקת חמץ תחילתה על הספק החמירו בספיקא יותר משאר ספיקות של דבריהם.

ולפי הרא"ה אפ"ל דס"ל לתוס' דהא דברבנן אמרינן ספק מוציא מידי ודאי הוא משום דספיקא דרבנן לקולא ולכן בבדיקת חמץ תחילתה על הספק ולא אמרינן ספיקא לקולא ולכן לא אמרינן בה ספק מוציא מידי ודאי.

ובזה נראה לבאר דברי התוס' מנחות ט"ז: ד"ה כדי שתהא, שכתבו דברבנן ספק מוציא מידי ודאי ובפ"ק דפסחים דמייתי לה אבדיקת חמץ דרבנן גבי אין חוששין שמא גיררה חולדה, גבי חמץ החמירו כודאי דאורייתא, וצ"ב מהיכי תיתי דהחמירו בחמץ כודאי דאורייתא ואף דמצינו כעין זה באו"ה ריש כלל מ"ז מוכא כש"ך יור"ד סי' ק"י בידינו ספק ספיקא אוח י"ח, גבינות של ישראל שהיו בבית עובר כוכבים וספק אם נתחלפו בגבינות העכו"ם וכו', ואפי' ספק אם מעמידים בקיבת נבילה, לא היו ניתרים מכח ס"ס ספק לא הוחלפו ואת"ל הוחלפו שמא לא הועמדו בעזר קיבת נבילה, דמאחר שאסרו חכמים גבינות העכו"ם ודאי איסור הוא, ופי' הש"ך דהיינו כודאי דאורייתא.

וצ"ע בדברי הראב"ד דס"ל דלענין בדיקה דרבנן לקולא ולא ס"ל כרא"ה, ואילו הראב"ד על הרי"ף דף ט. ב' ממש כדברי הרא"ה דכ' דלענין בדיקה איירי וטעמא דמלתא משום דעיקר בדיקה על הספק נתקנה, אמנם דכ' כן רק בודאי על עכבר רק אינו יודע אי חמץ אי מצה, דמפיק לה מחזקת ברוק אז בספיקא לא אמרינן לקולא, משא"כ בספק על ספק לא על אמרינן ספיקא דרבנן לקולא.

ונראה שבה גם הרמב"ם ס"ל כראב"ד דדוקא היכא דודאי על, אבל בספק על לא, דהרי כתב שם בהל' י"א בשני בתים בדוקים וצבור אחד של חמץ ובא עכבר ונטל ואין ידוע לאיזה בית נכנס, שאין צריך לברוק פעם שניה, וצ"ע הא הוה ספק ונימא ספיקא לחומרא, אע"כ ס"ל כראב"ד דדוקא בודאי על דהורעה החזקה אמרינן ספיקא לחומרא, אבל בספק על דאיכא חזקת ברוק לא אמרינן לחומרא אף דחכמים תקנו על הספק אבל לא תקנו

הרי מוכח מכאן לכאורה שהיכי שתיקנו חכמים אף דהוה על ספק הוה כודאי דאורייתא, אך אינו דומה, דהתם

דמדלא הזכיר הרמב"ם חילוקים של התוס' והטור דרך בככר קטן ולא בככר גדול וכן לא הזכיר חילוק בין חולדה לעכבר משמע דלא ס"ל חילוק זה, אלא ס"ל כתי' אל של כעה"מ דפסק כר' זירא ובלחם משירא ולכן ליכא ספק אכלתי'.

וצ"ע, דהראב"ד השיג על כעה"מ בהא דכ' דלר' זירא בלחם משירא וכ' דאף לר' זירא אין הפי' דבלחם ודאי משירא אלא ספק משירא וא"כ הראב"ד דמשיג כאן על הרמב"ם וכ' דלא מיחורא הא מילתא אלא לענין ביטול אבל לענין בדיקה ספיקא דרבנן הוא, ואם כדברי המשל"מ הי' לראב"ד להשיג דאפי' לענין ביטול אינו צריך דהרי לשיטתו דבלחם ספק משירא הוא ס"ס והרי ס"ס אפילו בדאורייתא לקולא, ומאי נמי דכתב הראב"ד דהוה ספיקא דרבנן, הא הו"ל ס"ס דרבנן.

בביאור הגר"א סו' תל"ט סעיף א' כ' ז"ל והרמב"ם שלא חילק (היינו משום דכ' סתמא משמע אפילו כשהככר קטן ואיכא ספק אכלתי') צ"ל דס"ל וכו' בנולד הספק אפי' בב' ספיקות חוששין וכמ"ש תוס' שם בד"ה ואת"ל ותנן כל מקום שאתה יכול להרבות ספיקות וספיקי ספיקות ברה"י טמא ע"כ, וביאורו, דס"ל להרמב"ם דכשתיקנו חכמים חיוב בדיקה על הספק תיקנו גם על ס"ס כמו שמצינו בספק טומאה ברה"י, דכשאמרה תורה שטמא אפי' בס"ס.

נמצא לפי דברי הגר"א דהרמב"ם והטור פליגי בביאור סכרת הרא"ה דהיכא דתחילתה על הספק החמירו בספיקה יותר משאר ספיקות של דבריהם, לטור הוא רק בספק אחד ולהרמב"ם אפי' בהרבה ספיקות.

וצ"ע לפי"ז הרי הרמב"ם מיירי בס"ס וא"כ הי' לו לראב"ד להשיג דבס"ס אפי' ביטול אינו צריך דהרי ס"ס אף

באיכא חזקת ברוק, ולהסכים שר' התוס' והבעה"מ דלא ס"ל כרא"ה, צ"ל דס"ל דהא דתיקנו חכמים בדיקה על הספק היינו בדליכא חזקת ברוק משא"כ הכא דאיכא חזקת ברוק, וחולקים על הראב"ד וס"ל דאפי' בודאי על ג"כ לא הורעה החזקת ברוק דאף דודאי על אבל מ"מ הרי הוא ספק אם הכניס חמץ.

אבל מ"מ אכתי הראב"ד סותר את עצמו דהרי בהשגתו על הרמב"ם מיירי בודאי על, ובאותו אופן דמיירי בהשגות על הרי"ף והרי הוכחנו דבספק על גם הרמב"ם מודה דאמרינן בספיקא לקולא ורק בודאי על ס"ל דלתומרא וע"ז משיג הראב"ד.

ונראה לתרץ, דהראב"ד בהשגותיו על הרי"ף מיירי בספק אחד וכמ"ש שם משום דעיקר בדיקה על הספק נחקה ומשום הכי חזא ספיקא לא מפקעה לה כל היכא דאיכא ודאי עייל בחדא ביתא ומשיג לה מחזקתה עכ"ל ואילו הראב"ד על הרמב"ם מיירי בס"ס אף דהרי מיירי באותו ציור ממש ונבאר דברינו, דהנה בתשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן אי מצה שקל אי חמץ שקל דהדין הוא דהוה קבוע ובמחצה על מחצה וצריך בדיקה, הקשו הראשונים אמאי אזלינן לחומרא הא הוה ס"ס, ספק אי הוה חמץ ואת"ל דהוה חמץ אימר אכלתי', ובתוד"ה היינו שחי קופות. תירצו דמיירי שהככר כ"כ גדול דליכא למימר אכלתי' ועיין במשל"מ פ"ב הי' אמאי לא כתבו תוס' גבי ט' צבורין, וכ"פ הטור והרמ"א סו' תל"ט ס"א דאם הככר קטן שיכול העכבר לאכלו חלינן להקל, שאכלו ואין צריך בדיקה, הבעה"מ תי' דסוגיא דשמעתתא כר' זירא דבלחם משירין ודלא כרבא ולכן ליכא ספק אכילה, ועוד תי' דמודה רבא בעכבר דודאי משירא.

והנה בשיטת הרמב"ם כ' המשל"מ,

דכשראה את העכבר עם החפץ עדיין לא היה לו שהות לאכלו.

לפי"ז נחא השגת הראב"ד, דהרי הרמב"ם כתב סתמא הרי דאפי' בהי' לו שהות לאכלו ג"כ ס"ל דצריך בדיקה, ולכן השיגו הראב"ד דבעיור זה הרי איכא ס"ס ואיהי"ז דהספק הראשון הוה כודאי דרבנן כיון דתחילתה על הספק נתקנה אבל הספק השני הוה כבר ספיקא דרבנן ולקולא ולכן כ' ספיקא דרבנן ולא ס"ס ולא נחא לוי' לראב"ד למימר דלא הוה ס"ס משום דבלחם משיירא, משום דלשיטתו ס"ל דאפי' לר' זירא הרי בלחם ספק משיירא, ושיטת הרמב"ם אפשר לפרש או כהמשל"מ המובא לעיל דס"ל דבלחם ודאי משיירא ולכן הוה רק ספק א', או כביאור הגר"א דס"ל לרמב"ם דאם תחילתה נתקנה על הספק ה"ה על ס"ס, ומחלוקת הרמב"ם והראב"ד הוא אם תקנו גם על ס"ס או רק על ספק א'.

ובדרך זו אפשר לפרש מחלוקת הרמב"ם והראב"ד פי"א מעשר הי"ג דכ' הרמב"ם וז"ל, הוליכן לטוחן עכו"ם הרי הם דמאי שמא החליפן בחיטין של עם הארץ, והראב"ד כ' א"א ואם מפני הספק הזה הלא הוא ס"ס (דהיינו שמא החליפן בחיטין של ע"ה שמא לא החליפן ואת"ל החליפן שמא ע"ה עישר) אלא שמא החליפן משלו ע"כ.

ונראה דפליגי לשיטתם, דהרמב"ם ס"ל דכיון דתיקנו חכמים דפירות ע"ה צריך לעשרן מספק ה"ה בס"ס והראב"ד ס"ל דרק בספק א' תיקנו ולא בס"ס.

ועיין שם בכס"מ, דמאחר דקיי"ל רוב ע"ה מעשרים הם ואפ"ה חיישינן להו משמע דרבנן אחמור בהו למיחש אפי' למיעוטא וה"ה דאחמור בהו למיחש אפי' לס"ס, משמע מדבריו דדוקא משום דאחמור בהו אפי' במקום רוב ה"ה דאחמור בס"ס אבל במקום דתיקנו רק

בדאורייתא לקולא וגם לענין בדיקה הול"ל דהוה ס"ס דרבנן.

הנראה לומר בזה דגם הראב"ד ס"ל הא דכתב הרא"ה דהיכא דתיקנו חכמים תחילתה על הספק לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא, אבל ס"ל שרק בספק אחד אמרינן כן כשיטת הטור הנ"ל כמ"ש להדיא בהשגותיו על הרי"ף ח"ל מיהו מיבעי לן למימר טעמא למה לא הוה תרי ספיקא וביטול נמי לא ליבעי, נשיב ונאמר כגון שאין שהות לעכבר לאכלו, וקמ"ל שצריך לבדוק ואין לו להשהות עד כדי שיאכלנו והואיל ובית הוחזק לפניו וצריך בדיקה חזר להיות כשאינו בדוק עכ"ל, וצ"ע אמאי כתב כגון דאין לו שהות לאכלו, הא תמיד כשנכנס העכבר לבית אין לו שהות לאכלו, וצ"ל דהא דחידש הראב"ד דכשנולד הספק והוה הדין לתומיא ומיד הוחזק הבית שצריך בדיקה, שוב אינה יורדת החזקה שצריך לבדוק אפי' כשיהי' אח"כ ס"ס הוא רק כשנתעורר אצלו הספק דהיינו שראה את העכבר שנכנס עם החתיכה ולא הי' לו שהות לאכלו אבל אם כשנכנסו בבית לא ראה אותו ככה"כ אף דעל הבית נולד כבר הספק, אין זה נקרא נולד הספק כיון דאצל בעה"ב עדיין לא נולד הספק, וכשרואהו אח"כ לאחר שהי' לו כבר שהות לאכלו הוה ס"ס ופטור מלבדוק, וכן מוכח מהמשך לשון הראב"ד בהא דכתב משא"כ בענין מדור העכו"ם ולגבי נפלים לפי שלא הוחזק שעה אחת לפנינו באהל המת, ולפיכך חשבנו אותו לתרי ספיקי, וצ"ע ממ"נ אי מספקינן אי הי' נפל הרי מיד הוה רק ספק אחד דמיד הרי לא הי' שהות לחולדה לאוכלו וא"כ הרי הוחזק ע"כ כדכתבנו דכ"ז דלא ידעינן הריעותא דמוליד הספק לא נקרא נולד הספק ואין כאן הוחזק לספק אהל המת וממילא אח"כ כשנתעורר הספק איכא כבר ס"ס, משה"ה כתב הראב"ד כגון שאין לו שהות לאכלו דמיירי דוקא ככה"ג

יכול להתקיים בא' מב' דברים או שיבטל בלבד כל חמץ שיש ברשותו ויוציאו במחשבתו מרשותו וסגי בהכי מדאורייתא אפי' בחמץ הידוע לו, או אם לא בטלו בלבד כלל צריך מן התורה שיבדוק אחריו בכל מקום שהוא גיגיל להמצא שם עכ"ל.

והנה לפי דבריו שמדאורייתא צריך לבדוק בנר ולא אסמכתא היא מוכח דדין התורה הוא שבספק חמץ צריך לבדוק או לבטל, דהרי בדיקה פירושה לבדוק אם יש שם חמץ וע"ז יש פסוק מיוחד שצריך לבדוק ספק חמץ בנר, ומדכתב שדין תורה הוא או בדיקה או ביטול הרי ביטול הוא דומיא דדין בדיקה כמו דבדיקה צריך לבדוק ספק חמץ ה"ה ביטול הוא גם על ספק חמץ.

ולפי"ז אפשר לומר דסברת הרא"ה דהיכא דתיקנו על הספק לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא הוא ג"כ על דין ביטול דאורייתא דהרי כל הדין ביטול דאורייתא הוא על הספק ולכן הספק הראשון הוה ודאי דאורייתא והספק השני הוה ספק דאורייתא לחומרא ולכן בביטול ניחא ליה להראב"ד דצריך משום דהוה ספק דאורייתא ולחומרא, והא דכ' הראב"ד על הרי"ף וז"ל מיהו מיבעי לן למימר טעמא למה לא הוה תרי ספיקי וביטול נמי לא ליבעי, צ"ל דכתב כן רק לפי הרו"א של הראב"ד דעדיין לא מתודש הא דאם נתקנה על הספק אינו נקרא ספק.

הספק ולא מצינו דאחמור בהו במקום רוב אפי' לרמב"ם לא חיישינן במקום ס"ס, אלא דזה ניחא רק לפי פירוש המשל"ב שהבאנו לעיל דאפי' הרמב"ם לא חייש במקום ס"ס אלא ס"ל דבלחם משירא, אבל למש"כ מהגר"א אי"צ לכך אלא אפי' אם תיקנו חכמים במקום ספק ולא במקום רוב ג"כ חיישינן אפי' במקום ס"ס.

אמנם אכתי צ"ב דברי הראב"ד דכתב לא מיחזורא הא מילתא אלא לענין ביטול משמע דלענין ביטול אמרינן לחומרא ואמאי הא הוה ס"ס דאורייתא ולקולא.

ונראה דיש לחקור הא דהצריכה התורה לבטל חמצו הוא גם בספק אם יש לו חמץ, או דלא הצריכה תורה לבטל אלא כשידוע שיש לו חמץ אלא דכשנסתפק אם יש לו חמץ צריך לבטל כדון כל ספיקא דאורייתא לחומרא אבל ליכא דין מיוחד לבטל ספק חמץ.

ונראה להוכיח מדברי הרי"ן ריש מסכתין ד"ה שמא דכ' וז"ל שמא תאמר א"כ אין לנו מן התורה אלא ביטול ואין לבדיקה וביעור חמץ עיקר מן התורה כלל, אי אפשר לומר כן דהא בעי בגמ' בדיקה לאור הנר מנלן ומוכיחין לה מקראי, וכי תימא דאסמכתא בעלמא ניהו ליתא דהא חזינן וכו', אלא כך הוא עיקרן של דברים, שוה שאמרה תורה תשבייתו

בענין כח אחר מעורב, מעשיו גרמו, ותחלת עשייתו לנוק

בבבא קמא דף ו. מצינו ג' חומרות שיש בהמוזיק של בור ומהם יש לנו ללמוד צורת המוזיק דבור, ונבאר בע"ה כל חומרא בעצמו והחילוקים הן בסברא והן בהלכה שיש בין הג' חומרות שיש בבור.

כח אחר מעורב בו

בו, דביצירת המוזיק ליכא כח אחר דהיינו כבר מוזיק מיום הולדו ומוכן שפיר מה דאמרי התוס' דשור אין כח אחר מעורב בו.

ולפי"ז באבנו וסכינו בשעה שהיינו בראש הגג עדיין לא הי' מוזיק וצריך הרוח לעשותו למוזיק ולכן קיל הוא מבור דהיינו מוזיק ע"י מעשיו לחוד, [וצ"ב לפי"ז למה מקרי תחלת עשייתו לנוק הא אינו שם מוזיק עליו כשהניחו בגג ובעוה"ז יבואר לקמן].

אמנם מצאתי בשטמ"ק בשם מהר"י כ"ץ (דף ה:) שכתב להדיא דכשקאמר הגמרא אש תוכיח דהוי כח אחר, הי"ה דהוי מצוי למימר שור יוכיח דשור נמי מקרי כח אחר מעורב בו משום "דכל דבר שיש בו רוח חיים מקרי כח אחר" והטעם דנקיט הגמרא אש משום דניכר יותר דאש הוי כח אחר אבל באמת שור נמי מקרי כח אחר מעורב בו, ודבריו הם חידוש דמאי נ"מ אי יש בו רוח חיים לפי מה שביארנו דכח אחר מעורב ענינו דהמוזיק נתחדש ע"י כח אחר, וע"כ דחולק על תוס' דלעיל דקאמר דליכא למימר שור יוכיח, וצ"ב מהו ביאור המחלוקת ביניהם.

ואפשר לפרש דברי השטמ"ק, דכל מוזיק דיש בו שום כח בלי המוזיק עצמו מקרי כח אחר מעורב בו ולכן כל בע"ח מצד עצמו אינו עושה שום חיק ונמצא

הגמרא מביאה שיטת אבוי דקאמר דהצד השהו של המשנה בא לאתווי המוזיק של אבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצוי והזיקו, ושקלינן וטרינן מהו הציוור ולבסוף קאמר הגמרא דמיירי בתר דנייחו והוי בור והטעם דצריכים צד השהו הוא משום דשייך למפרך דבור ממש חמור מאבנו וסכינו ומשאו, דבבור ממש ליכא כח אחר מעורב בו משא"כ באבנו וסכינו יש כח אחר ואפשר דהוי פטור, וע"ז אמרינן אש תוכיח דאע"פ שכח אחר מעורב בה חייב וחור הדין, ויש לדרן אי שייך לומר שור יוכיח דשור נמי כח אחר מעורב בו, דיש לבאר דכח אחר מעורב בו, הכונה הוא דלא האדם לחוד עשה ההיזק והי' לו שותף בהיזק, ולפי"ז גם בשור הי' מקום לומר דמקרי כח אחר דהיינו דלא האדם לחוד עשה ההיזק, אמנם בתרד"ה מה, חזינן להדיא דליכא למימר שור יוכיח, ומוכת דשור מקרי אין כח אחר מעורב בו, וע"כ נראה לומר דגדר כח אחר הוא דיצירת המוזיק לא הי' ע"י האדם הבעלים לחוד אלא נעשה מוזיק ע"י כח אחר כגון אש כ"ז שהי' בביתו לא הי' מוזיק כלל וכשכא הרוח ומוליך האש לרשות אחר נעשה יצירת המוזיק ונמצא דהמוזיק נברא ע"י כח אחר, משא"כ בבור דע"י לחוד נעשה מוזיק בלי שום כח אחר דמיד כשכרה הבור נעשה מוזיק, ולפי"ז מובן שפיר דבשור ורואי אין כח אחר מעורב

לחייבו. מיהו כ"ז כשאנו דנין בין בור לאבנו וסכיננו דהוי שני מוּזיקים שחיובם מטעם כוחם משא"כ בנוגע לבור ואש דאש המחייב מטעם ממונו שפיר יש להוכיח משור דאי"צ כחו כלל ואפ"ה חייבין מטעם ממונו אי"כ ככ"כ אש נמי ידא חייב אע"פ דכח אחר מעורב בו.

והביא ראיות לשיטתו מגמרא דקאמר רב כולם משורו למדנו, וע"כ היונו מצד השהה של שור ובור ואי בנזקי ממון נמי שייך לומר אין כח אחר מעורב בו אי"כ איך ילפינן כל תקלה הא איכא למפרך מה להנך שאין כח אחר מעורב בהן אלא ע"כ דבנזקי ממונו אין לומר כלל אין כח אחר מעורב בו, עוד הביא ראי' דבגמרא דף ו' לא קאמרי לעולם אפ"ו דלא אפקרינהו ולא דמי לבור דמה לבור דאין כח אחר מעורב בו אע"כ דלא אמרינן כן גבי נזקי ממונו, ומטעם הכי כתב הפנ"י על התוס' בדף ו'. דמה דכתבו בתוס' דליכא למימר שור יוכיח תוס' לשיטתו בדף ה': משא"כ לפי דבריו אין קושיא דבכלל ליכא ענין כח אחר בשור עי"ש.

ובאמת צריכים ליישב שיטת המהר"י כ"ץ דסבר דיש ענין כח אחר בנזקי ממון ואדרבה שור מקרי כח אחר היפך ממש מדבריו הפנ"י, וכל הראיות של הפנ"י עומדין נגדו, אמנם נראה דיש לדחות ראיותיו ליישב שי' מהר"י כ"ץ, ונתחיל בהראי' הראשונה שהביא דאין קאמר רב כולם משורו למדנו הא הוי מכור ושור ובשניהם הוי אין כח אחר מעורב בהן, אע"כ דבממון אינו מקרי אין כח אחר מעורב בהן, באמת צ"ע ראיתו דאיה"נ התקלה שלמדין משור לרב הוי נמי כח אחר מעורב בהן, ואין לומר דהא קאי על אבנו סכיננו ומשאו דהוי כח אחר מעורב בהן דהא שם איירינן בבור ושור, ולהשטמ"ק בע"ח מקרי נמי כח אחר מעורב בו אי"כ ראי' זו בכלל אינו קושיא אליבא דמהר"י כ"ץ, והראי' שהביא

דאין עושה שום מעשה הזיק בלו הרוח חיים ומצד עצמו אינו מוּזיק, משא"כ בור כשהוא בעצמו הוי מוּזיק המיד שכורה הבור מוכן לנזק, ועפ"ז שור וגם אש הוי כח אחר מעורב בו.

היוצא לנו מזה דיש מחלוקת ראשונים בביאור גדר כח אחר מעורב בו, דלתוס' הביאור הוא דהמוזיק נעשה ע"י כח אחר ולכן לא שייך בשור, ולהשטמ"ק בשם מהר"י כ"ץ הוי דעצם הזיק נעשה ע"י המוזיק בצירוף כח אחר ולכן כל רוח חיים נכלל בזה.

אלא דלפנ"י הדרא קושיא מהו החילוק בין כח אחר, לחומרא דמעשיו גרמו, דבשלמא לפי מה שביארנו בתוס' שפיר מוכן החילוק ביניהם דכח אחר הוי בעשיית המוזיק ומעשיו גרמו הוי בהזיק בפועל, משא"כ לפי השטמ"ק צ"ב מהו החילוק ביניהם ולקמן יבואר בעזה"ה. ודע, אי בשור שייך ענין אין כח אחר או לא, באמת הוא מחלוקת אחרונים ג"כ, דהפני יהושע על תוס' דף ה': ד"ה כי שדית, דהקשו שם בתוס' דאין ילפינן אש מכור וחד מהנך הא מה לבור וחד מהנך דאין כח אחר מעורב בו תאמר באש עי"ש, והפני יהושע כתב לתרץ דבמוזיק שכל החיוב הוי מטעם ממונו מוכח דאע"ג דליכא אפ"ו כחו נמי חייב, אי"כ שפיר מצינו למימר יוכיח דבאש אע"ג דאין כחו לחדוד היא חייב ודוקא כשמדברים בנוגע לשני מוּזיקים דכל חיובם הוי מטעם דהוי כחו כגון בור ואבנו וסכיננו, לזה שפיר יש פירכא דבמוזיק שהמחייב הוא כחו צריך דוקא כחו לחדוד כמו בור משא"כ אבנו דיש גם כח אחר פטור, וע"ז ליכא למימר יוכיח משור, דשור הוי ענין אחר לגמרי כלל, דהוי מוּזיק דהחיוב לא הוי משום מעשה שלו כלל רק מטעם ממונו ואנו דנין בנוגע למוזיקים דחיובם בגלל כחם ע"י יש שפיר פירכא דכח אחר אין כחו ממש כדי

ברך ג: חזינן דהלימוד הוא לאבנו שהניחו ברה"ר ולא מיירי כלל בציור שנפלו מן הגג, וא"כ גם באבנו הוי אין כח אחר מעורב בו וליכא שום פירכא כלל והוא תימה על הפנ"י מה שהוכיח מזה, עכ"פ היוצא לנו מזה דהיסוד שהוכיח הפנ"י רבנזקי ממונו ליכא ענין כח אחר אין זה דבר מוכרח אף דמסברא הוא מוסכם מ"מ ראי' נגד תוס' לענ"ד ליכא.

ובאמת יש לעיין בזה דאש קודם שהולך לא מיקרי מזיק ונעשה מזיק רק ע"י כח אחר, דלכאורה למה לא הוי אש מזיק אפילו כשהוא ברשותו, ומהו החילוק בין זה לשור או בור המתגלגל דכתבו בתוס' דהוי מזיק קודם הכח אחר, ואין לומר דאש בביתו נעשה לבישול דשור נמי אין נעשה להזיק, ועוד דמה יאמר באחד שעשה אש בדוקא להזיק האם נאמר דאש כזה הוי אין כח אחר, ואפשר לומר דשור מה שאין יכול לילך ולהזיק עדין אין זה חיסרון מצד המזיק בעצמו אלא דצריכים פשיעת בעלים משא"כ אש בלי רוח אחר ליכא במציאות של לילך והוי חיסרון בהמזיק גופא א"כ חסרון כזה בהמזיק, כלפי זה מקרי האש שאינו מזיק בביתו משא"כ שור מיקרי מזיק כבר בביתו כן נלע"ד לפרש, ודרך אגב נראה לפרש ענין קולא לתוס' או החומרא לרש"י של כח אחר ובכלל ביאור מחלקותם, דתלוי בחקירת האבן האול במחייב של מזיק, דאי יאמר דהמחייב הוא משום ממונו שהזיק ושמירה הוי רק אופן פטור מטעם אונס א"כ יש מקום לומר דאי ממונו הזיק בצירוף כח אחר הוי קולא דלא ממונו לחוד עשה ההזיק ורק ע"י צירוף, או דילמא יש לומר דאדרבא כיון דהר"ל לאסוקי אדעת' הוי חומרא בממונו שהזיק דמזיק ביתר שאת יותר עז ע"י כח אחר וזהו המחלוקת בין רש"י ותוס', ואם כנים דברינו מופרך היסוד של הפנ"י דגם בנזקי ממונו דנין אי הממן לחוד עשה ההזיק או בצירוף כח

מגמרא שלנו להמהר"י אינו ראי', ובאמת מה שהקשה דלשמואל דלא אפקרי' נמי בור למה לא תרצו בגמ' אפי' בלא אפקרי' הגם שהנחלת דוד הקשה נמי כן וכתב להוכיח ממש כיסוד הפנ"י דבור שלא אפקרי' אפילו לשמואל דהוי בור מ"מ אינו כחו הבור של אפקרי', דהבור של אפקרי' הוי המחייב מטעם מעשה שלו דהיינו כח וכוה הוי חמור שאין כח אחר מעורב בו משא"כ בור שלא אפקרי' הוי החיוב מטעם דהוי ממונו דהוי ל"י לסלוקי ועל בור כזה לא שייך ענין אין כח אחר דבנזקי ממונו אין כאן כח אחר והוא ממש כדברי הפנ"י.

עם כל זאת אין זה דבר מוכרח, ריש ליישב קושייתם למה לא תירצה הגמרא בלא אפקרי' באופן אחר, דהנה היש"ש נמי הקשה כקושייתם למה לא מוקי הגמ' אליבא דשמואל דבלא אפקרינהו ותירץ באופן אחר דכתב שם להוכיח נגד שיטת הרא"ש הידוע דבצד השוה של הגמרא לא יהבינן להו הקל שבשניהם ורק בור גמור הוי אפי' ברלא אפקרי' והרא"י נגד שיטה זו הוא מדלא תירצה הגמ' דלא אפקרינהו לשמואל ע"כ מוכח דבלא אפקרינהו אינו בור גמור אפילו לשמואל ויהבינן להו הקל שבשניהם ולשמואל דתנא שור לרגלו יהי' פטור ברה"ר ואנן רוצים לחייבו אפי' ברה"ר ולכן אין הגמ' יכולה לתרץ דבלא אפקרינהו ע"י"ש אריכות דבריו.

עכ"פ אם נאמר כהיש"ש אין מוכרח כלל יסוד הפנ"י דיש שפיר לומר דאפי' בנזקי ממונו אמרינן הפירכא דאין כח אחר, ומ"מ לא יכולה הגמרא לתרץ דבלא אפקרינהו מטעם דיהי' פטור ברה"ר.

ובאמת יתכן דאפילו נגד תוס' אין כלל ראי', דבאמת הרא"י הראשונה שהבאנו מפנ"י הוא דבר תמוה, דמה שאמר דלרב דמשוררו למרנו יפרוך מה לשור ובור שאין כח אחר מעורב בהן תאמר באבנו, הא

כח אחר א"כ אש נמי והו מציאות של אש ומ"ש אש מבור.

עוד יש להעיר דכחל ואילן שנפלו דכתבו בתוס' דהוי אין כח אחר מעורב בו, למה מיקרי אין כח אחר מעורב בו הא נפלו מחמת רוח, ובאמת הרא"ש סי' א', כתב דהטעם דאינו דומה לאש דהכתול אין נופל מחמת שום כח ורק מעצמו נפל מחמת שהי' רעוע ונמצא שלא נעשו ע"י שום כח אחר, ולכאורה מרא"ש זה מוכח דענין של כח המשיכה שיש בעולם אין מקרי כח אחר דאל"כ גם כחל נפל מחמת כח המשיכה.

אחר א"כ שור הוי ההיזק רק ע"י ממונו ושייך שפיר החומרא של אין כח אחר מעורב בו אף בנזקי ממונו לפי מה שביארנו, ושמעתי לכאר דטעם דאש מיקרי כח אחר דכשמתפשטת הוי אש אחר דאש נתחדש כל שעה אש חדש, והראש ישיבה שליט"א העיר ע"ז מגמרא ברכות דף נ"ג. דמוכח שם דיש האש הראשון וגם נתחדש אש חדש עיי"ש, והוסיף דאש אפילו במקומו צריך אור חדש דזהו מציאות של אש ולכן מקרי אש כח אחר, ולפי מה שביארנו לעיל אינו מספיק דא"כ שור נמי צריך רוח חיים אע"כ דזהו מציאות של שור ומקרי אין

מעשיו גרמו לו

לכאורה יפלא דמטעם זה נמי לא מצי למפרך דשור יוכיח דאין מעשיו גרמו הא ליכא יוכיח ממזיק דהוי המחייב מטעם ממונו, ובכחל לשיטת המהר"י כ"ץ דשור מקרי כח אחר מעורב מטעם דהוי בעל חי א"כ ע"כ לא סבר בהסברנו וא"כ לשיטתו צריכין לבאר מהו החילוק בין כח אחר מעורב למעשיו גרמו לו.

ומצאתי בחי' הגרנ"ט שמעורר דמה שייך להביא הוכחה משור דשם הוי המחייב משום ממונו ולא משום תקלה דהא הוא לא עשה שום תקלה ורק משום ממונו חייב, משא"כ במזיק שהמחייב משום תקלה עשה אפשר צריכים דוקא שמעשיו גרמו תקלה, גם מצאתי בתפארת שמואל הערה על תוס' שלנו דפריש דלפי מה דקאמר שם (בדף ה'): דאש לא חשיב מעשיו גרמו לו מוכן דהגמרא המ"ל דבור חמור מאבנו מטעם דמעשיו גרמו לו, ולכאורה אפילו בלי מה שפרשו תוס' נמי מצינו למימר כן, ותי' דבלא פ"י תוס' לעיל ה"א דאבנו וסכינו חשיב נמי מעשיו גרמו לו מאחר שהניחן בראש גגו עד שנפלו ברוח מצוי' וסידע הרוח כמאן דליתא כיון דלית לוי בעל, משא"כ לפי

הגמרא אומרת דבור חמור מבור המתגלגל דבור הוי מעשיו גרמו לו משא"כ בור המתגלגל אין מעשיו גרמו לו, שור יוכיח דאין מעשיו גרמו לו, ופירש"י דשור אין מעשיו גרמו לו, שאין מעשה בעלים גרמו ההיזק אלא ממונו, והנה כבר הקשינו דלכאורה מעשיו גרמו וכח אחר הוי ענין אחד ומהו החילוק ביניהם, וכתבנו דבשלמא לשיטת תוס' החילוק הוא דכח אחר מעורב בו הוא בעשיית המזיק ומעשיו גרמו מיירי מההיזק בפועל ולכן שור מקרי אין כח אחר משום דלא נעשה מוזק ע"י כח אחר משא"כ בור המתגלגל מקרי אין מעשיו גרמו לו דהחייב הוא משום ממונו הוי ולא משום מעשיו דנעשה מוזק בלי שום כח אחר דמיד שהניחו לרה"ד נעשה מוזק אמנם מקרי אין מעשיו גרמו כיון דההיזק הנעשה בפועל לא בא מחמתו רק מרגלי בהמתו, מיהו כ"ז מוכן לתוס' לשיטתו דגם בנזקי ממונו שייך הענין של אין כח אחר וגם הענין של אין מעשיו גרמו לו, משא"כ לשיטת הפנ"י דבשור ליכא כלל למפרך ענין של אין כח אחר מעורב בו מטעם דבנזקי ממונו ליכא קושיא זו כלל

דמקרי כח ויש לו סיוע מהרות אין זה מספיק לקרותו אין מעשיו גרמו, דכיון שהוא בעצמו עשה האש מקרי שפיר מעשיו גרמו ומה שההיזק לא נעשה כאן אי"ז חיסרון רק בבור המתגלגל משא"כ באש כנ"ל דמטבעו מקרי שפיר מעשיו דע"י מעשיו בא הרוח והזיק, וע"ז מתרץ בתוס' דכיון דהרוח מסייעו הוי אין מעשיו גרמו לו, וכונתם ביאר הדרכי דוד דסברי התוס' דאף בכח אחר הוי דין בעשיית המזיק ומעשיו גרמו הוי דין בההיזק שנעשה מ"מ תלוים זכ"ז דכל שנעשו מזיק ע"י כח אחר כגון אש ע"י רוח א"א שיקרא ההיזק שנעשה אח"כ מעשיו גרמו לו דמיד שנעשה מזיק ע"י רוח הכל מתייחס אל הרוח ואע"ג דהרוח אינו בר חיובא מ"מ כמו דאמרין דהמזיק נעשה ע"י הרוח כמו"כ ההיזק נמי מקרי שנעשה ע"י רוח ולכן מקרי אש אין מעשיו גרמו מטעם רוח ונמצא דתלוי זכ"ז.

רבינו פרץ כתב על קשיית התוס' שם דף ה: וז"ל מעשיו גרמו ר"ל מעשיו גרמו לו לברו בלא סיוע אחרים ואש לא מעשיו גרמו לו לברו שהרי הרוח מסייעו לילך ולהזיק, מיהו קשה דא"כ הול"ל שכן כח אחר מעורב בו כדאמר לעיל (ולמה בבור המתגלגל נקטו לישנא דמעשיו גרמו), ועוד קשה מה קאמר שור יוכיח שכן מעשיו גרמו והתם ליכא למימר כח אחר מעורב בו, נלפי שיטת המהר"י כ"ץ שפיר יכולין לומר כח אחר, דלשיטתו שור נמי כח אחר, אמנם קושייתו הראשונה קשה גם לדידיה].

ותרץ רבינו פרץ, דמעשיו גרמו לו היינו שבמקום שעשה התקלה דהיינו במקום שחפר באותו מקום נעשה ההיזק תאמר בבור המתגלגל שאין ההיזק במקום שעשה המעשה שהרי נתגלגל למקום אחר, והשתא ניחא שור יוכיח דקאמר שהרי פעמים שלא הזיקו במקום

התוס' שכתבו דהיכא דהרוח מסייעו מבטל מעשיו ה"ג באבנו הדין כן, עכ"ל, וביאור דבריו מוכח בדרכי דוד דאש אע"ג דההיזק לא נעשה במקום שעשאו אין זה חסרון כמו בבור המתגלגל, דבאש זהו טבעו ומציאותו של אש דמיד שנעשה הולך ולכן אי דנין מעשיו גרמו מצד שהמזיק לא הזיק במקום שנעשה מזיק מטעם זה מקרי אש שפיר מעשיו גרמו לו, משא"כ בור המתגלגל אינו מצד טבעו ולכן מקרי שפיר אין מעשיו גרמו לו מטעם דלא הזיקו במקום שהונחו שם ומה שהרוח מסייע האש לפי הת"ש כיון דאין הרוח בר חיובא משא"כ בבור המתגלגל האנשים הם בר חיובא ולכן דוקא מאחר דפירשו בתוס' דהרוח מסייע לכן מקרי שפיר אין מעשיו גרמו לו.

היוצא לנו מדברינו דמעשיו גרמו יש לו שני ביאורים ושניהם איירי בשעת היזק ולא בשעה שנעשו מזיק, א' דאי עשה מזיק במקום אחר ולא הזיק במקום זה מקרי אין מעשיו גרמו לו, ב' דאי עשה מזיק ויש דבר שמסייעו בההיזק בין אי הדבר המסייעו הוא בר חיובא ובין אי הוי דבר שלא הוי בר חיובא מ"מ הוי חסרון שאין מעשיו גרמו וכובר המתגלגל הוי החיסרון דההיזק לא נעשה במקום שעושהו ובאש זה לא הוי חיסרון דזהו טבע של אש אע"כ הנקודה הוא דה"י דבר המסייעו, ובאבנו וסכיננו נמי מטעם דהרוח לאו בר חיובא כדכתב הת"ש ולכן מוכרחין לומר מטעם דרוח מסייעו.

אמנם עדיין צריכין לבאר מהו החיסרון דרוח מסייעו, ונ"ל ובהקדם תוס' דף ה: הקשו דאש הוי מעשיו גרמו א"כ אין ילפינן מבור ואש הא מה שהוי מעשיו גרמו, הנה זה ברור דתוס' בקושייתו ידעו דבור המתגלגל מקרי אין מעשיו גרמו לו וגם ידעו דאש מקרי כח אחר מעורב בו ומ"מ הקשו דהוי מעשיו גרמו, מוכח מזה דסברי התוס' דאף

ונראה לכאר המחלוקת בין רבינו פרץ לרש"י, דתלוי בחקירת האחרונים בחיוב מויק אי הוי מטעם שממונו הזיק ושמירה הוי רק פטור אונס, או דהחיוב על האדם מטעם מעשה פשיעתו שלא שמר בהמתו, דרש"י סבר דהוא מטעם שממונו הזיק א"כ ע"כ היוכיח משור הוא דאין מעשה שלו מחייבו כלל אלא מעשה ממונו [אלא דע"ז הקשה הגר"ט דאין להוכיח ממזיק כזה כלל כנ"ל] משא"כ רבינו פרץ למד דהמחייב משום מעשה הבעלים דהיינו מעשה הפשיעה של הבעלים וא"כ א"א לומר דיוכיח כרש"י דהמחייב אינו מעשה בהמתו אלא המחייב מעשה פשיעתו וא"כ למה לא הוי מעשיו גרמו לו לכן פ"י רבינו פרץ דטעם דשור מקרי אין מעשיו גרמו משום שפעמים שההיזק לא ה"י במקום הפשיעה של הבעלים ולכן מקרי אין מעשיו גרמו לו.

והוסיף רבינו פרץ דעפ"י שיטתו במעשיו גרמו לו מתיישב קושיית תוס' דמה לבור ואש שמעשיו גרמו דלפי דבריו אש לא הוי מעשיו גרמו לו משום דבאש במקום שהדליק לא עשה ההיזק, ומוכרח דסבר רבינו פרץ דמה דסברי התוס' דאין זה חסרון מטעם דהוה טבעו של אש, זה אינו דאינו טבעו אלא דהוי הרוח ולמעשה לא ה"י היזק במקום מויק, גם כתב שם דלפי שני שלו מובן גמי מה דיש להקשות איך ילפי כולהו מאדם ובור מה להנך שמעשיו גרמו ולפי שני מתורץ דבאדם שייך לומר דנפל מן הגג דלא חשיב מעשיו גרמו כיון דמזיק בכח אחר, ודבריו לא מובנים לי דמה זה שכתב כיון דמזיק בכח אחר הא לפי שני שלו אין תלוי כלל בזה ורק אי ה"י היזק במקום פשיעתו א"כ מה נאמר באדם, דכח אחר לדידי' הוי דין דכח אחר מעורב בו אבל אין זה שייכות לפרכא דמעשיו גרמו לו, ואדרבא, לפי תוס' שהוא הפי' א' ברבינו פרץ יובן שפיר דכיון דפי' כח אחר ממילא מקרי אין מעשיו גרמו, ותמוה

שהניחו הבעלים הבהמה, ומדברי ר"פ אלו חזינן כמה דברים.

ראשית חזינן מדבריו דביאר את התוס' כמו שבארנו לעיל דכח אחר ומעשיו גרמו תלויין זב"ז ורק דלא ניחא לר"פ כן משום ב' קושיות א' למה שינה לשונם הול"ל כח אחר וב' דאיך יוכיח משור, והנה תוס' השיב לכ' הקושיות דיש ב' ענינים באין מעשיו גרמו לו א' משום שלא הזיק במקום שהניחו ב' באש לא שייך טעם זה כיון דהוה טבעו לילך ולהיזק כנ"ל לכן כתבו התוס' דכיון דהוי כח אחר ממילא הוי אין מעשיו אבל וודאי שני ענינים הם ולכן לא שייך להקשות דהול"ל כח אחר דשני ענינים הם אלא דתלויים זב"ז, ומה שהקשה משור דאיך קאמר יוכיח הא בשור לא שייך כח אחר זה ג"כ לא קושיא דשם איירי לענין בור המתגלגל והתם הדין אין מעשיו גרמו אין תלוי בכח אחר (דרך באש כן כנ"ל) ולכן ע"כ איירי מדין מעשיו גרמו דהיינו שהנוק לא ה"י במקום שהניחו ע"ז שפיר יוכיח משור כדכתב רבינו פרץ בעצמו דפעמים שלא הזיקו במקום שהנוחו לשם.

יסוד נוסף שחזינן מרבינו פרץ, דלפי ביאורו הוכיח משור דאין מעשיו גרמו לו לא הוי כמו שפי' ברש"י, דרש"י פירש דהיוכיח משור הוא דאין מעשה שלו גרם ההיזק אלא ממונו הזיק, ולפי הרבינו פרץ הוי הנקודה דאין מעשיו גרמו לו דפעמים דהבהמה לא הזיק במקום שהניחו, דחזינן דלמד דבעצם הוי החיוב מטעם מעשה הבעלים ודלא כרש"י אלא דמקרי אין מעשיו גרם כיון שלא הזיק במקום שנעשה ההיזק, ובפשטות לפי רבינו פרץ מיושב הקושיא של הגר"ט שהבאנו לעיל דלפי דבריו היוכיח הוא דההיזק לא ה"י במקום שעשה המעשה דהיינו הפשיעה א"כ אין נ"מ בין נזקי מעשיו לנזקי ממנו בכלום היסוד הוא שזה דלא ה"י המעשה הזיק במקומו.

קשה אך מביאים הוכחה מנזקי ממונו וכהפני" דשם ליכא כלל ענין מעשה א"כ אך מביאים הוכחה משם.

והנה הגרנ"ט כתב ליישב דהכא גבי כור אמרינן דמעשיו גרמו לו כלומר שמצד מעשיו נשלם המזיק לגמרי אלא דא"א לחייבו קודם שנשלם ההיזק משום דליכא עדיין על מה לחייבו אבל כשהזיק למעשה מחייבין אותן בשביל חפירת הכור דהיינו עשיית המזיק, דהיינו דבכור המחייב הוא בשביל עשיית המזיק אלא דתנאי במחייב הוא שאירע היזק בפועל אבל המחייב הוא בשביל מעשה עשיית המזיק שלו וזהו ענין של מעשיו גרמו לו, משא"כ בשור דהמחייב הוא רק בשעה שהזיק בפועל אז מחייבין אותו בשביל היזקו, אבל בכור נקרא מזיק מיד בשעת עשיית הכור, וזהו כוונת הגמ' שור יוכיח, פ"י כמו בשור דהיינו ממונו מחויב לשומרו כדי שלא יזיק כמרי"כ מחויב הוא לשמור ממונו שלא ייעשה בור דהיינו שלא ייעשה מזיק, וכשנעשה ממונו כור מחויב הוא בעצמו כמו שעשה הוא בעצמו התקלה, דהיינו דשייך להתחייב על מעשה פשיעה כאילו עשה מזיק, ונמצא דבור המתגלגל הוא כמו בור ממש, כן נלענ"ד לבאר דברי הגרנ"ט.

אבל יש להעיר על דבריו, ראשית מה שביאר הגרנ"ט לכאורה לפי מה שבארנו לעיל הו' ממש הדין של כח אחר מעורב בו ובארנו דכח אחר הו' דין בעשיית המזיק ומעשיו גרמו בהיזק ולכאורה מוכרח כן בתוס' ולפי הגרנ"ט היינו הך, עוד קשה מה דכתב דההוכחה לבור המתגלגל שמחויב לשמור ממונו שלא יעשה מזיק, הא מיירי שהאבן הו' כבר מזיק משמניחו ברה"ר, גם בתוס' כתבו כן דמשמניחו הו' מזיק א"כ איך שייך לומר שישמור ממונו שלא יעשה מזיק הא כבר הו' מזיק, גם יש לדון דמה שכתב הגרנ"ט דגדר שור הוא שמחייב הוא מטעם שלא

דרכינו פרץ כתב לפי' א' קשה, גם מה שכתב ברוח שאינה מצויה הוא פליאה למה נקט אינה מצויה ואין לומר דבאדם מועד לעולם אפי' באינה מצויה דכשנעניין אח"ז בדבריו כתב ליישב קושיית גם לשיטת תוס', דאדם הו' אין מעשיו גרמו בציור שיטן על הגג ונפל ברוח מצויה דחייב, ופליאה מה השיב לתוס' ברוח מצויה מה שלא השיב בתירוצו ברוח שאינה מצויה.

היוצא מכל הנ"ל דיש לנו מחלוקת ראשונים מהו הענין דאין מעשיו גרמו לו, לפי שיטת רבינו פרץ הו' דין אחד, דההיזק לא נעשה במקום שהוא עשה מעשה שלו ולכן הו' אש, אסו"מ, ובור המתגלגל, ושור, כולם מטעם אחד מקרי אין מעשיו גרמו לו, ואדם נמי משום רוח שאינו מצויה, ובור ממש הו' מעשיו גרמו ולשיטתו אין מעשיו גרמו וכח אחר אינם שייכים לזה כלל וכלל.

משא"כ לשיטת תוס' יש שני דינים באין מעשיו גרמו לו, בכור המתגלגל הו' הנקודה דההיזק לא נעשה במקום שעשה המזיק ולפי מה שהבאנו מהתפא"ש הו' זה חסרון רק אי הו' בר חיובא שמוליכו לשם, משא"כ אי לא הו' בר חיובא שמוליכו מטעם זה לא הו' אין מעשיו גרמו לו, ובאש ואבנו סכיני ומשאו, הו' הביאור דאין מעשיו לחוד גרמו דהרוח מסייע בהיזק בפועל והטעם כזה דכל שנעשה מזיק ע"י כח אחר גם ההיזק לא מקרי שנעשה ע"י מעשה שלו דתלוי זב"ו, ושור מקרי אין מעשיו גרמו או מטעם של בור המתגלגל דההיזק לא נעשה במקומו, או מטעם רש"י כנ"ל דהמחייב מטעם ממונו, עכ"פ לפי שניהם מוכן שפיר החילוק בין כח אחר למעשיו גרמו.

אמנם עדיין יש ליישב קושיית הגרנ"ט, דלפי מה שביארנו רק לשיטת רבינו פרץ מתורץ, אבל לשיטת רש"י

בבור המתגלגל משום דאין מעשיו גרמו ע"ז מביאין הוכחה דכדי לחייב אדם אין זה קולא כלל דחזונו דיש מזיקין דא"צ מעשה שלהם כלל, א"כ סברא הוא דאפי' כשהוי מטעם מעשה שלהם א"צ מעשה שלהם ממש דלא גרע משור, דמשור חזונו דלחייב אדם עבור היוק א"צ מעשה כלל ולכן שפיר יש לומר דאפילו באתן מזיקין שהמחייב שלהם מטעם דמעשה א"צ מעשה ממש, ולכן בור המתגלגל חייב אע"פ דאין מעשיו גרמו לו, ועדיין מוטל עלינו לבאר החילוק בין מעשיו גרמו לו לתחלת עשייתו לזוק ואי"ה בהמשך יבואר.

(המשך יבוא בעזה"י)

שמר ממונו שלא יזיק, לכאורה כ"ז רק אי אמרינן דחייב של שור המזיק הוא מטעם שלא שמר משא"כ אי יאמר דהמחייב הוא מטעם שממונו הזיק א"כ ליכא הוכחה כלל משור דאין המחייב בשביל שמירה שנאמר בבור המתגלגל כן, ושמירה הוי רק אופן פטור א"כ הדרא קושיית הגרנ"ט לדוכתי דאיך מביאים יוכיח משור הא התם אין המחייב בשביל מעשיו.

ולכן נלענ"ד לומר בכיאור השור יוכיח, דאיה"נ מחייב של שור אינו בשביל מעשיו דהמחייב משום ממונו ומ"מ מוכיחים שפיר משור לבור המתגלגל, דמה שהי' פירכא דלא לחייבו

בדין מחיית עמלק

תמחה את זכר עמלק, וי"ל דבמצות העשיה דמחיית עמלק חרתי איתנהו בהו, א. דין "מלחמה" בורע עמלק כמ"ש בפר' בשלח מלחמה לה' בעמלק, וע"ז אמרו בסנהדרין (כ: ג') מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ תחלה להעמיד להם מלך ואח"כ מחיית עמלק ולבנות בית הבחירה, וכתב הרמב"ן (סו"פ בשלח) דחיוב מלחמת עמלק מסור הוא למלך בישראל והציבור יחד להלחם בהם עד שימחו ולא לכל יחיד ויחיד וכ"כ היראים (בסי' רצ"ט), ודין ב. נאמר בזה הוא "מחיית" עמלק לאבדו ולמוחקו מתחת שמי ה' וע"ז אמרו ז"ל (במכילתא דרשב"י) פר' בשלח ר"י אומר נשבע הקב"ה שלא יניח נין ונכד לעמלק וגם לא יאמרו גמל זה של עמלק רחל זו של עמלק ואפי' אילן, ובספרי, (פר' תצא) תמחה אפי' מן העצים והאבנים, וזש"ה בשמואל שם והמת מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור עד שה מגמל ועד חמור, גכ"ז לאו מדין מלחמה בעמלק היא דמה שייד מלחמה בעץ ואבן, אע"כ דזהו דין בפני עצמו של מחייה, ועוד אמרו במכילתא שם שאם יבוא א' מכל אומות העולם להתגייר מקבלים אותו, ועמלק ולביתו לא יקבלוהו רק יהרגוהו, ואם הו' בהם רק דין מלחמה למה אין מקבלין, אלא ע"כ דיש דין מיוחד של השמדה ואבדן לגמרי ואפי' בלי מלחמה, ועוד ראה לזה דהלא כל בן י"ג שנים שנעשה ב"מ מחוייב במחיית עמלק דלא מצינו חילוקים בפוסקים, ואי הו' דין מלחמה גרידא הלא כתב רש"י ז"ל (בפר' כי תשא ופר' במדבר) דאין יוצא בצבא למלחמה רק מבן עשרים שנה ומעלה אלא צ"ל כנ"ל.

ועי' בחינוך (מצוה תר"ד) שכתב דמצות זכירת מעשה עמלק נוהגת רק

איתא בערכין (ג.) דנשים חייבות במקרא מגילה, וסובר רש"י, וכשרות לקרותה ולהוציא את הזכרים ידי חובתן, וכ"ה שיטת התוס' שם ד"ה לאתווי, (ובמגילה ד.) ד"ה נשים ע"ש, אבל הבה"ג חולק, וס"ל דנשים אינן מוציאות את האנשים, ואע"ג שגם הן חייבות במגילה, והטעם, כתב המ"א מפני כבוד צבור, וכמו בקריאת התורה, וכ"כ המ"ב תפ"ט סק"ז, והג"ר"א ז"ל כתב מפני שאינן חייבות בקריאת המגילה אלא בשמיעתה, והאיש חייב גם בקריאה, לכן נשים אינן מוציאות אנשים, (ובספר האשכול ה' פורים כתב הטעם מפני קול באשה ערוה), וגם שיטת הרמב"ם היא, דמוציאות את האנשים, שכתב בפ"א מהל' מגילה, והכל חייבין "בקריאתה" אנשים ונשים וכו', וכ"כ המגיד משנה שם, ע"ש.

ובביאור מחלוקת הראשונים נראה, דהנה יסוד הדין דקריאת המגילה היא משום פרסומי ניסא כדאי' בגמ' מגילה (י"ח א') אלא מצות קריאה ופרסומי ניסא וכו' ע"ש, וגם מפני מחיית עמלק וכמ"ש בגמ' שם דאיתא זכירה וזכירה מעמלק דבעי' בספר ע"ש, וגם בדרף ז' ע"א ילפי' מכתוב זאת זכרון בספר וגו' דקאי על מגלת אסתר, כי המן ה"י מאגג מלך עמלק, והשתא מצד דין פרסום הנס סגי גם בשמיעת המגילה דהלא יש פרסום, אבל מצד דינא דמחיית עמלק בעיא קריאה בפה דוקא כדאי' בגמ' זכור בפה לא תשכח בלב.

והנה במצות מחיית עמלק יש ג' מצוות שנמנו במנין תר"ג במחשבה בדיבור ובמעשה, מחשבה זהו לא תשכח בלב, דיבור זהו זכור בפה, מעשה זהו

היא על הצבור וממילא זה גדר מלחמה ובהא נשים פטורות כנ"ל, אבל לענין קריאת המגילה דוהו ענין מחיית עמלק, כדאי בגמ' שם ל' ע"א שקורין פר' זכור לפני פורים כדי להקדים זכירה "לעשיה" שע"י קיום הקריאה הוא נמחה מן העולם [ובקריאת המגילה קי"ל דל"צ צבור] ואיתא ברוקח (בהל' ד' פרשיות), שאמר הקב"ה לישראל כשאתם קורין לפני פר' זכור מעלה אני עליכם כאילו מחיתם אם שמו, וגם איתא במדרש כי מחה אמה תחלה בשמים בשר של מעלה ואח"כ בארץ, ועכ"פ נ"ל דכהא פליגי דחד ס"ל ששתי הדינים דמלחמה ומחיה שתי מצוות הן ונמצא שאין חיובן של איש ושל אשה שוין כי באיש יש שתי מצוות מצות מחיה ומצות מלחמה, משא"כ באשה שיש לה רק דין מחיה, אבל דש"י ותוס' והרמב"ם ס"ל דאין דין מיוחד במלחמה אלא רק דין מחיה ובוה איש ואשה שוים, ולכן מוציאה האשה את האיש, ודר"ק.

בזכרים ולא בנקבות, ומשום דלאו בנות מלחמה הן, ובמנח"ח תמה עליו מהא דאמרו בסוטה מ"ד: דבמלחמת מצוה אפי' חתן יוצא מחדרו וכלה מחופתה, ולפי הנ"ל אפ"ל שאע"ג דאשה אינה בת מלחמה אבל מ"מ בת מחייה היא והיינו דע"י שהיא מספקת מים ומזון וכו' הרי היא מקיימת דין מחיה, וגם במלחמת ז' עממין כתב החינוך (במצוה תכ"ה) שנוהגת בזכרים ונקבות ואע"ג דלאו בנות מלחמה, מ"מ יש בהן הלאו דלא תחיה כל נשמה, ואפשר לקיים ד"ז גם בלי מלחמה וא"כ אפ"ל דוהו שאמרו בסוטה.

ומעתה יש לחקור אם תרי דינים הללו שנאמרו בעמלק מלחמה ומחיה, הן שתיים שהן מצוה א' וכולה חדא היא, או דלמא שתי מצוות נפרדות הן, והנפק"מ תהא כנשים דלאו בנות מלחמה אבל הן בנות מחיה, דהנה לגבי מצות הזכירה ודאי דנשים פטורות משום דהזכירה היא בס"ח ובצבור דוקא והלא מצות מלחמת עמלק

בענין דבר שלא בא לעולם

מעשה ולכן התורם מן המחובר על התלוש לכשיתלוש מהני אע"ג דהשתא אינו ראוי לחלות תרומה מ"מ כיון שבידו לחולשם יכול להפריש גם השתא לענין שיחולו אחר תלישה, ופריך עליה ר"א בר ממל אלא מעתה הנותן פרוטה לשפחתו וא"ל הרי את מקודשת לי לאחר שאשחרך ה"נ דהו קדושין, ומשני הכי השתא התם מעיקרא בהמה השתא דעת אחרת, ופריך תו ואלא הא דאמר רב אושעיא הנותן פרוטה לאשתו ואמר לה הרי את מקודשת לי לאחר שאגרשיך אינה מקודשת ה"נ לר"י דהו קידושין, ומשני נהי דבידו לגרשה בידו לקדשה, ופרש"י וכי בידו לקדשה אם יגרשנה שמא לא תתצא בקדושיו, ע"כ.

ולכאור' אינו מבואר מה שתירצו דאין בידו לקדשה, דהא למאי חדתית ר"י דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה משמע דה"נ כיון שיכול לגרשה חשבינן לה לענין קדושה אלאחר גרושין 'כפנויה, וא"כ מ"ש ממקדש פנויה אלאחר ל' דמהני אע"ג שאין בידו לקדשה מעתה בע"כ ומ"מ כיון דע"כ ראויה היא עתה לקידושין מהני מעשיו אלאחר זמן, וה"נ אף דאין בידו לקדשה בע"כ מעתה כשיגרשנה מ"מ כיון דכגרושה היא הרי היא ראויה לקידושין ופשיד יועילו מעשיו לקדשה אלאחר גרושה, (וע' אב"מ סי' מ"ג ובקוב"ש כתובות נ"ט ובקוד"ע סי' ל"ה).

אמנם, הנה כגוף דינא דמתני' שם דמבואר דא"א לקדש אשה שאינה ראויה עתה לקדושין אף אם עושה כן אלאחר זמן ובזמן החלות ראויה היא לכך, ולכאור' מאי אכפ"ל במאי דעתה א"ר לקדושין כיון שאינו עושה שיחולו עתה אלא

א. גיטין מ' ע"א הכותב שטר אירוסין לשפחתו ר"מ אומר מקודשת וחכ"א אינה מקודשת כו' ארנב"י הבי"ע דאמר לה צאי בו והתקדשי בו ר"מ סבר יש בלשון הזה לשון שחרור ורבנן סברי אין בל' הזה ל' שחרור, ע"כ, והר"ט אלגזי בספרו גט מקושר (ס"ד ד') תמה במאי דמבואר כאן דאי יש בל' הזה ל' שחרור מהני ומשתחררת ומתקדשת, והא בשעת כתיבת השטר לא היתה ראויה לקידושין שהרי שפחה היא, ומ"ש מהא דיבמות דף נ"ב דהכותב גט לאשה דעלמא אינו גט מפני שאין בידו לגרשה וכמבואר ברמב"ם פ"ג מהלכות גרושין ה"ו משום דכיון דלאו בת גרושין היא כשנכתב גט זה נמצא שלא נכתב לשם גרושין, וה"נ בשטר אירוסין הא בעי כתיבה לשמה כמבואר בקדושין ט' ע"ב ואמאי מהני כתיבה בעודה שפחה, עיי"ש שהאר"ן בזה והניח בצ"ע.

והגרע"א בתשו' (ח"ג סי' ס"ד) עמד ג"כ בזה, דהא אילו נתן לה פרוטה ואמר לה התקדשי בו לאחר שאשחרר אותך לא היתה מקודשת דמעיקרא בהמה והשתא דעת אחרת כדאיתא פ"ג קדושין דף ס"ב ע"ב וא"כ נכתב שטר אירוסין זה בשעה דלא היתה ראויה להתקדש והוי נכתב שלא לשמה דל"מ, יעוי"ש שסיים לתרין בדוחק מכה ההכרח, (ומה שתלה דין זה בענין קידושין לאחר שאשחרך הוא עפ"י דתוס' ביבמות שם דתלו דין זה בדין אדם מקנה דשלב"ל, ועי' בתשו' הגרע"א ח"ב סי' פ"ד).

ב. ונראה לענ"ד ליישב תמיהה זו בהקדם ביאור סוגיית הגמ' בקדושין דף ס"ב בעזרי"ת, דהנה בגמ' שם איתא דר' יוחנן סבר דכל שבידו לאו כמחוסר

אף בלא תלישה, והיינו דאמר כל שבידו לאו כמחוסר מעשה וא"כ חשיב כבר השתא ראוי לחלות תרומה, והאופן הב' הוא, דבאמת לא חשיב השתא ראוי, ומשום דבמה שבידו לתלוש לא משתנה מציאות הפירות, אלא דחידושו של ר' יוחנן הוא דאף כשא"ר לחלות זה ומטעם זה יש לנו לומר שאין לו יד וכח לעשיית אותו מעשה מ"מ במקום שבידו באיזה אופן לעשות אותה עשיה וכגון בפירות מחוכרין שבידו לתלוש ולהפריש מכה זה יש לו גם כח יד לעשות גם בלא תלישה לענין שיחולו לאחר תלישה, ואף דמה שיוכל לעשות ע"י תלישה הוא אך משום דאז יהא ראוי לחלות תרומה והשתא דלא תלש לא שייך זה, מ"מ כיון דחשבינן ליה דגם השתא יש לו הכח לעשות ע"י תלישה (ומשום דלאו כמחוסר מעשה) שוב יש לו הכח לעשות גם שלא ע"י תלישה (וזכרנו דין בידו שבכל הש"ס), כל ששייך שיחולו מעשיו וכגון אלאחר תלישה.

ו"ל דבהאי חקירה תליא סברת המקשן והתרצן, דהמקשן שהקשה מהא דמקדש אשתו לאחר שיגרשנה ס"ל כאופן הא' דכל שבידו חשיב ראוי, ושפיר ס"ל דר"י יועיל במקדש לאחר גירושין, דכיון שבידו יועיל לגרשה חשיבה ראויה לקידושין ואף שאין בידו לקדשה בע"כ לא אכפ"ל, דלא גרע מכל מקדש לאחר ל' דכיון שראויה לקדושין מהני מעשיו אף שאין בידו לקדשה השתא וכנ"ל, והתרצן ס"ל כאופן הב' ולכן לא סגי ליה במה שבידו לגרשה דאכתי לא חשיב בכך ראויה, ובעי נמי שיהא בידו לקדשה וכמו שבידו להפריש תרומה (ובלשון רש"י שם דבידו לתלוש ולהפריש) דאז אמרינן דכיון שבכחו לעשות עשיה זו מהני נמי מעשיו השתא, וכיון דבאמת אין בידו לקדשה ברצונו לחוד א"א לדונו כמי שיש לו הכח לעשות קדושין ע"י גירושין ולא שייך סברת בידו דר"י.

לאח"ז, והא במקדש לאח"ז כל החלות הוא לאח"ז, (ומה"ט בעי שיהא הקנין קיים אז, דהיינו השטר או חיוב הדמים, ע"י ר"ן נדרים כ"ט:) וכלשון הרמב"ם פ"ט מגרושין דהמגרש לאחר זמן עדיין לא גירש עד שיגיע אותו זמן, יעו"ש.

וע"כ מבואר כאן, דמ"מ כיון דמעשה הקנין נעשה בשעת נחיתת המעות או השטר, (ע"י ל' הר"ן ר"פ האומר מעיקרא מקניא נפשה בהנהו זוזי דיהיב לה, וע"י נתיב"מ סי' קצ"א סק"ד), אע"פ שא"צ השתא לחול מ"מ כיון שאין היא ראויה עתה לחלות קדושין לא מתפיס בה נמי אף מעשה קדושין גרידא, ומשום דאף לעשיית מעשה הקדושין גרידא בעי כח ויד לעשותו, וכל שא"א לחול בה השתא ומשום דאינה ראויה לכך מה"ט גופא ל"מ אף מעשה קדושין ללא חלות, (וע"י תשו' נוב"י אה"ע סי' נ"ד).

ובמקדש אשה פנויה לאחר ל' פשיטא דמהני, ומשום דכמו שאפשר להם לעשות מעשה קדושין שיחולו השתא אילו רצו בכך, ומשום דראויה לקידושין, ה"נ מועיל מעשה שלהם אלאחר ל' כיון שנתרצו לכך.

ג. והנה, ר' יוחנן חידש דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה, ואין לפרש הטעם משום דכל שבידו לעשות כנעשה דמי וכתלוש דמי, דא"כ גם אם יפריש לענין שיחולו מהשתא יועיל כיון דכתלוש חשבינן ליה וזה ודאי אינו, וע"כ דלא שייך לומר דכתלוש דמי, (וד"ז תליא אך בדין כל העומד כו' ולא בדין בידו) ויש להסביר דברי ר"י בשני אופנים, אופן הא' דכיון ששייך גם השתא אפשרות שיוכל לחול בה תרומה והוא ע"י תלישה והפרשה א"כ גם השתא חשיב ראוי להפרשת תרומה, דאף דבלא תלישה א"א לחול בה תרומה מ"מ כיון דיש אופן שעל ידו יוכל לחול נמצא דאינו מופקע מתורת תרומה ושוב מהני מעשיו אלאחר תלישה

ר"א בר ממל כשתשחרר נתלית בדעת אחרת, ע"כ, (ועי' במפרשי הירושלמי שפירושהו כהא דאמרו בבבלי מעיקרא בהמה השחא דעת אחרת, וזה דלא כהרשב"א שפירשו ע"ד מה שאמרו דאין בידו לקדשה והיינו משום דתלוי בדעתה).

והנה לפי הירושלמי דלא תירץ כלל הא דאמרו מעיקרא בהמה, א"ש מש"כ המל"מ, דאף דדין בידו ליכא גבי קדושי שפחה ומשום דאין בידו לקדשה מ"מ בהא דאינה אלא מחוסרת זמן שפיר מהני, ומעתה י"ל דס"ל להמל"מ דכדי דלא נשועה פלוגתא לדינא בין הבבלי לירושלמי י"ל דלמסקנא אף הבבלי חזר בו מתיי זה דמעיקרא בהמה, ואף להבבלי עיקר התירץ הוא דאין בידו לקדשה.

ועפ"י דברינו הנ"ל בביאור סברת המקשן והתרצן, יש לומר דעד שתירצו דאין בידו לקדשה היה סבור השי"ס דטעמא דר"י הוא משום דכל שבידו חשיב ראוי, ולכן חילקו דבשפחה לא שייך לומר דראויה היא כיון דבהמה היא, (ועי' קובצה ע"ס ל"ה) אבל למה דתירצו דדין בידו הוא משום דכל שיש בידו כח לעשיית אותו מעשה מהני מעשיו י"ל דגם בשפחה שייך זה כיון שאין דנין אם ראויה היא או לא אלא על כח העשיה, ובוזה לא אכפ"ל כמה דמציאותה כבהמה, כיון דמ"מ יש לו הכח לעשיה זו.

ה. ולפי האמור לעיל, תתיישב תמיהה מהר"ט אלגזי והגרע"א בסוגיא דגיטין דף מ', דהנה מה שאמרו דל"מ כתיבת שטר לדבר שלא בא לעולם הטעם בזה דכיון דבעי כתיבה לשמה בעינן שיהא ביד עושה השטר כח עשיית אותו מעשה דאז מהני יחודו וכוונתו להשוות להשטר כח אותו מעשה, וכל שלא בא לעולם ואינו ראוי לאותו מעשה שוב אין לו הכח לאותה עשיה וכנ"ל, ולכן לא מהני כתיבתו.

הרשב"א בסוגיא זו תמה במה שאמרו דאין בידו לקדשה, וז"ל, תמיהה לי והלא שניהן מרוצין עכשיו בכך ואע"פ שאין בידו לקדשה בע"כ, מדעתה יכול הוא לקדשה וכל שביד שניהם אמאי מחוסר מעשה, ותירץ הרשב"א כיון שאין ביד אחד מהם מחוסר מעשה הוא שאף אם תרצה היא להתקדש לו לאחר שתתגרש אין בידה בע"כ וא"נ אף היא שמה תהיה אחר גרושין בדעת אחרת כו' עכ"ל.

ונראה ביאור דבריו לענ"ד (דלכאור' לא תירץ מה שתמה דהא עתה מרוצין הן והכוונה לכאורה דמהכ"ת יחזור בהם) ולפי מש"כ בביאור סברת התרצן דס"ל דדין בידו נאמר רק כשבכחו לעשות עשיה זו ומעתה גבי קדושיין כיון שאין בכחו לקדשה בע"כ נמצא שאין לו כח לעשיית קדושיין, דאף דנתרצית אכתי בידה לחזור בה, ורק בשעה שעושה כבר המעשה בהסכמתה יש לו הכח לעשייתו אבל לפני כן כיון שעדיין בידה לחזור אין לו שום כח לעשייה זו, ולכן לא שייך סברת בידו.

ד. המל"מ [פ"ד מאישות ה"ז] האריך בדין מחוסר זמן וכתב שם דאם ננקוט דמחוסר זמן חשיב כדבר שבא לעולם, הדין נותן דעבר ושפחה שקיבלו גט שחרור לזמן, יכולים לקבל קדושיין בתוך הזמן שיחולו לאחר הזמן, משום דאין מחוסרין מעשה אלא זמן וזמן ממילא קאתי, יעוי"ש, והא"ש שם תמה עליו דהא בגמ' מבואר דגבי שפחה לא מהני בידו ומשום דמעיקרא בהמה והשתא דעת אחרת, וה"נ מה יועיל דינו מחוסר אלא זמן, יעוי"ש.

ואמנם, הנה הראשונים כתבו דמה שתירצו בסוף הסוגיא דאין בידו לקדשה מהני נמי ליישב הא דשפחה, והרשב"א רוכיית כן מהירושלמי דגרסינן התם התיב ר' פנחס הגע עצמך שהיתה שפחתו אמר

הקדושין, ופשוט.
 ומעתה, אף בכותב שטר ארוסין
 לשפחתו מהני, ומשום דבידו לשחררה
 וכקושיה הש"ס דכיון דבידו לשחררה יש
 לו עתה הכח לקדושיה, ואף דתירצו
 מעיקרא בהמה הא לפי דברינו לעיל י"ל
 דלמסקנא ליכא להאי תירוצא, ואף
 דתירצו דאין בידו לקדשה היינו כשאנו
 דנים על מעשה הקדושין גופא ובהא אף
 אם נתרצתה אכתי בידה לחזור, משא"כ
 לענין כתיבת השטר לא מבעיא א"נ דלא
 בעי כלל דעתה וסגי במה שיש לו כח
 המקדש לחוד ה"נ יש לו כח המקדש, ואף
 א"נ דבעי דעתה הא ה"נ נתרצתה
 להתקדש ובהסכמתה כתב את השטר
 ארוסין ולא גרע מכל כותב שטר ארוסין
 דה"נ כיון דמצד מה דעדיין שפחה היא
 לא מגרע ומשום דבידו לשחררה מהני תו
 מעשה כתיבת השטר שעושה בהסכמתה,
 וא"ש בע"ה סוגית הגמ' דגיטין דף מ'
 דמבואר דמהני כתיבת שטר ארוסין
 לשפחה לקדשה בו אחר שחרורה.

ונה בשטר ארוסין מבואר בקדושין
 דף ט' דבעינן לשמה, ומ"מ נחלקו שם
 אמוראי אי בעי מדעתה ולהלכה הרי ספק,
 והאחרונים נחלקו אי פלוגתתם בהסכמתה
 לקדושין או לכתיבת השטר ע"י אוצה"פ
 ס"י ל"ב, ועכ"פ אי נימא דהפלוגתא
 בהסכמתה לקדושין מבואר דלהצד דלא
 בעינן דעתה מהני כתיבת השטר אף בלא
 הסכמתה, ומשום דאף דאינו יכול לקדשה
 בע"כ ומה"ט מבואר בגמ' דלא חשיב
 בידו לענין דשלב"ל, מ"מ לענין כתיבת
 השטר סגי במה שיש בידו כח העשייה
 הצריך מצד המקדש, ולהסוברים
 דהפלוגתא בהסכמתה לכתיבת השטר
 ומדין דעת מקנה אבל רצוי לקדושין ודאי
 בעי (וכ"ה דעת מהרי"ט אלגזי בג"מ ס"י
 ה' ועוד כמה אחרונים) היינו משום דאף
 לכתיבת השטר בעי שיהא בידו כח עשיית
 הקדושין לגמרי ואף הסכמתה בעי, ואע"ג
 דבידה לחזור בה לא אכפ"ל, ומשום
 דעושה השטר בהסכמתה דאכתי לא חזרה
 בה, ובהסכמתה יש לו הכח לעשיית

קידוש היום בשבת

להדיא דמדאורייתא סגי בהבדלה אחת, אלא ע"כ צ"ל דאין כוונת הסמ"ג שהתורה חייבה לעשות אותה עשיה עצמה דהיינו, לשבח את השבת כפה ב' פעמים, אלא שחייב אחד הוא, לשבח את השבת כפה, דזהו משמעות מצות "וזכרת" דזכור היינו כפה, (עיין מנחת חינוך מצוה ל"א), וחייב השני הוא, לשבח את השבת ע"י הכוס, דזהו משמעות מצות "לקדשו" דהיינו, לשבח ולייקרו "במעשה" חשוכה המשבחת את השבת, וזהו ע"י שתיית יין קודם הסעודה שלא כהרגלו, ומדויק כן לשון הסמ"ג שכתב להטעינו ב' זכירות, ולא כתב ב' קדושות, דמשמע ב' זכירות בפ"ע, ולפי"ז מבואר נמי מנין לו להסמ"ג לומר שב' חייבים אלו הם אחד בתפילה ואחד על הכוס.

ולפי"ז מיושב הא דאינו מחויב להבדיל ב' פעמים כקידוש, דבשלמא מצות השבת כפה, י"ל דכי היכי דחייבה התורה לשבח בכניסה, כמו"כ חייבה להבדיל ביציאה, דבדיבור אפשר לשבח על מה שעבר, אבל מה שחייבה תורה לשבח השבת במעשה, לא שייך לחייבו ג"כ ביציאה, שא"א לשבח ע"י מעשה הנעשה עכשיו דבר שעבר כבר, ולכן בברכת הבדלה פעם אחת סגי.

ומעתה יבואר נמי לשיטת מהר"ם רוטנברג הא דיוצא בברכת כופה"ג מצות קידוש ביום, דס"ל למהר"ם כהסמ"ג דמ"ע דלקדשו היינו במעשה וכנ"ל, וחייב קידוש ביום ממ"ע דלקדשו הוא, דכתיב בו זכור את יום, אבל במ"ע דזכרת דהיינו כפה לא כתיב ביום, ואינו מחויב בזה אלא בכניסתו, ולכן בכוס יין לחודיה סגי, וטעמא דקרא הוא עפ"י

א) גמ' פסחים (ק"ו ע"א), ת"ר, זכור את יום השבת לקדשו, וזכרו על היין, אין לי אלא בלילה, ביום מנין, ת"ל זכור את יום השבת, ביום ומאי מברך, אמר רב יהודא, כורא פרי הגפן, ע"כ.

שיטת רוב הראשונים הוא, דקידוש היום אינו אלא דרבנן, והפסוק אסמכתא בעלמא הוא, וביאר הר"ן, דכיון דכבוד יום עדיף, ואו חכמים לעשות כיום זכר לקידוש הלילה, ותקנו שיברך כפה"ג, שהוא התחלת קידוש הלילה, ועוד ביאר שם, דכיון דאין אומרים שירה אלא על היין, לכן מברך ברכת כפה"ג תחילה, שלא כדרך שאר סעודות, דכעין שיר ושבח לקדושתו של יום הוא, והשאלות (סי' נ"ד) ביאר, דתקנו שישתה יין שהוא דבר חשוב, מפני כבוד השבת, אולם יש מהראשונים דס"ל דקידוש היום מדאורייתא הוא, (מהר"ם רוטנברג הובא במ"א סי' תקצ"ו סי"ק ג' לענין קידוש יו"ט בשחרית) וצ"ע איך מיישב את ראיית הראשונים דהוכיחו דקידוש היום מדרבנן הוא, מהא דיוצא בברכת כפה"ג לחודיה, וא"צ ברכה מיוחדת לקידוש היום.

ולבאר דין זה, נקדים בכיבוד דברי הסמ"ג, מש"כ בענין קידוש הלילה, ח"ל, שני מקראות יש, בדברות הראשונות כתיב "זכור" ובאחרונות "וזכרת", והטעינו ב' זכירות א' בתפילה וא' על הכוס, בין בכניסתו ובין ביציאתו עכ"ל, מבואר דחייב הבדלה וקידוש מפסוק אחד הוא, דחייבה תורה לזכרו בכניסתו וביציאתו, וקשה דא"כ כי היכי דלקדש מחויב מן התורה ב' פעמים, הבדלה נמי ליחייב ב' פעמים מן התורה בתפילה ובכוס, ובגמ' ברכות (דף ל"ג ע"א) מוכח

מקדש ותחשב המוציא במקום ברכת היין ויאכל, וכשדרשו אין לי אלא כלילה ביום מנין ת"ל "את יום" אסמכתא היא דעיקר קידושא כלילה א"נ דאי לא קדיש כלילה קאמר, עכ"ל, וצ"ב כל השנותיו של הראב"ד על דין זה, א. מש"כ דמהא דקרי ליה קידושא רבא יצא דין איסור טעימה, ב. מה קשה ע"ז מהא דנתקדש היום בכניסתו, ג. מה הראיה מהא דיכול לקדש על הפת שיהא מותר בטעימה, ד. מש"כ הראב"ד לבאר שפסוק זה אסמכתא הוא, מה שייך דבר זה להשגתו על הרמב"ם והר"ן הרמב"ם ג"כ מודה לזה.

ולבאר זה, נקדים בכיור הטעם אמאי אסור לטעום קודם קידוש, דמאי שנא משאר מצוות, שכשהגיע זמן אסור לסעוד, משום שמא ימשך בסעודתו ומ"מ טעימה לחודיה מותר, וע"י בשו"ע הגר"ז שכתב דין זה בזה"ל, מ"מ בקידוש וכן בהבדלה החמירו יותר, לפי שעיקר מצוותן הוא בתחילת הזמן, דהיינו סמוך לכניסת השבת, וסמוך ליציאתו, עכ"ל, (ועצם דבריו צ"ב, דא"כ אמאי אסור אכילה דוקא, והרי טעם זה שייך בכל מעשה שהוא, וצ"ע), והנה, בשלמא הבדלה כיון שעיקר כוונת ההבדלה הוא לשבח אח העבר, סברא הוא להסמיכו קרוב ליציאת השבת, אבל קידוש דלשבח שעודנה בקדושתה מה נ"מ אם משבח ומייקר את השבת סמוך לכניסתו או אח"כ, ולכאורה היה נראה לבאר עפ"י שביארנו דענין הקידוש הוא שאדם מעצמו יקדש את השבת, א"כ כל דקרוב לתחילת השבת עדיף טפי, ויבואר לפ"ז דברי הטור שכתב שצריך למהר ולקדש.

אלא דלפי דברינו יקשה טובא מש"כ הרמב"ם דאסור לטעום קודם קידוש היום דהא התם אינו אלא תקנת חכמים משום כבוד השבת, או זכר לקידוש הלילה, כנ"ל, והוי כשאר מצוות שבתורה.

מש"כ הראשונים, (יערוין רמב"ן על התורה פ' שמות ומהר"ם חלאווה פרק ע"פ) דחיוב הקידוש הוא כעין אמירת בי"ד מקודש ברו"ח ויובל, שע"כ חל קדושתם, וכמו"כ בשב"ק דאף שחל מאיליו מ"מ מצוה לקדשו בפיו כדי להראות חביבות שבת, וכמו"כ מצינו בבכור שאף שמקודש מאיליו מ"מ מצוה להקדישו בפיו, וא"כ חיוב זה שייך רק כלילה ולא ביום, אבל חיוב דכוס הוא לשבח את השבת, ושייך לומר דכיון דכבוד היום עדיף, חייבתו תורה לקדש ג"כ ביום.

(ב) הרמב"ם (פרק כ"ט מהל' שבת הל' י') כתב מצוה לברך על היין ביום השבת קודם שיטעם שניה, וזה הנקרא קידושא רבא, עכ"ל, ויש לעיין מאי נ"מ מהא דנקרא קידוש זה קידושא רבא דהוצרך הרמב"ם לכתובו, תו קשה, דהרמב"ם (בפרק ל' הל' ט') כתב, וז"ל ומצוה לקבתע כל סעודה משלשתן על היין, עכ"ל, והטור (בס"י רצ"א) מבאר, שהרמב"ם מחדש בהלכה זו, שאף סעודה שלישית חייבת בקידוש, ולכאורה צ"ב דאם בא לחדש כאן דין קידוש בסעודה שלישית, למה כתב דין חיוב קידוש בכל הג' סעודות דהרי כבר פסק לעיל שבסעודה ראשונה ושניה חייב מדרבנן בכוס יין קודם הסעודה, ועוד קשה, אמאי לא כתב הרמב"ם שקידוש זה צריך להיות במקום הסעודה, ושאסור לטעום קודם לו, כמו שפסק בסעודה ראשונה ושניה.

עוד צריך ביאור מה סיים הר"מ בדינא דקידוש כשחרית בזה"ל, ואסור לו להאדם שיטעום כלום קודם שיקדש, עכ"ל, ובראב"ד משיג עליו, וה"ל כתב הראב"ד ז"ל, אם מסברא אמרה לא אמר סברה פחותה מימיו, ולפי שאמרו קידושא רבא יצא לו, ואינו כלום שכבר נתקדש היום בכניסתו על היין קודם שיטעום, ואילו בא לקדש על הפת מי לא

שקראוהו קדושא רבא יצא לו, ודחה זה בלשונו "ואינו כלום לפי שכבר נתקדש היום בכניסתו", והיינו, דס"ל להראב"ד דכיון דהיום נתקדש מאתמול וכבר אמר מקודש, לא שייך לחייבו פעם אחרת על הוספה זו, ועל כן ס"ל שחיוב אחר הוא ואינו בגדר קידוש דלילה, וא"כ מותר טעימה כשאר מצוות, ומביא ראיה לזה שאין חיוב קידוש ביום כעין דלילה, מהא דיכול לקדש על הפת, דלהרמב"ם שהחיוב הוא לעשות עשייה שמשמעותה הוא שבח היום, א"כ איך יוצא בקידוש על הפת, דבשלמא בלילה אף כשמקדש על הפת מ"מ הרי אמר ברכה מיוחדת לקידוש היום, וזהו עיקר הקידוש, ושייכא שפיר גם על הפת, אבל בשחרית שאין בה אלא עשייה לבדה, א"כ בפת שאינה עשייה חשובה ומיוחדת אין יוצא ידי חובתו, ומשור"כ הוכרח הראב"ד לומר, שאין ענין קידוש דשחרית אלא זכר לקידוש דלילה כסברת הר"ן, ולכן יוצא בפת, שהרי זה שחביב לו פת, אף בלילה אינו מחויב בקידוש על יין ולכן גם ביום מהני, וא"כ הרי כשאר מצוות התורה שמותר לפניהם בטעימה, ומה שקראו לזה קידושא רבא הוא מפני שסמכוהו לסעודה כקידוש (עיי' ח"י רבינו דוד בסוגיא), אלא דלפ"ז אין מבואר מה דאסמכיהו אקרא, וכמו שתמה בח"י רבינו דוד על הר"ן ומשום דאסמכתא לא שייכא אלא בתקנה חדשה, אבל לא בתקנה שאינה אלא משום זכר וע"ז מבאר דמ"מ גם בזה שייך לומר שסמכוהו אקרא, א"נ דהפסוק קאי במי שלא קידש בלילה שמחוייב מדאורייתא ביום.

ומעתה י"ל דהרמב"ם ס"ל דכיון דהתקנה בקידוש הבוקר היתה לשבח סעודת שבת, שייכא תקנה זו בכל סעודות שבת, וכדכתבו בהדיא הרבינו דוד והמאירי ז"ל, אמנם ענין קדושת היום אינו אלא בשחרית, שהוא תחילת היום, ולכן בפרק ל' פסק דין קביעת סעודה על

וע"כ נראה לבאר, דהרמב"ם סובר כסברת המאירי שכתב בכיבור דין זה, וז"ל, אף היא קרויה קידוש שאף היא לכך תקנה שיהא היום מתקדש על ידו, להיות סעודתו חשובה כשהוא מקדש על היין, עכ"ל, ומבואר השייכות שיש בקידוש היום לקדושת היום, והיינו דכיון דקדושת היום עדיף, אף דמה"ת אינו מחויב משור"כ בדיבור חדש שיתקדש היום על ידו, ומשום דקדושתו הוא המשך מאתמול, שכבר חל ע"י דיבורו, מ"מ חכמים חייבוהו בדיבור חדש, ומשום דמ"מ היא משובחת יותר מאתמול, וחייבוהו בעשייה מיוחדת ונוספת שע"י תחול קדושה ומשום דרצו שתהא משונה שהרי אינה אלא הוספה, לכן חייבו רק לשבח סעודת יומו שע"כ מראה שהיום משובח, וכאילו קורא ואומר מקודש היום.

ולפ"ז שפיר פסק הרמב"ם שאסור לטעום קודם קידוש היום שהרי ענינו הוא כעין קידוש הלילה, וטעמא דאיסור טעימה התם שייך גם בקידוש היום (ואף המאירי עצמו פסק שמותר לטעום, י"ל דס"ל דכיון דאינה אלא הוספה לא החמירו בה כ"כ), אלא דהתם דחיוב קידוש הוא מכניסת הלילה, לכן אסור לטעום מתחילת הלילה, וביום דחיוב קידוש חל מזמן סעודה, שהרי התקנה היתה לשבח הסעודה, ולכן קודם התפילה שאינה זמן סעודה, לא חל אכתי חובת קידוש, ומותר בטעימה, וגם משום דאינה אלא הוספה למעשה דלילה, לא החמירו אלא משעת סעודה, שאז חל חובת קידוש.

ולפ"ז מבואר השגות הראב"ד על דין זה, דהא מה דס"ל להרמב"ם שקידוש היום שייכות יש בו לקדושת היום, מהא דקרי ליה קידושא רבא יצא לו, כדאיתא במאירי הנ"ל, ומזה למד דין איסור טעימה, וזהו שכתב הראב"ד "ולפי

וכיון שכן שפיר לא כתב הר"מ דין איסור טעימה בכל ג' סעודות, ומשום דאין חיוב זה אוסר טעימה קודם לו, וכמו"כ נמי אינו מחויב לעשותו במקום סעודה, כל שעושהו לפני סעודה, ומש"כ בפרק כ"ט הוא, דבשחרית יש חיוב שני בשתיית כוס יין, ודייק הרמב"ם דחיוב זה "נקרא" קידוש, דשייכות יש בו לקדושת היום, שעל ידה חלה הקדושה, ודומה לקידוש הלילה ולכן אסור בטעימה וצריך להיות במקום סעודה כקידוש הלילה.

ונתיישבו לפי"ז כל פסקי הר"מ על נכון, אלא שהרא"ש ז"ל פליג על הרמב"ם, דס"ל דכיון דאסמכוהו אקרא דחיוב הלילה, הקישוהו לקידוש הלילה, וכמו דבליילה החיוב רק פעם אחת, כמו"כ ביום בפ"א סגי, וע"כ שהחיוב אינו לשבח סעודת שבת אלא משום זכר ובפ"א סגי.

היין בכל סעודות שבת, והיינו דחייב לשותת כוס יין קודם הסעודה, (והא דהראב"ד אינו חולק על הרמב"ם בדין זה דהא לשיטתו גדר אחר יש בקדושה דשחרית ואין ללמוד ממנה לשאר סעודות, וי"ל דאפשר דס"ל כביאור דברי הר"מ באופן אחר, יעויין כ"מ) וי"ל דלהרמב"ם אף מי שיצא חובת קידוש, אם הפסיק עד לסעודה, כשכבא לסעוד מחויב בשתיית כוס יין שני, מכח החיוב לשבח הסעודה, וכדאיתא בהדיא בש"ג פסחים דף כ', וז"ל, וכן אם היה רוצה לאכול מיני מגדים בבית אחד, ועוד היה רוצה לאכול עיקר סעודתו בבית אחר, מקדש במקום שאוכל אכילה הראשונה, וא"צ לקדש במקום סעודה השניה וכו', ועל הסעודה השניה ברך בורא פרי הגפן ואח"כ אוכל סעודתו, עכ"ל, הרי להדיא שאף שיצא חובת קידוש מחויב בשתיית כוס יין שני.

הערות וביאורים בשולחן ערוך

אורח חיים – כולל ללימוד ש"ס

הרב יעקב חנוך שבדרון, ראש הכולל
חיים יוסף גוטשטיין
יעקב אייזנבך
יוחנן זלצמן

יורה דעה – כולל ללימוד יר"ד

הרב יהושע ש. בריזל, ראש הכולל
יעקב גוטשטיין
שמריהו צ'צ'יק
משה קויפמן
שרגא רובינשטיין
נח בלוי
משה רוזנברג
יוחנן רוזנטל

אבן העזר – בית אולפנא דרבינו יוחנן

שלום מרדכי סגל
צבי הירש חיים דיסון

דברי הגרע"א בתשובה הנ"ל צריך להתמיר כדברי הר"ן, צריך להזהר בדניא דסימן תר"ל, וזה דבר השכיח מאד, דאם אין הדפנות מגיעות לסכך צריך לזוהר שהסכך עכ"פ יגיע עד כנגד הדפנות ולא יהא הסכך רחוק אפילו פחות מג' טפחים, דלא אמרינן גוד אסיק ולבוד.

אלא דהגרע"א הוסיף, דכוונת הר"ן רק היכא דא"א לדון על אחד אלא מכה אידך, או לא אמרינן תרי הלכתות כהדרי, כגון באופן דאין הדפנות מגיעות לסכך פסול, דא"א לומר ד"ע כיון דיש כאן אייר, ורק אם נאמר גוד אסיק והדפנות מגיעות לסכך אפשר לומר דהסכך נעשה חלק מהדופן מדין ד"ע, אבל אם כל אחד ואחד שייך לדון לעצמו אמרינן ביה כמה הלכתות כהדרי.

וממילא באופן שכתבנו לעיל באין הדפנות מגיעות לסכך ואין הסכך מכוון ממש נגד הדפנות מ"מ בכה"ג שיש קורה מונחת למעלה והיא מכוונת נגד הדופן שפיר הוי הסוכה כשרה אפי' הסכך קצת משוך לפניו אם הוא בתוך ג' לקורה, מפני שאומרינן גוד אסיק בהדפנות, ולבוד אמרינן לקורה שמונחת, דאין צריך כאן לומר לבוד לדופן, אלא אפשר לומר לבוד לקורה, וזה ב' הלכות דלא שייכא בהדרי ובכה"ג כן אמרינן אליבא דהרעק"א הנ"ל.

היטב בתשובות הגרע"א סי' י"ב וז"ל, נלענ"ד דהר"ן לשיטתיה אזיל, דכתב בסוכה האי דנקט פלוגתא דאין לבוד באמצע גבי מיעוט, היינו לומר דלמ"ד אין לבוד באמצע כי אמרינן יש לבוד מן הצד דוקא כי מיעוט מצד הסכך, אבל מיעוט מצד הדופן לא, דלא תימא כיון דבפחות מד' אמות אמרינן דופן עקומה אפי' כי מיעוט מדופן הו"ל לבוד מן הצד, קמ"ל דלא אמרינן דופן עקומה ולבוד כי הדרי, וכיון שכן שפיר כתב הר"ן דבאינו מגיע לסכך לא אמרינן דופן עקומה, דלא אמרינן גוד אסיק ודופן עקומה כהדרי, כמו דלא אמרינן לבוד וד"ע כהדרי, וכתב עוד דפלא בעיניו על הבי"י שלא הביא דברי הר"ן כחולק עם הטור, כן תמה על המג"א דהעתיק לשון הר"ן, דהא לכאורה אינו להלכתא, דהא בס"י תר"ל סעי' ט' פסק בשו"ע דאמרינן ב' הלמ"מ בהדרי, ודין דידן תלוי בהא, ושם לא השיג המ"א על השו"ע.

נמצא לפי דברי הרעק"א, דהר"ן לשיטתיה אזיל, וסבר דלא אמרינן תרי הלכתות כהדרי, ואין נפ"מ בין דופן עקומה וגוד אסיק, לדופן עקומה ולבוד, א"כ מה שמביא המשנ"ב בשם הפמ"ג והביכורי יעקב, דאמרינן דופן עקומה ולבוד כי הדרי אינו ברור, ולכאורה צריך להתמיר כדברי הגרעק"א דלא אמרינן כלל תרי הלכתות כהדרי, וממילא לפי

בדין סכך קבוע במסמרים ובקורות משולבות

חשבו שבעת ימים אמרה תורה כל שבעת ימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, א"ל אביי אלא מעתה עשה מחיצות של כרזל וסיכך על גבן הי"ז דלא הוי סוכה,

סוכה דף ב', סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, ואמרינן בגמ' מה"מ אמר רבה דאמר קרא למען ידעו דורותיכם, ורבה אמר מהכא בסוכות

ואפשר תתוס' ס"ל שני הפסולים, דגם מסמרים פוסל וגם גשמים פוסלים, ונקטינן הני תרי טעמי, דשניהם עושים קבע וקבע פוסל בסוכה.

ובאמת שני סברות הנ"ל מבוארות בראשונים בסוגין, דבאגודה כתב בשם התוס', שלא יכסה בנסרים קבועים במסמרים אפי' פחות מד' מפני שהם דירת קבע, הרי לנו דהאגודה ס"ל בשיטת התוס' דטעם הפסול הוא מטעם דקביעת הנסרים במסמרים זהו שעושהו קבע, ואע"פ שהגשמים עדיין יכולים ליכנס מ"מ עצם קביעת המסמרים משוהו קבע, אמנם בהגהות מימונית פ"ה מה' סוכה כתב, מעשה שסיכך הרי' שמעון גיסו של ר"ת הנסרים וכו' ותקע במסמרים ופסלה ר"ת משום דמצלת מן הגשמים, ומסיק הב"ח בס"י תרל"ב, שזהו מה שמובא בתוס' הנ"ל שאם המסמרים מונע את הגשמים מלבוא פסול, הרי דסובר הגהות מימונית דטעם הפסול משום דע"י שאין הגשמים יכולים ליכנס זהו שעושהו קבע, אמנם אין הכרח לומר דחולקים, דאפשר לומר דכ"א נקט טעם דידיה וסובר ג"כ טעם השני, דהא שניהם אף מטעם קבע, ועכ"פ חזינן דשני סברות אלו מבוארות בראשונים.

מרב ראשונים מוכח דפוסקים כדעת ההגהות מימונית בשם ר"ת דטעם הפסול הוא מטעם שאין גשמים יכולים ליכנס, וכמבואר בטור בס"מ תרל"א בשם הר"ת, ור"ת פסק שאם עשאה עבה מאוד שאין המטר יכול לירד בה פסולה וכו', וכ"כ המרדכי בפ"ק דסוכה כהר"ת, וכן מבואר ברא"ש בדף ח' ע"ב בסוגיא דסוכת גנב"ך דמביא שם הרא"ש כסימן י"א דברי הר"ת, וז"ל שם, ור"ת פי' שעשאה לצל ולא מעובה להגן מן המטר, וכן מבואר בב"ח ס"י תרל"ה וז"ל, ולענין הלכה פסולה בכל ענין בין עשויה לצניעות ובין מעובה כמין בית ואפי' בכל שאר הסוכה

א"ל הכי קאמינא עד כ' אמה דאדם עושה דירתו דירת עראי כי עביד ליה דירת קבע נמי נפיק.

ובתוס' ד"ה כי עביד ליה הקשו וא"ת וכיון דלא חיישינן אלא שתהא ראויה לעשותה עראי ואע"פ שעושה אותה קבע, א"כ אמאי אמר גשמים סימן קללה בחג והלא יכול לקבוע הנסרים במסמרים שלא ירדו גשמים בסוכה, וז"ל דנהי דלא חיישינן בדפנות אי עביד להו קבע, מ"מ בסככה שעיקר הסוכה ע"ש הסכך לא מתכשרה עד דעביד ליה עראי ומה"ט נמי נוחא לר' זירא דרריש מדכתוב וסוכה תהיה לצל הא כתיב נמי מזרם ומטר וגיבועי נמי שלא ירדו גשמים לתוכה אלא וודאי משום דבעינן סככה עראי וא"כ הו"ל קבע.

ודבריו תוס' אלו צריכים ביאור, דמתחילת דבריהם נראה דטעם הפסול הוא משום דקביעת המסמרים עושה את הסוכה סוכת קבע, ואע"פ שעדיין הגשמים יכולים ליכנס, מ"מ עצם קביעתם במסמרים עושהו קבע, ומסוף דבריהם נראה דטעם הפסול הוא מטעם דאין גשמים יכולים ליכנס, וזהו שעושהו קבע, והיינו אפי' אי לא קבעי במסמרים, אלא שהסוכה היא במצב שאין הגשמים יכולים ליכנס זה עושה הסוכה לקבע, ומשמע דאם גשמים יוכלו ליכנס יהיה כשר אע"פ שקבעו במסמרים.

ואפשר לבאר את שני הצדדים, דהא דבעינן דהסוכה תהא עראי אפשר לומר, א. דהפירוש דעראי הוא דהסכך בעינן שיהא עראי ולכן אם קבע הנסרים במסמרים פסול מטעם דעכשוו הסכך נעשה סכך קבוע, ב. דדין עראי הוא לא דהסכך יהיה עראי, רק הסוכה תהיה סוכת עראי מצד הסיכוך, ולכן אם אין גשמים יכולים ליכנס נעשית הסוכה סוכת קבע, והוי כבית כיון שאין גשמים יכולים ליכנס שם.

ועיין בדברי הטור בסימן תרכ"ו דברי בעל העיטור ג"כ התירו מטעם אחר, שאמר כיון שהסיד הרעפים העצים הנשארים אין עליהן דין סכך פסול, דתנן תקרה שאין עליה מעזיבה מפקפק אי נוטל אחת מבינתיים ולי"ש וכו', עכ"ל שם, ואם כדברי האגודה מאי מהני נוטל אחת מבינתיים, הא סו"ס הרי הלטי"ש קבוע במסמרים, ונראה מכאן דאינו סובר כאגודה הנ"ל, וצ"ע מדוע לא העירו דאע"פ דנתכשר מפסול תעשה ולא מן העשוי, מ"מ יש לחוש לדברי הפוסקים שהזכר לעיל מדין פסול קבע.

כדברי ר"ת וכו', וכן כתוב במרדכי הארוך בשם ראב"י, דמ"ש הב"א להכשיר הסוכה העשויה להגן מפני הגשמים היינו הגנה פודתא, אבל אם אין הגשמים יורדין לתוכה כלל לא, וכן עיקר והכי נהגינן, עכ"ל שם, וכן מבואר במ"ב ס"י תרל"א ס"ק ר' וז"ל וכתבו האחרונים דאם מעוכה כ"כ עד שאין הגשמים יורדין לתורה אפי' כשיורדין גשמים מרובים וא"כ הוי כעין בית, ויש להחמיר ולפסול משום גזירת בית, ומבואר דלהלכה מובא כשיטת ההגהות מימונית בשם הר"ת ולא כשיטת האגודה.

אבל המג"א בסימן תרכ"ז ס"ק ב' מביא דברי האגודה כלשונו, ונפלא על המג"א שלא הביאו בדיני סכך בסי' תרל"א וכו' והביאו כאן שאין זה כלל מקומן, וכן ג"כ מביאו השעה"צ בסימן תרל"ג סק"ו וז"ל, כתבו התוס' והר"ן דזה דווקא ברפנות אבל בסכך שעיקר הסוכה ע"ש הסכך לא מיתכשרא מה"ת עד דעביד ליה עראי, דהיינו שלא יקבע הנסרים של הסכך במסמרים, עכ"ל שם, הרי דלמד ג"כ בדברי התוס' דטעם הפסול הוא דע"י קביעת הנסרים במסמרים עושהו קבע, הרי דדברי האגודה ג"כ מובא להלכה, וכמבואר במג"א ובשעה"צ.

עכ"פ לפי המבואר דהמג"א נקיט כדברי האגודה להלכה, וכמוכח בשעה"צ דנקט כוותיה, דחסרון מסמרים הוי חסרון בקבע, והיינו דאם הנסרים מונחים באופן קבוע פסול אע"פ שעדיין הגשמים יכולים ליכנס, וצריך ליוזר שלא יהא הסכך קבוע, כגון בזמנינו דיש עושים הסכך באופן שהם נכנסים בקורות משולבות ומכניסים הסכך ומונחים באופן קבוע שאין יכול לזוז ממקומו, או אם קובעים הסכך במסמרים, דלפי דברי האגודה וכן פסקו המג"א והשעה"צ נפסלה הסוכה ע"ז.

ביד"ח פירוש יו"ד סטאלין קארדין
ירושתי

הערות וביאורים בשו"ע יו"ד הלכות שחיטה

סימן י"א

ואולי לזה נתכוין הט"ז דבאמת לפי פ"י
הב"ח אסור לשחוט ביום במקום אפל,
אלא שלא האריך להק' עליו.

ג) פני"ג ב: השוחט כשבת וכו' שחיטתו
כשרה, ועי' ט"ז וש"ך בשם הר"ן דאפי'
במודד שחיטתו כשרה ואינו פוסל משום
שחיטת מומר דאינו נעשה מומר באותה
שחיטה רק משחיטה ראשונה ואילך.

וכן הביא האדרת אליהו ביד"א אות ג'
דאינו אסור משום שחיטת מומר רק
משחיטה שני', וכתב שם דזו שיטת
התוס', וכוונתו לתוס' דף י"ד ע"א ד"ה
השוחט.

אמנם המדייק בתוס' יראה דאף
דבאמת ס"ל הכי לתוס' דאינו נעשה מומר
בשחיטה הראשונה, אבל ס"ל דבשחיטה
השניה ג"כ עדיין אינו נעשה מומר, רק
אחר כמה פעמים דרגיל ומועד הוא לכך,
והרא"י היא דאי ס"ל לתוס' כהר"ן דבפעם
השני' שחיטתו שחיטת מומר, א"כ איך
הביאו תוס' ראי' לדבריהם מהא דאמרין
בדף מ"א ע"א בטוגיא דא"א אוסר דבר
שאינו שלו, ואמרין התם דאפי' למ"ד
אדם אוסר ה"מ עכו"ם אבל ישראל
לצעורי קא מכויין, ופרכינן משנים אוחזין
בסכין ושוחטין, אחד לשום אחד מכל
אלו, ואחד לשום דבר כשר שחיטתו
פסולה דהוה ישראל, ושחיטתו פסולה
ולא אמרין לצעורי קמכוין, ומשינינן
הב"ע בישראל מומר, ולכאורה קשה דאי
בישראל מומר איירי תיפוק ליה לאסור
שחיטתו משום שחיטת מומר, (עי' לעיל
סי' ד' בש"ך ס"ק ד' בשם הרשב"א)
אע"כ דאיירי שעבר פעם אחת ואינו
נעשה מומר בפעם ראשון ע"ש בתוס',
ואי נימא דבפעם השני' גם לשיטת התוס'

א). בד"מ אות ג' המודפס בטורים
העתיק המעתיק, לאפוקי ממרדכי וכו'
עכ"ל, נראה דטעה המעתיק בזה, לפי
דרכו שלא להעתיק (מהד"מ הארוך) מה
שהביא שם הד"מ בשם הב"י, כי מה
שהעתיק כאן הוא מהב"י, וכן סיים הב"י
לפנינו "ולאפוקי מדברי ראב"ן שכתב
המרדכי וכו' לתוך כלי כלל", ומלת עכ"ל
שבד"מ הכוונה על הב"י שהעתיק (ועי'
ד"מ הארוך).

ב) מ"ז ס"ק א: ומר"ח ז"ל פ"י הטעם
שמה ע"י פירכוס נתרחב החתך (ולא
נשחט מקודם רוב) וק"ל דא"כ דיעבד
וכו', אלא כדפרש"ת עיקר וא"כ למה
נאסר ביום במקום אפל וכו'.

מלשנו משמע דקושייתו היא רק לפי
פירושו אבל לפי פירוש הב"ח לא קשה
אמאי נאסר ביום במקום אפל, משום
דחשש דע"י פירכוס נתרחב החתך שייך
גם ביום במקום אפל, ולכך אחר שדחה
פ"י הב"ח והכריח לפרש כפירושו אז הק'
קושייתו.

והמעייין בב"ח יראה דכתב בהדיא אף
לפי טעמו ברש"י (דשמה לא שחט הרוב
ונתרחב ע"י פירכוס) מותר לשחוט ביום
במקום אפל, ורק לפי טעם הרשב"א אסור
לשחוט ביום במקום אפל ע"ש, אם כי
באמת צ"ע דאי הטעם דאסור לשחוט
בלילה הוא משום דשמה לא שחט רוב
הסימנים ונתרחב ע"י פירכוס, א"כ גם
במקום אפל יש חשש לאותו רגע
שנתפרסם אחר השחיטה, ואיך מכשיר
לשיטת רש"י לשחוט ביום במקום אפל,
ובודאי דעת הט"ז לפי פירושו זה נכונה,

אם נמצא ביצה במעי עוף לא שייך שתגדל לאפרוח ואין מציאות דבן פקועה בה.

אמנם נראה דציוויר אופן שיהא לכאורה בן פקועה בעוף, והוא לפי מה שפסק המהרש"ק בספרו דברי שאול ויוסף דעת בסי' כ"ג בד"ה התב"ש (והביאו הדר"ת לקמן סי' כ"ג אות ע"ז) בעובדא שבא לפניו דשחטו אוזא כדין ושהה למות, ולא הכו אותה על ראשה רק הניחיה בחיים ולאחר זמן נתרפאת ושהתה והלכה לרחוץ בנהר כאחת הבריות, ושאל השואל שיצטרכו שחיטה שנית משום מראית עין ופסק לשחוט בסכין פגום משום שהייה באמצע השחיטה ע"ש. ועי' עוד בדר"ת הנ"ל לפני זה בעובדא דכה"ג ושם הטילה ביצים וגידלה אפרוחים אחר שנשחטה ע"ש בארוכה במחלוקת הפוסקים בכה"ג אי נקטינן דבאמת נשחטה כראוי (ומדרבנן משום מ"ע ליבעי עו"פ שחיטה) או דבכה"ג נקטינן דלא נשחטה כראוי ע"ש.

עכ"פ לפי שיטת המהרש"ק יש לדון בנ"ד בכה"ג אי האפרוחים שגידלה אח"כ יש להם דין ב"פ ומותרין (מן התורה) לאוכלם בלא שחיטה, דיש להסתפק דהא דילפינן מהפסוק בבהמה אותה תאכלו דבן פקועה נותר בשחיטת אמו היינו דוקא בבהמה ולא בעוף או ד"ל דגם בעוף.

ואולי דהמהרש"ק יודה דבציוור שהטילה ביצים וגידלה אפרוחים בזה ודאי נאמר דלא נשחט כראוי, אמנם ממה שהביא הדר"ת שם בשם עיקרי הדי"ט, משמע דיכול להיות דאף דנשחט כראוי שתטיל ביצים ותגדל אפרוחים, ואולי רק לחומרא אמרינן הכי ולא לקולא, אך יל"ע בנ"ד ג"כ לחומרא דהא יש חומרא בב"פ והיינו בכך פקועה שבא על בהמה מעלייתא דהולד אין לו חקנה, ויש לדון מה יהא כה"ג בעוף וצ"ע.

הוא מומר א"כ הדרא קושייתם לדוכתי' דהא כאן בשנים שוחטין וכו', היה מומר קודם לכן ועתה הוא שוחט וא"כ ליפסל משום שחיטת מומר, אע"כ דדעת התוס' דאף בפעם הב' עדיין אינו אוסר משום שחיטת מומר רק ברגיל ומועד לכך, וכן דייק הגרע"א לעיל סי' ב' סעיף ה' ד"ה אמנם מ"מ ע"ש.

סימן י"ב

(א) סעיף ב': ו"א שאם שחט בגומא בשוק אסור וכו' וי"א שמתר בדיעבד וא"צ בדיקה, וכתב הרש"ל (מובא בט"ז ובש"ך) דאם בדקוה ומצאוהו מין אסרינן שחיטתו למפרע מה ששחט לתוך הגומא, אף לשיטת הרי"א שמתר בדיעבד.

ועי' כרו"פ, דמתיר בכה"ג שחיטתו למפרע משום דשוחט לתוך גומא אינו עובר ע"ז רק מאסף הדרם לנחש ולקסום, ואין זה עובר ע"ז לאסור שחיטתו למפרע, ודי לאסור מכאן ולהבא ככל מומר ע"ש.

ונראה דהפליתי לא פליג על מה שסיים הש"ך בס"ק ד' דה"ה לתוך ימים וכלים, דבזה יודה לאסור שחיטתו למפרע, והטעם, דהא בזה החשש הוא שעובר ע"ז, דהא שוחט לתוך ימים וכלים מבואר לעיל בסי' ו"א שיש חשש ששוחט לשר של ים או לקבל הדרם לזורקו לע"ז והוא כשוחט לשם הריס דפסול ע"ש בכרו"פ, ופשוט.

סימן י"ג

(א) סעיף ב': השוחט את הבהמה ונמצאת כשרה ומצא בה עובר וכו' מותר באכילה.

ויל"ע בעוף אי יש בו דין דבן פקועה, ואף דלכאורה לא שייך מציאות לזה, דהא מסקינן במס' ביצה דף ר' ע"ב דביצה עם יציאתה נגמרת ומגדלת אפרוחים, במעי אמה אינה מגדלת אפרוחים, ע"ש, וא"כ

משום דעובר ירך אמו א"כ הוה כאבר שנתוסף בבהמה שניתר בשחיטתה (במקום שכשר כה"ג) וע"כ אין הכסלים והכליות שבתוך העובר כסלים וכליות לגבי חלב דלא מיקרי כסלים, רק אבר של הבהמה עצמה (ואף שהחלב שם הוא תותב קרום ונקלף מכ"מ הרי חזינן דיש כמה מיני חלב שנתמעטו אף כה"ג כחלב האליה וכדו'), משא"כ באיסור דם האינו תלוי בדם אבר זה או אחר אלא כל דם בכלל האיסור ובאזיה אבר שיהא אם נמצא בו דם אסור ולכן לא שייך להתירו מטעם הירך אמו הוא, ומטעם זה חלוקים שאר דיני ב"פ מדם, דשאר הדינים כשחיטה או טריפות, תלויים כ"א באבר מסוים דשחיטה תלויה בסמינים, והטריפות הוא באברי המסוימים, ולכן אם הוא ירך אמו יאבר מן איברי לא שייך בו שחיטה ולא טריפות וכן לא איסור חלב אבל דם אינו תלוי כלל באבר מסוים ובכל מקום שימצא דם באיברי אסור.

וכמו כן לו יצויר שיתוסף אבר בבהמה (באופן שלא יתסף מחמתו) ויהא באבר הזה חלב ודם ולכאורה פשוט דהחלב מותר דאינו החלב שאסרתו תורה והדם אסור משום שהוא דם איברים כשאר הדם.

ונראה, דזה כוונת הרא"ש שכתב לפי שהוא נבלע בכל הגוף וחשוב כדם האברים של הבהמה עצמה, והיינו דעצם איסור דם נבלע בכל הגוף, ואינו נאסר משום אבר מסוים, לכן חשוב כדם האברים של הבהמה דאין חילוק בין אבר זה לשאר האברים (ומה שדייק הרא"ש לומר חשוב כדם האברים, נראה דנתכוין דאף דם הנפש של הב"פ אינו כדם הנפש של הבהמה רק כדם אברים, והטעם ג"כ כנז' דדם הנפש הוא בדם מסוים דהיינו דם שהנשמה יוצאת בו וא"כ אבר זה אין בו דין נפש ולא שייך בו דם הנפש ולכן גם הדם שהנשמה (של העובר) יוצאת בו

ב) ש"ב: ומצא בה בן ח' בין חי בין מת, או בן ט' מת מותר באכילה ואם מצא בה בן ט' חי אם הפריס ע"ג קרקע וכו'.

ע"י שפ"ד ס"ק א' שמדייק מהש"ך דבבן ח' חי אפי' הפריס ע"ג קרקע א"צ שחיטה אפי' מדרבנן וליכא מ"ע ומש"ה לא חילק המחבר בבן ח' בין הפריס או לא הפריס ע"ש.

וע"י דר"ת אות ט"ז בשם מנחת יוסף סעי' ג' דגם בבן ח' אם הפריס טעון שחיטה מדרבנן, וכתב עליו הדר"ת שם שנעלם ממנו שכבר עמדו בזה גדולי המחברים, דבס' מזמור לדוד (מר"ד פאדרו) נסתפק בזה ומכריע להקל ובס' כנפי יונה עמד ג"כ בזה והעלה שא"צ להחמיר.

וחידוש שנעלם מהדר"ת מש"כ השפ"ד הנ"ל דמדויק מהש"ך בהדיא להקל וכן מבואר בתב"ש סוף ס"ק ט"ז להקל.

ובאמת צ"ע, מה מקום יש להסתפק בזה, הרי מדברי המחבר מבואר בהדיא דבבן ח' אין חילוק אם הפריס ובבן ט' יש חילוק, דאל"כ הי' לו לומר ברישא אם נמצא מת אינו טעון שחיטה ובסיפא אם נמצא חי תלוי אי הפריס וכו', ופשוט.

ג) ט"ז פ"ק ג': הביא מש"כ הטור בשם הרא"ש לחלק בין דם ב"פ דאסור לחלבו דמותר דמרו אסור לפי שהוא נבלע בכל הגוף וחשוב כדם איברים של הבהמה עצמה, וע"ש בט"ז מה שביאר דברי הרא"ש וע"י ב"ח.

ולכאורה יש לחלק בין חלב לדם בפשוט, דבאיסור חלב הרי לא אסרה תורה כל חלב שימצא בבהמה אלא במקומות מסוימים כחלב הכסלים והכליות וכו' ושאר חלב של הבהמה לא מיקרי חלב רק שומן, ולכן בבן פקועה דאמרינן הניתר בשחיטת אמו, והיינו

פירש מותר (אפי' מדרכנן) היינו משום דאיכא דם הנפש שהנשמה יוצאת בו דאינו מותר, דרק בדם אברים מותר כשלא פירש.

ד) ט"ז, ס"ק ד': ויש לעיין מה דינו בדיעבד אם לא נשחט וכו', ומסיק להתיר והש"ך בנקה"כ חולק דאפי' בדיעבד אסור, וכתב דכן משמע ברא"ש ור"ן ושאר פוסקים שהביא הב"י, דאסור בדיעבד.

ונראה דר"ל מהרא"ש והר"ן גבי שהה או דרס כשחיתת ב"פ דדעתם דהוי כאילו לא שחט (והביאם הש"ך ס"ק ה') דמשמע בהדיא דאפי' בדיעבד אסור, דאל"ה מה איכפת לן בדיעבד כששהה או דרס, (ובדעת הט"ז י"ל דבאמת ס"ל להלכה דכשר בכה"ג דהא הביא דאין סכין פגומה אוסרת) ולכאורה יש להביא עוד ראי' מוכרחת כהש"ך מהא דכתבו כל הראשונים וכן פסקין בטור ושו"ע, דשאר טריפות אינו פוסל בב"פ, וראייתם מהא דאמרין בגמ' דף עה: אדא בר חבו הוה לי' בן פקועה דנפל דובא עליה, אתא לקמי' דרב אשי א"ל זיל שחטי' וכו' דמשם הוכיחו דאף שנטרפה דנפל דובא עליה (ע"ש בתוס') מכ"מ א"ל זיל שחטי' הרי דאין הטריפות פוסל ע"ש.

ואי נימא דאפי' בשחיטה אינה פוסלת בדיעבד, ורק לכתחילה הצריכו לשחוט א"כ אין שום ראי' מההוא דובא לחלק בין טריפות לשחיטה דאפשר דגם בטריפות דינו כשחיטה דלכתחילה יש לחוש לטריפות ג"כ (והיינו שאסור להטריפה לכתחילה בידים) ובדיעבד היכא שכבר נטרפה כשרה כמו בשחיטה אם לא נשחטה מותר בדיעבד, והתם כההוא דובא דיעבד הוה דהא נפל עלי', וא"כ מנלן דשאר טריפות חלוק משחיטה (וגם הט"ז נראה דפוסק בטריפות כן).

אע"כ דדעתם דבשחיטה בדיעבד

אין בו דין דם הנפש רק כדם האברים, ויש לעין בזה לדניא).

אך לכאורה יש סתירה לזה מהא דאמרין בגמ' (ובהרא"ש כאן, דע"ז קאי) דפסקינן כר' יוחנן דאמר התולש חלב ממעי הבהמה מכן ט' חי אסור וענוש כרת, ורק בשחיטת אמו מתיר החלב (וכן נפסק לקמן ס' ס"ד סעי' ג') הרי דיש על חלב הכסלים והכליות של העובר דין חלב הכסלים וכו' ורק אם נשחטה אמו מותר החלב מטעם כל בבהמה תאכלו.

אמנם אחר העיין נראה דלק"מ, דהא דאמרין עובר ירך אמו ודאי דאין הכוונה ממש להשוותו לאמו לכל דבר, דהרי פסקינן דאם נתגבלה או נטרפה האם מותר העובר (בבן ט' חי) ע"י שחיטת עצמו, ואי הוי ממש ירך אמו אין לו תקנה, אלא הטעם הוא כמבואר בגמ' (דף ע"ה) ד' סימנים אכשר בה רחמנא, דהיינו דיש שני הדינים דיכול להיכשר ע"י שחיטת עצמו דגם נחשב כבהמה בפ"ע, וכן יכול להיכשר ע"י שחיטת אמו ואז יחשב כירך אמו, וא"כ כל כמה דאינו נותר ע"י אמו נחשב כבהמה בפ"ע וחלב שלו כחלב הכסלים, אבל אם נותר ע"י שחיטת אמו דאז ריבתה תורה כל בבהמה או נחשב כל מה שבבהמה כאברי', ולכן התולש חלב ממעי הבהמה מכן ט' חי והוציאו חייב כרת, אבל אם לא הוציאו והניחו במעי הבהמה ונשחטה הבהמה אינו אסור החלב הזה דאז נותר הכל ע"י השחיטה משום דבכה"ג נחשב הכל כאברי', ודו"ק.

וע"י רע"א על הש"ך ס"ק ב' שחילק בין חלב לדם, משום דבדם אף אם ישאר באיסור יהא שייך בו לומר כל בבהמה תאכלו, והיינו דיכול לבשלו ודם שבישלו מותר (מה"ת) ע"ש.

והא דלא כתב רע"א דיכול לאכול הדם בעודו בתוך האברים דפסקינן דם שלא

כאן בפיה"א אות ז' ד"ה וכ"ז באדם דבזה לכר"ע מותר, וע"ש שכתב בשם החב"ש דבעינן שתהא גדולה ולא יהא בה שום שינוי משאר בהמות, (ועי' להלן סי' י"ד אות ג' מש"כ שמהגרע"א מוכח דלא ס"ל כהפ"ת הנ"ל ע"ש).

(ז) ש"ך ס"ק י"ד: נראה דלכך דקדקו וכו' לאפוקי שאם לא נולד אלא נמצא בה הותר בשחיטת אמו שהרי הוא כשחוט בין מצד אמו בין מצד אביו ומותר בכך פקועה בעלמא.

ולכאורה יל"ע, אמאי הצריך הש"ך לומר שהוא שחוט מצד האב, הא אפי' כשאינו שחוט מצד האב כשר, ככל ב"פ דכשר אף שאינו שחוט מצד אביו, רק שחיטת אמו מתירתו לגמרי הי"נ כאן, ואולי דכוונת הש"ך לומר דכאן באמת כן הוא שהוא שחוט כבר מצד אביו.

אמנם יש להעיר, דאדרבה איך תועיל כאן שחיטת אמו, הא הרי הוא כבר שחוט חציו דהיינו מצד אביו א"כ איך יועיל עכשיו שחיטת אמו והא הרי שהייה בין הסימנים דחציו שחוט מעת שחיטת אב אביו והחציו השני נשחט עתה בשחיטת אמו, וכמו כשאביו בן פקועה ואמו בהמה דעלמא שנולד ושחטו הולד, הוי שהייה בין הסימנים כמו שהביא הש"ך ס"ק י"ב, הי"נ כאן, ומה לי כששוחטים אותו בעצמו דאמרינן דפסול משום שהייה, ומה לי כששוחטים אותו אגב אמו (במע"א אמו).

ונראה דזה לק"מ, דההיתור כשנשחט במע"א אמו הוא לא משום דחשוב ששחטו אותו, רק מן הקרא דכל בבמה, דשחיטת האם מתירה כל מה שבחוכה, דהא אפי' אם נתלש מן העובר אבר שנטרף בו ג"כ הוכשר בשחיטת אמו (כמבואר סי' י"ד סעי' ו') וא"כ לא איכפת לן שהעובר נשחט חציו כבר, דהא אפי' כשימצא העובר חתוך בסימניו כשר דאפי' נמצא בן ח' מת מותר, אע"כ דשחיטת האם

אסור, ואי שאר טריפות ה"י דינו כשחיטה ה"י לו לאסור כשנפל עלי' דובא ומדלא אסרו ע"כ דשאר טריפות אינו פוסל בו, וחידוש שלא הביאו הפוסקים רא"י זה.

(ח) ש"ך ס"ק י"א: דחיישינן וכו' אבל ודאי כשימתין עד תחילת ליל ח' וכו' ניתר בשחיטת עצמו, וכ"ה דעת הפרישה, והפ"ח, ועי' אורח מישור (על ד"מ) שחולק ע"ז וסובר דלא מהני בזה ח' ימים וכ"ה דעת השמ"ח ה' וחב"ש ס"ק ט"ו, ועי' דגמ"ר דסובר כהש"ך וחולק על התב"ש ועי' חידושי רע"א שדן בזה.

ועי' דר"ת אות ל"ג שכתב בשם הפרי תואר דאם ידוע שלא ה"י לנקבה זכר משך ט' חדשים דכשר אפי' לא שהה ח' ימים, וכתב בשם החב"ש כאן (הנ"ל) דסובר דאינו מועיל אפי' שהה ח' ימים ע"ש.

ובאמת מהתב"ש כאן אין הכרח לומר כן, אף דכתב בשמ"ח ה' דא"א בקיאות עכשיו לסמוך אידיעתינו שכלו לו חדשיו, יש לומר דלא איירי בגוונא דלא וזה ידו מתוך ידה, רק כוונתו סתם אידיעתינו שאנו מכירים שכלו לו חדשיו ואנו יודעים מזה.

אמנם, בתב"ש סי' ט"ו ס"ק ט"ז משמע בהדיא דגם ככה"ג לא סמכינן אידיעתינו שכתב דחיישינן באיסור תורה שמה זו מראות תמיד על הבהמה וכו' אע"ג הנראה לו ברי שמה טועה וכו' ע"ש, ויל"ע לפי דעת החב"ש אם תהא הבהמה סגורה ט' חדשים אי גם ככה"ג לא סמכינן אידיעתנו.

ועי' ברב"ר יוסף יוד סי' נ"ה (הביאו הדר"ת הנ"ל) שחולק על התב"ש דלמה ניחוש לזה ומהיכא תיחי נימא שטעה בדבר שידוע לנו בכירור, וכן מבואר באורח מישור הנז' דככה"ג לכר"ע מותר, ע"ש.

ואם שהה י"ב חודש כתב היד יהודה

נשחט מצד אמו, אז אדרבה זה מגרע גרע. דמטעם זה צריכין לאוסרו דהוה כשהייה בין הסימנים כנ"ל, רק אנן לא אסרינן אותו, מטעם דכל בבהמה, דשחיטת אמו מתירתו, והוא דשחיטת אמו היא שחיטתו לגמרי מתחילתו ועד סופו, וא"כ למה נקט הש"ך טעם זה כאן בהתירו וצ"ע.

מתירתו דהוה כאחד מאיברי' (כנ"ל באות ג') והוא מהפסוק דכל בבהמה.

אך לפ"ז צ"ע מה שכתב כאן הש"ך דהוא שחוט מצד אביו, והדק"ל דאדרבה דאם אנו מתירין אם ימצא בה וולד משום שהוא כבר שחוט מצד אביו ועתה הוא

בית אוֹלפּנא דרבינו יוחנן
ירושתי"

הערות וביאורים בשו"ע אה"ע הל' קדושין

בענין ביטול קלא

סימן מ"ו

ח"מ סק"י, וי"א כו' וע' בב"ח מ"ש
שהרמב"ם והרמ"ה פליגי בסברות
הפוכות, ע"כ.

וז"ל הב"ח, [ד"ה כתב ב"ן] כתב ב"י,
ונראה שעכשיו בסתם מקומות אין
מבטלין את הקול כו' ונראה שכך הוא
דעת הרמב"ם כו', והא דכתב רבינו
בסמוך בשם הרמב"ם דאם הב"ד סומכין
על האמתלא לא הוחזקה מקודשת, יש
לחלק דבאיכא אמתלא סומכין עליו
הב"ד ליכא דינון שמרננין על הב"ד
שמתיירין אשת איש, אבל ברליכא אמתלא
איכא דינון, וזה נראה היפך מסברת
הרמ"ה שהביא רבינו בסמוך, עכ"ל.

והנה, אף דהב"ח ביאר דברי הרמב"ם
כדרך הרמב"ן דתחלה יצא הקול שזרק
לה כו', כמבואר בדברי הב"ח לעיל, מ"מ
אי לא מבטלינן קלא, לא עדיף הא
מנתברר ע"י העדים ששקר הוא, דהא
דעדיף שאמרו תחילה זרק לה הוא שע"כ
נראית האמתלא נכונה, [והא ברמב"ם
ליתא כלל לדברי הרמב"ן דאיירי שאמרו
תחילה זרק לה כו', וע"כ דזה נכלל
במש"כ ונראה הדברים לב"ד שהן
נכונים, דהיינו ע"י שאמרו תחלה זרק
נראית האמתלא נכונה, וע' ח"מ סק"ט
דמשמע דתרווייהו בעי, שאמרו תחלה
זרק וגם נראית לב"ד, וכן העתיק הב"ש
סק"יב, וצ"ע דאם מש"כ הרמב"ם
שנראית אין הכוונה לדברי הרמב"ן
דאיירי שאמרו תחלה זרק, תו לא מצאנו
ברמב"ם כלל תנאי זה שכתב הרמב"ן,

וצ"ב], ולא עדיף מנתברר ע"י העדים
ששקר הוא.

ולכן הוצרך הב"ח לבאר דע"י אמתלא
שאני, והיינו דהיכי דנתברר שהיה שקר
יהיה לעז שהעולם לא יאמינו ששקר הוא,
אבל כשב"ד יאמרו שהה"נ שהיה קדושין
אלא שלא חלו יאמינו לזה ולא יוציאו
לעז.

ומשמע דה"ה וכ"ש אם נתברר בב"ד
בעדים שהיה הקדושין קרוב לו דמבטלינן
קלא, ורק כשנתברר שכל הקול הוא שקר
לא מבטלינן.

וע' רמב"ם פ"ט מאישות הכ"ה,
דלפ"ד הב"ח הג"ל כמבוארים דבריו,
דאילו היה האב נאמן הוי מבטלינן קלא,
כיון שיש כאן אמתלא, שנתברר שקידש
ע"ת ולא נתקיים.

ומש"כ הב"ח דסברת הרמב"ם הוא
היפך סברת הרמ"ה, הוא במש"כ הטור
בשם הרמ"ה דפסק דמבטלינן קלא, אך
רק בנתברר שהוא שקר, אבל בנמצא
אמתלא וצד ספק לא מבטלינן, ועיי"ש
בב"ח דמשמע דמפרש כוונת הרמ"ה
בנתברר ע"י העדים שהיה שם ס"ק נמי
לא מבטלינן קלא, כיון שהקול יצא ברור
בלא אמתלא.

וחש"כ הב"ח דזהו היפך סברת
הרמב"ם, דלהרמב"ם אף בנתברר אח"כ
אמתלא של ספק נמי מבטלינן קלא כיון
שיש אמתלא לחלות בו ליכא רנון,
משא"כ להרמ"ה דס"ל דכיון שאין כאן
אלא ספק לא מבטל הקול, ונמצא

כיון שיש בפנינו עדים ברורים, וצ"ע ג.

ועי' בגמ' גיטין פ"ט ע"ב, בהא דשלחו מבי רב לשמואל כו' אילימא דאי מגליא מילתא דקדושי דקמא לאו קדושי מעליא נינהו מבטלינן קלא, והא נהרדעא אתריה דשמואל הוא ולא מבטלי קלא כו' ע"כ, ולישנא דלאו קדושי מעליא נינהו משמע שיתכרר שהקדושין לא חלו מחמת איזהו אמתלא, [וכ"פ בב"מ], ומ"מ תלו זה בדין מבטלין קלא, וזה סותר לכאן מש"כ הב"ח דלשי' הרמב"ם אף דלא מבטלינן מ"מ באמתלא מבטלינן, וצ"ע.

[א"כ נימא ההיפך דפלוגתא דמבטלינן איירי בביטול ע"י אמתלא, ובהא קי"ל דמבטלינן, ובנתברר שהוא שקר כו"ע מודו דלא מבטלינן, אלא שזה היפך משמעות כל הפוסקים ונקטו דהרמב"ם פסק כמ"ד לא מבטלינן, וצ"ב].

דהרמב"ם והרמ"א פליגי בסברות הפוכות, דלהרמב"ם בנתברר שהוא שקר לא מבטלינן ובאמתלא מבטלינן אף בספק, עמש"כ לעיל ב"ש סק"ב, ולהרמ"א בנתברר שהוא שקר מבטלינן ובספק לא מבטלינן אף באמתלא.

והב"י פירש דברי הרמ"ה כשיצא קול אמתלא מכאן ולאחר י' ימים, ולפי"ז לא מוכחא דפליגי על סברת הרמב"ם, דשמא היכי דמהני אמתלא שלאחר י' ימים כדוגמא דהרמב"ם, או בנתברר האמתלא בעדים, מבטלינן קלא.

[ובפרשיה פירש דאיירי שבאו אותם עדים שהלכו למדה"י ואמרו שספק להן אם נתקדשה כו', עיי"ש, וע"כ דאם באו העדים שנתקדשה בפניהם והעידו בכ"ד שפלוגית נתקדשה קדושי ספק, מהיכי תיתי ובטל הקול הא ספק מקודשת היא.

בענין קלא דלא אתחזיק בב"ד

וה"ל הרמב"ן [מקור האי דינא דהרמ"א], סוף גיטין, קלא דלא אתחזיק בב"ד, כל שלא בדקו ב"ד אחריו אם הוא קול גמור כו' וכן אם לא בדקו עליו בזמנו ולאחר זמן לא מצאו ולא ידעו מי שמעיד להם כדבר הברור אין חוששין לו, כן דרך פרש"י ז"ל, ועיקר הוא, וא"ת כל שלא החזיק ממש יחזיקו אותו עכשיו ויבדקו עליו, ושמא אם נשאת קודם בדיקה אין בודקין אחר נשואין, עכ"ל, והובא בר"ן וש"א"ר.

והנה, מה שהביא תחילה מפרש"י לפרש מימרא דרב אשי, היינו דהוקשה לו

סי' מ"ז

כ"ש סי' מ"ו סקכ"א, אין בודקין אחר הקול להחזיקו, כלו' אין בודקין לברר הקול שנתקדשה כו', עיי"ש, וע' במהדו"ק של הב"ש דמבואר יותר, דר"ל דמש"כ הרמ"א אין בודקין אין הכוונה שאין מחזיקין הקול בב"ד, דמשמע דבדיעבד אם החזיק תצא, דזה אינו, דאף אם באו העדים והעידו לא תצא, אלא מש"כ אין בודקין הכוונה שאין בודקין למצוא עדים ממש על הקדושין, דאילו מצאו עדים ודאי תצא, וקמ"ל דמ"מ אין בודקין למצוא עדים.

ברור, וכן הוא משמעות המשך ל' הרמ"א למש"כ לעיל מיניה.

אמנם במקור דברי הרמ"א למ"כ, דבחשו' הרשב"א המובא בכ"ז השיב על קול א' שיצא דמין דלא הוי כדעולא או כדר"א לאו קלא הוא, ועוד דלא אתחזק בכ"ד, וסיים דאילו באו ב"ד עכשיו לחזור ולדקדק אחר הקול עושין וראוי לעשות כן, ע"כ, ובדברי הרשב"א ע"כ אין לפרש שב"ד יבררו אם יש קול ברור, שהרי בעובדא דיליה היה ידוע שאין כאן קול ברור, וע"כ כוונתו שעל ב"ד לברר אולי ימצאו עדים ממש על הקדושין, [וכן בדברי התשב"ץ שבד"מ הכוונה על בירור גמור של קדושין ולא על קול בעלמא, יעו"ש].

ולפי"ז גם כוונת הרמ"א כן, שאף בקול שאינו מוחזק מ"מ צריכין לברר אולי ימצאו עדים ממש על הקדושין וה מתאים גם למה דמשמע כן מדברי הרמב"ן לפי"ד הב"ש דקורב נשואין צריכין לברר אולי ימצאו עדים, וכנ"ל.

ועי' ביהגרא אות ז' שציין לדברי הרמ"א הנ"ל שעל ב"ד לחקור כו', מסוגיא דגטין דהעמידו דבר על בוריה, עיי"ש, ומבואר דגם הוא הבין דכוונת הרמ"א על בירור גמור בעדים גמורים דבהכא איירי סוגיא שם, דמסיק שם בגמ' מאי העמידו דבר על בוריה דאי מגליא מילתא דקדושי קמא קדושי מעליא נניהו ל"צ גט משני, עיי"ש, והוא נפסק להלכה בשו"ע סעי' ה', [אלא חידושו של הרשב"א דאף בקול שלא הוחזק הדין כן].

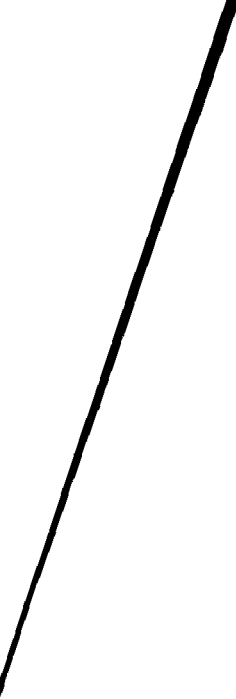
שור' בב"ש סק"ב מבואר דלמד דהתשו' הרשב"א איירי בבירור גוף הקול ולא בעדים גמורים עיי"ש, ועינתי בגוף תשו' הרשב"א והיא בח"ד סי' רפ"ו, והמשמעות לכאור' נוסה להבנת הב"ש, וצע"ב.

מאי קאמר דכל קלא דלא אתחזק לא חיישינן ליה, דהא ע"כ בקול ברור איירי דאל"כ מאי קמ"ל, וא"כ בחזיקהו עכשיו, וע"ז תירץ רש"י דעתה ליכא עדים על כך, [וכן ביאר הבית מאיר כאן דברי הרמב"ן] ומעתה אינו מובן מה שתמה שוב בוא"ת שיחזיקו אותו עכשיו, הא כבר תירץ זה בשם רש"י, וכבר תמה זה בב"מ והניח בצ"ע.

אמנם לפי מה שביאר הב"ש דברי הרמ"א הנ"ל, שמקורם מהרמב"ן הנ"ל בוא"ת, א"כ גם כוונת הרמב"ן הוא אמאי לא בדקינן למצוא עדים ממש על הקדושין, [וכדחזינן בגמ' דשלחו מבי רב לשמואל כו' והעמידו דבר על בוריה עיי"ש], אף שהקול לא הוחזק, ומעתה אין זה שייך לדברי רש"י, דרש"י תירץ דאמאי לא מחזקינן ליה עכשיו שיהא קול מוחזק, והוא דאיירי שא"א להחזיקו אבל אכתי קשה דמלשון רב אשי משמע דלא חיישינן ליה כלל ואמאי לא בדקינן אולי נמצאו עדים ממש על הקדושין, [וא"א לכלול בדברי רב אשי דאיירי שבדקו ולא מצאו דהא לא חיישינן קאמר, ורק לגבי עדים על קול שייך למכלל במה שאמר כל קלא דלא אתחזק דאיירי דלא מצאו עדים על כך], וע"ז תי' הרמב"ן דאחר נשואין לא בדקינן למצוא עדים, אף עדי קדושין ממש כיון שכבר נשאת, ועיי"ן.

ולפי"ד הב"ש משמע דלפני שנשאת חייבין ב"ד לברוק אולי ימצאו עדים ברורים, ואף כשלא הוחזק הקול בעדים.

והנה, בשו"ע סעי' ב' כתב הרמ"א ויש לב"ד לחזור ולדקדק אחר הקול כדי לברר אם יש בו ממשות (ב"י בשם התשב"ץ ובשם הרשב"א), ע"כ, ומשמעות הדברים הוא דכשיוצא קול בעיר החיוב על ב"ד לברר אם הקול ברור כדן קול או אינו

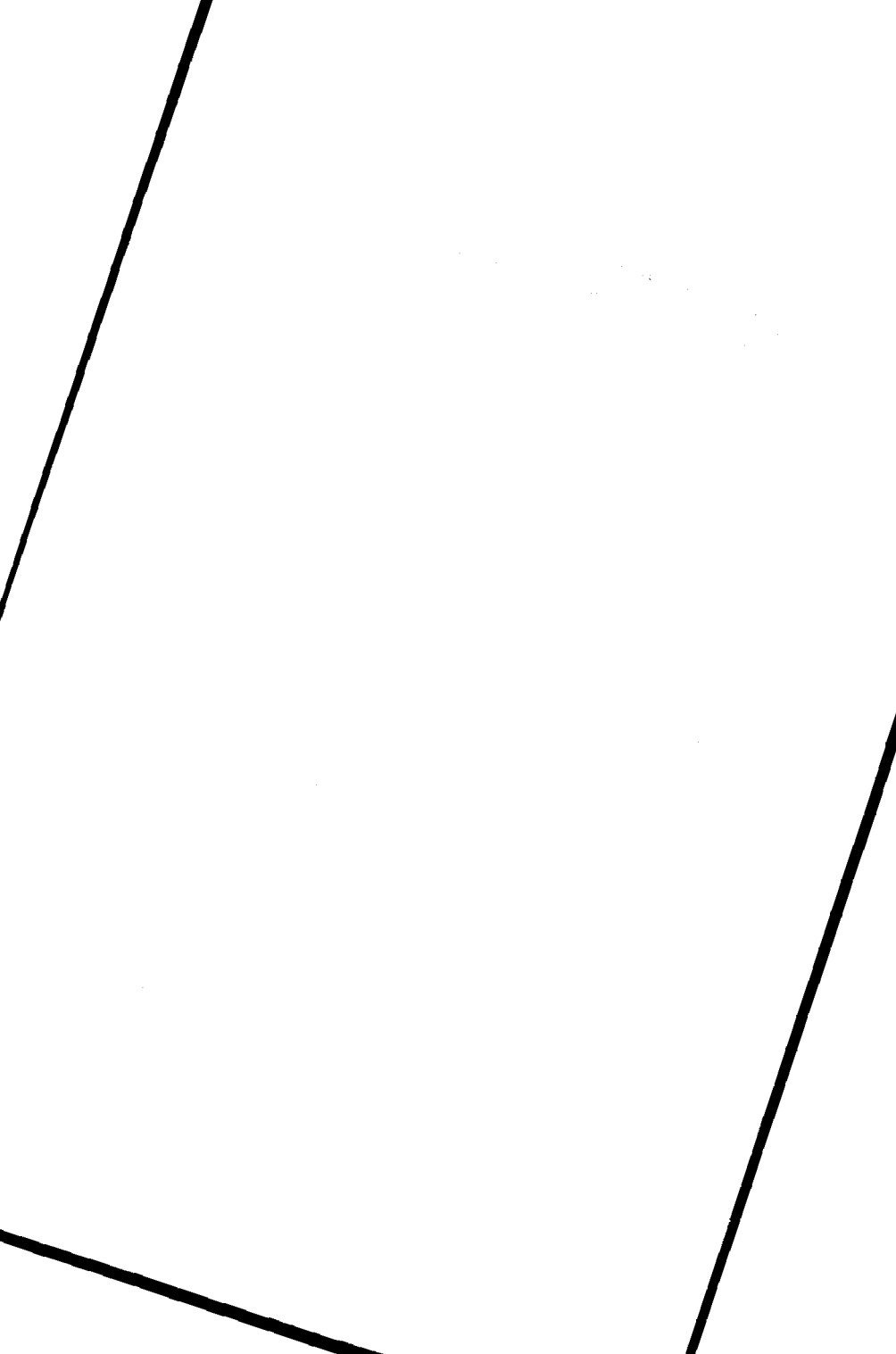
בירורי הלכה

מס' 1000

תאריך: 10/10/2000

מחבר: ד"ר

הרב אהרן יוסף בריזל

בענין פדיון בסלעים שקנה אבי הכן מהכהן

במתנה גמורה ע"מ להחזיר דבכה"ג מהני אף שאינו אומר בפירוש, ומשמע מדבריו דאף שאבי הכן רוצה לפדות בנו וא"כ הרי אינו מועיל רק כשתהיה מתנה גמורה ע"מ להחזיר, אפ"ה כ"ז שאינו יודע שהוא מעמ"ל וחושב שהוא רק מתנה בעלמא לזמן או אפי' קנין פירות ל"מ, וה"נ בנ"ד, כיון שבדרך כלל אין הנהנים יודעים שנותנים במתנה גמורה כדי לפדות בו או במעמ"ל וחושבים שנותנים רק לזמן כמו קנין פירות (או שחושבים שנותנים ממש במתנה גמורה בלי שום תנאי רק אינם רוצים בכך וסומכים שבוודאי יחזיר להם הסלעים בחזרה) א"כ אינו מתנה (כמבואר בחת"ס שם בראש התשובה ובחשובה הקודמת) נמצא שלא קנו הסלעים מהכהן.

ויש להשיב ע"ז, שבאמת קשה על החת"ס מדברי הרא"ש בקידושין דאמר: דמסתמא נתן באופן המועיל, וא"כ למה ל"מ כשחושב שהוא רק נתינה בעלמא, הרי אנו סהדי שרצונו ליחזרו לו באופן המועיל, ונראה דהחת"ס אויל לטעמיה בתשובה הקודמת (ס"ו ר"צ ד"ה והיכא) דאע"פ דק"ל בדיני ממונות דברים שבלב אינם דברים, מ"מ כשנותן האב חמש סלעים לכהן ודעתו שלא להקנות לו כלל לא חל הפדיון אף כשאין זו אומדנא דמוכת, דכיון דק"ל דמצות צריכות כוונה והרי לא כיון האב ליתן להכהן וא"כ לא חל הפדיון יעו"ש, ולכך כתב החת"ס בס"י רצ"א דכשאין דעת האב והכהן שהנתינה תהיה מתנה, וכונתם לנתינה בעלמא אין בנו פדוי משום דמצות צריכות כוונה וא"כ יש מקום לומר שכ"ז רק בנידון של החת"ס דהחסרון בנתינת האב לכהן הוא דבעי כוונה, משא"כ בנ"ד דמכירת הכהן לאב

ראיתי לעורר ע"ד המנהג בכהנים שיש להם חמש סלעים במטבעות כסף, וכ"פ שבאים לפדות אצלם מוכרים הסלעים לאבי הכן ואח"כ פודה בהם אבי הכן את בנו אצלם.

והנה יש לדון בזה, כי הלוא ברור שמכירת הכהן היא רק כדי שיפדה בהם אצלו, ואם יקחם האב לעצמו יתבענו הכהן שהרי רוצה הוא להשתמש בהם בפ"א בפדיון, וגם כ"פ מוכרים אותן בפחות משוים וא"כ הוה אומדנא דמוכת וק"ל דבאומדנא דמוכת א"צ לפרש התנאי בפירוש, כמבואר בחת"ס רמ"ו.

והרי ק"ל בב"ב (דף קל"ד ע"א) וכל מתנה שאינו יכול להקדישו או למוכרו אינה מתנה (וכ"ה בחו"מ רמ"א ס"ה) נמצא שאבי הכן לא קנה את הסלעים וא"כ אינו פודה בסלעים שלו.

לכאורה יש לומר שהרי אילו היה אומר בפירוש שנותן לו הסלעים רק כדי שיפדה בהם מהני כמבואר בשו"ע חו"מ רמ"א ס"ה, וכן אילו היה נותנו לו בפירוש במתנה ע"מ להחזיר אפשר דמהני, וא"כ הרי כמו השואל טבעת מחבירו כדי לקדש בו אשה שכתב הרא"ש בפ"ק קידושין ס"ו כ' דמקודשת, דאמר: דוודאי למתנה נתכרן כיון שאמר לו שרוצה לקדש בו אשה, ה"נ בנ"ד אמרין דוודאי נתן לו הכהן הסלעים באופן המועיל כנו' כיון שידוע שרוצה לפדות בהם בנו וא"א שיחול הפדיון רק כשיתן לו במעמ"ל או רק לפדות בו.

אולם בשו"ת חת"ס יו"ד ס"י רצ"א (ד"ה אך וד"ה ולפ"ז) מבואר דאם האב נותן סלעים לכהן ודעתו שהכהן יחזירם מיד אין בנו פדוי, רק כשדעתו שנתנו לו

דבאחרוג בעינין לכס משא"כ בקידושין דל"ב רק שלא יהיה גזול ולכך מהני (וכעין חילוק זה חילק בנתיב"מ שמ"ח סק"א יעו"ש) וזה דלא כב"ש באה"ע סי' כ"ח, (ולפי"ז מתורץ גם מה שהקשינו לעיל מסי' תרנ"ח סי"ג ודו"ק) וא"כ כפדיון הבן דבעינין ג"כ לכס הי"ד דל"מ מה שאנן סהדי שרוצה באופן המועיל, כההיא דהרא"ש בקידושין.

והנה אף אמנם שיש להשיב אף ע"ז מכמה אנפין מ"מ נראה שלכתחילה אינו כדאי לעשות הפדיון באופן זה ולסמוך על הרא"ש הנו', ובפרט שיכול בנקל לקנות חתיכות כסף וליתנם לכהן לחלוטין ויוצא בזה כדת וכדין, וכהיום כ"ה משתדלים בכל המצוות לצאת לפי כל השיטות ולא להכנס בהיתרים דחוקים, ובודאי שמצוה נדירה כפדיון הבן שראוי לעשותה בשלימות וכהלכה לפי כל השיטות.

לא בעי כוונה דאין זה מצוה א"כ שפיר חלה המכירה.

לכאורה נראה להוכיח דאינו מועיל, ע"פ המבואר בשו"ע או"ח תרנ"ח סי"ג בשם הרא"ש דכשנתן לחבירו אתרוג ביום ראשון וא"ל יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחילה לא יצא, דהוי כמו שאול והרי נתנו לו כדי לצאת בו ומדוע ל"א דאנן סהדי דהקנה אותו באופן המועיל ואפי"ו אינו יודע כמו הרא"ש בקידושין, ונראה הטעם דהתם ששואל טבעת מהני דשאלה פירושו שישתמש בזה לכל מה שצריך וכיון דכדי לקדש אשה צריך שיהיה קנוי לו א"כ הוא מקנה לו אבל בלא"ה ל"א כך וא"כ ה"ה בני"ד שכיון שלפי מה שבדעתו לעשות אין כאן קנין א"כ ל"מ ואינו קונה הסלעים.

גם במג"א שם סק"ג הקשה למה ל"מ שאול דבאחרוג לפי הרא"ש בקידושין והי' (ע"פ מה שהסביר שם המחצית השקל)

הרב יעקב חנוך שבדרון

בירור בענין הקמת להבת הגז ביו"ט

וכו', וכן ג"כ מוכיח מהר"ף במסקנת הגמ' בדף כ"ג בסוגין דלעשן הפירות. דע"ג חרס נמי מותר מידי דהוי אבשרא אגומרי, שהביאו את הגמ' בשבת (דף קל"ד) א"ל אביי לרב יוסף מ"ש מבישרא אגומרי א"ל התם ליכא כיבוי הכא איכא כיבוי, הרי דסובר הר"ף דיסוד כיבוי לאוכל נפש (היינו מבשרא אגומרי) אין ראייה דהתם ליכא כיבוי וע"כ מותר, משא"כ היכא דאיכא כיבוי יהא אסור, וכן פוסק הרמב"ם בפ"ד מה' יו"ט ה' — ו' וז"ל שם ואין מכבין את האש כדי שלא תתעשן הקדירה או הבית וכו' עיי"ש.

הרי דיש ראשונים הסוברים דכיבוי ביו"ט אסור אפי' לצורך אוכל נפש ולא פסקינן בהא כר' יהודה דמתיר מכשירי אוכל נפש, וסברתם היא דרק דבר דהוי תיקון או"ג ממש כגון הבערה מותר אבל דבר שאינו רק גורם שלא יתקלקל המאכל כגון כיבוי שאינו תיקון או"ג עצמו בזה לא פסקינן כר' יהודה.

לעומת זאת המרדכי, הרא"ש, הרשב"א, הר"ן, והטור סוברים דכיבוי לצורך או"ג כגון שלא תתעשן הקדירה והיינו שלא יקדיח התבשיל הוי כאוכל נפש עצמו ומותר אפי' לרבנן, וז"ל הר"ן בסוגין ד"ה ואם בשביל וכו' כסוף דבריו שם, דאם מפני שלא יתעשן הבית שהוא יושב שם אין לך או"ג גדול מזה ואפי' לרבנן שרי וכו', וכן הובא במרדכי בסוגין פ"ב סימן תרפ"א וז"ל ומיהו שלא תתעשן הקדירה מורו אפי' רבנן דר"י דמותר דהוי ממש או"ג, וכן הרא"ש בסוגין, וכן בפ"ד סימן ח' בסופו וז"ל אבל בתנורים שלנו א"א לאפות כלל בלא גריפה הלכך מותר ואפי' לרבנן דכיבוי לצורך או"ג מותר אף לרבנן, וכן הרשב"א

נוהגים שאין עושים שום כיבוי ביר"ט, וכשיש קדירה אשר להכחה גדולה מדי והתבשיל מתקלקל, לא מקטינים את הלהבה, רק מדליקים אש אחרת קטנה, וראיתי לברר בעז"ה מהיכן נובע מנהג זה.

והנה בגמ' ביצה דף כ"ב ע"א, בעי מיניה אבא בר מרתא מאביי מהו לכבות את הנר מפני ד"א, אמר לו אפשר בבית אחר אין לו בית אחר מאי אפשר לעשות מחיצה אין לו לעשות מחיצה וכו' אמר ליה אסור, איתביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדירה מותר, א"ל ההיא ר' יהודה היא, כי קאמינא אנא לרבנן וכו' ע"כ.

ברש"י ד"ה רב יהודה, כתב דהיינו לר' יהודה דמתיר לעשות מכשירי אוכל נפש ביו"ט ואנא דאסרי כרבנן דדרשי הוא לברו, ובר"ה איתביה כתב רש"י דאין לך עישון בית גדול מהדליקה וצורך יו"ט הוא לכבותה שלא יצטרך לישב בשרב ובגשמים, והר"ן בסוגין משיג על רש"י, דא"א לומר דעישון הבית מיירי בבית שהוא יושב בו ומצטער ביו"ט דא"כ אין לך אוכל נפש גדול מזה ואפי' לרבנן שרי, וכן כתבו המרדכי והרשב"א, אבל מ"מ חזינן דרש"י סובר דאעפ"כ איכא איסור כיבוי וע"כ משום דלא מצינו כיבוי לצורך תיקון או"ג כלל, וכפי שכתבו התוס' בדף כ"ג ד"ה ע"ג חרס.

גם התוס' בסוגין דף כ"ב ד"ה ההיא ר' יהודה היא כתבו וכן שלא תתעשן הקדירה אסור, וכן כתב הר"ף בסוגין, א"ל ההיא ר' יהודה וכו' ושמעין מהא דלית הלכתא כהא תמניחא אלא אסור לכבות את הבקעת בין לחוס עליה בין שלא יתעשן הבית או הקדירה הכל אסור

ואפשר משום דאמרין לקמן הלכה ואין מורין כן אינן במידי דלאו אורינ ממש החמירו טפי עכ"ל הרא"ש, ומוכח מהרא"ש דהיכא דאין לו אש אחרת אפי' לרבנן מותר לכבות ומשום דהוי אורינ ממש ולא מכשירין, והמחלוקת הוא היכא דיש לו אש אחרת דאז לרבנן אסור לכבות, משום אש אחרת דאז הוי הכיבוי מכשירי אורינ ולא אורינ עצמו, אבל לר"י דמתיר מכשירי אורינ מותר לכבות וא"צ דוקא אש אחרת.

המחבר בסימן תקי"ד סעיף א' פוסק כשיטת הראשונים דכיבוי לצורך אורינ אסור, וז"ל שם אסור לכבות לליקה ביו"ט ואפי' אם רואה ביתו שנשרף אם אין שם סכנת נפשות, ואין מכבין את הבקעת אפי' כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה וכו', והרמ"א שם פוסק כהראשונים דסוברים דכיבוי לצורך אורינ מותר, אבל מחלק בין יש לו אש אחרת לאין לו אש אחרת כשיטת הרא"ש וז"ל הרמ"א וי"א דווקא אם אפשר להציל הקדירה בלא כיבוי אבל אם אי"א להציל או לבשל הקדירה בענין אחר רק כשיכבה מותר לכבות וכן נראה לי עיקר, והמג"א בס"ק ב' מבאר דברי הרמ"א לבשל הקדירה בענין אחר כגון שיכול לעשות אש במקום אחר ע"כ, והיינו דלשיטת הרמ"א בדברי הרא"ש הוא דהיתר הכיבוי הוא רק כשאין יכול לעשות אש אחרת כלל, אבל אם יכול לעשות אש אחרת אסור לכבות.

ונראה דהוכחת המג"א בפירושו דברי הרא"ש הוא מג' הוכחות, א. דאם נפרש בדברי הרא"ש דמיירי ביש לו אש אחרת מוכנה דאז אסור לכבות, מה חידש לנו, הא דבר פשוט הוא דאם יש לו אש מוכן וא"צ לעשות שום מלאכה דוודאי אסור כיבוי סתם, ב. אם נאמר דכוונת הרא"ש כמה דכתב לבשל על אש אחר היינו דיש לו אש אחר מוכן ובהא לר' יהודה יהא מותר אע"פ דיש לו אש אחר מוכן וא"צ

כסוגין ד"ה ואם בשביל וכו' וכיון שכן איכא למימר דבהא הוא דפליגי רבנן עליה דר"י הא כדי שלא יתעשן הבית שהן יושבים בו להתבטל מסעודתם אפי' רבנן מודו דאין לך צורך אוכל נפש גדול מזה.

הרי דיש ראשונים הסוברים דאפי' לרבנן מותר כיבוי לצורך אורינ אפי' שלא יקדיח התבשיל דהוי כאורינ ממש ואינו כמכשירין.

נמצא תלוי בין השיטות הנ"ל באיזה אופן נחלקו ר"י יהודה ורבנן, דלדעה הסוברת דכיבוי אסור, מחלקותם הוא בענין שלא יתעשן הקדירה ובאופן שלא יתקלקל התבשיל דלא הוי רק מכשירין דלר"י מותר ולרבנן אסור, ולדעה הסוברת דכיבוי לצורך אורינ מותר נמצא דכדי שלא יתקלקל התבשיל מותר אפי' לרבנן דלא הוי מכשירין אלא אורינ עצמו, והמחלוקת הוא באיבוד ממונ כגון שיש לו בית אחר לאכול שם וכו' דלר"י מותר הואיל והוי מכשירין ולרבנן אסור דלשיטתייהו מכשירין אסורין.

אך בדברי הרא"ש כסוגין מציינו נפק"מ אחרת בין ר"י ורבנן, וז"ל הרא"ש איתביה אין מכבין את הבקעת וכו' וכן רבא וכן אמירם כולהו דחי להא מתניתא ואוקמוה כר' יהודה למימר דלאו הלכתא היא וש"מ דלית הלכתא כהא מתניתא אלא אסור לכבות את הדליקה בין לחוס עליה בין שלא יתעשן הקדירה והבית, והאי דאסור לכבות כדי שלא יתעשן הקדירה היינו באפשר להצילה מעישון בלא כיבוי כגון שייסרנה מאש זה לבשלה על אש אחר, ואם אין לו אש וצריך לבשל קדירתו באש זה ואם לא יכבה יתעשן הקדירה מותר לכבות לצורך אורינ כמו שמוותר לבשל ולאפות, ומיהו קשה דכל הנך אמוראי סברי כרבנן ולקמן פרק אין צדין פסקינן כר"י דמכשירין דא"א שרו,

וכן נפסק ג"כ בשמירת שבת כהלכתה
 דאם יכול לעשות אש אחרת קטנה אסור
 לכבות, וההיתר להקטין האש הוא רק
 באופן דאין לו אפשרות לעשות אש
 אחרת.

הרי נתברר לנו להלכה למעשה א.
 לפני דברי המחבר שפסק כהר"ף
 והרמב"ם והעומדים בשיטתיה, הרי אסור
 בכלל לכבות אפי' באין לו ברירה אחרת
 ובכלל זה הקטנת האש, ב. אפי' לשיטת
 הרמ"א דפסק כהרא"ש ההיתר הוא דווקא
 אם אין לו אפשרות לעשות אש אחרת
 קטנה, וכדפירש המג"א וכן פסקו
 האחרונים, וכן עמא דבר .

[ועיין בש"ש כהלכתה באריכות אם
 ביו"ט שחל בע"ש מותר להקטין את האש
 אפי' באופן דאין לו אפשרות לעשות אש
 אחרת קטנה (ושאלה זו נוהגת למעשה
 בעיקר שרוצים להטמין על ש"ק על אש
 קטנה) כיון דעיקר ההנאה ממלאכת
 הכיבוי תהיה בשבת, דהלא ביו"ט לפנות
 ערב עוד לא ישרף המאכל רק דאנו
 חוששין דבשבת ישרף המאכל, ולפי דברי
 המג"א בסימן תקכ"ז דכל היתר דבישול
 מיו"ט לשבת בעירוב תבשילין הוא רק
 מטעם הואיל, ואם לא יהנה מהמלאכה
 ביו"ט אין היתר הואיל, ואסור, עיי"ש
 באריכות].

אמנם באגרות משה או"ח חלק רביעי
 סימן קצ"ג פסק דצריכים לכבות אש הדלוק
 ולא להדליק אש אחרת מבי טעמים, א.
 דהמג"א אין לו יסור בדברי הרא"ש,
 וראיתו מלשון הרא"ש דכתב "כגון
 שיסירנה מאש זה לבשלה על אש אחר"
 דמוכח דמיירי דיש כבר אש ולא שיעשה
 עכשיו אש חדשה וכן הלשון בקיצור
 פסקי הרא"ש אלא שמוציא חובת
 ולבשלה, וכן הוא בטור דכתב כגון
 שיסירנה מאש זה ויתננה על אש אחר, ב.
 דכיבוי הרי מלאכה שא"צ לגופה [אם לא

לעשות שום מלאכה, איך יתכן דבר זה
 הא לא גרע ממכשירין שאפשר לעשותו
 מעיו"ט דמודה ר"י דאסור, ובאמת דוהי
 קושית הב"ח בסימן תקי"ד בר"ה אסור
 לכבות הבקעת, וחומה שאף ר"י מודה
 דאסור אם אפשר לו להצילה מעישון בלא
 כיבוי ואף בגרפת התנור דאין בה אלא
 איסור טלטול בעלמא לפי דעת הרא"ש
 קאמר בכרייתא אליבא דר"י דלא שרי
 א"כ א"א לו לאפות בלא גריפה, כ"ש
 כיבוי דאסור היכא דאפשר בלא כיבוי
 וכו', ג. דכן מוכח מתחילת סוגין כהא
 דבעי מיניה אבא בר מרתא מאביי מהו
 לכבות את הנר ביו"ט מפני ד"א א"ל
 אפשר בבית אחר אין לו בית אחר מאי
 אפשר לעשות מחיצה וכו', הרי מוכח
 להדיא דאם יש לו אופן אחר שלא יצטרך
 לכיבוי אסור לכבות אפי' לר' יהודה,
 דהכי שאלת הגמ' היא אם פסקינן כרבנן
 ומכשירין אסורין או כר"י דמתיר מכשירין
 כדמפרש רש"י וכל הראשונים, וע"ז אמר
 ליה אבי דלכו"ע אסור מפני שאפשר
 בבית אחר, או דאפשר לעשות מחיצה, עד
 דשאל לו באין לו שום עצה אחרת, וע"ז
 אמר לו אבי דפסקינן כרבנן ואסור, וזהו
 מה שהכריח את המג"א ללמוד בדברי
 הרא"ש כדלעיל, וכן הסכים הפמ"ג בס"ק
 ב' באשל אברהם כהמג"א, וכן פסקו
 האחרונים והמשנ"ב בס"ק ו', והחלקת
 יעקב בסימן ס' כותב דיותר נכון להדליק
 אש אחרת ומטעם הנ"ל, אלא שהליץ
 שאין למחות בחוק יד על הנוהגים
 שמקטינים הגז ביו"ט מהנימוקים דלהלן,
 א. משום דיש צד לומר דאפי' הר"ף
 והרמב"ם דאוסרים כיבוי היינו רק שלא
 תתעשן הקדירה אבל לצורך אוכל ממש
 שנשרף המאכל יודו, ב. דאיסור כיבוי כגז
 אפשר דהוי רק מדרבנן משום דאין שם
 חשש פחמים, ג. דאפשר דנקטינן כתיורץ
 א' שתירצו תוס' והרא"ש דהלכה ואין
 מורין כן, וע"כ א"צ למחות במי שנוהג
 כן.

והבערה היו מלאכה דאורייתא, אפשר לומר דאיה"ג דהוי מלאכה דאורייתא מ"מ הוי מלאכה המותרת ביו"ט, דהא אפי' להראשונים דסוברים דא"א מתוך בשאר מלאכות מ"מ בהוצאה והבערה לכו"ע אמרינן מתוך, והיכא דאיכא צורך קצת מותר לכו"ע אפי' לכתחילה, אבל כיכוי אע"ג דהוי רק מלאכה דרבנן מ"מ מצינן ראשונים דסוברים דכיכוי אסור אפי' לצורך אר"ג, וכן פסק המחבר בסימן הנ"ל, א"כ בנידון דידן דיש צורך היום בהדליקת אמאי נכניס ראשינו בין מחלוקת הראשונים בכיכוי דאיכא דסברי דאסור לגמרי, ואפי' המתירין לפי דברי המג"א מחירין רק באין יכול לעשות אש אחרת, אבל בנידון דידן דאפשר לעשות אש אחרת לכאורה לעשות אש אחרת אין שום שאלה לכו"ע, אבל לכבות באופן שאפשר להדליק אש אחרת נראה שפיר מנהג העולם דאין מכיבין אלא מדליקים אש אחרת קטנה וכמובא לעיל מהחלקת יעקב שהעלה רק דאין צריך למחות בחזק יד באלה שמנהגן להקטין האש ולא עושין אש אחרת, אבל פשוט לו ג"כ דיותר טוב לעשות אש אחרת ולא להקטין, וכן המנהג.

לעשות פחמין] ואסור רק מדרבנן. והבערה הוי מלאכה דאורייתא, וממילא מאלו הטעמים יותר טוב שיכבה אש הדלוק משידליק אש אחרת חדשה.

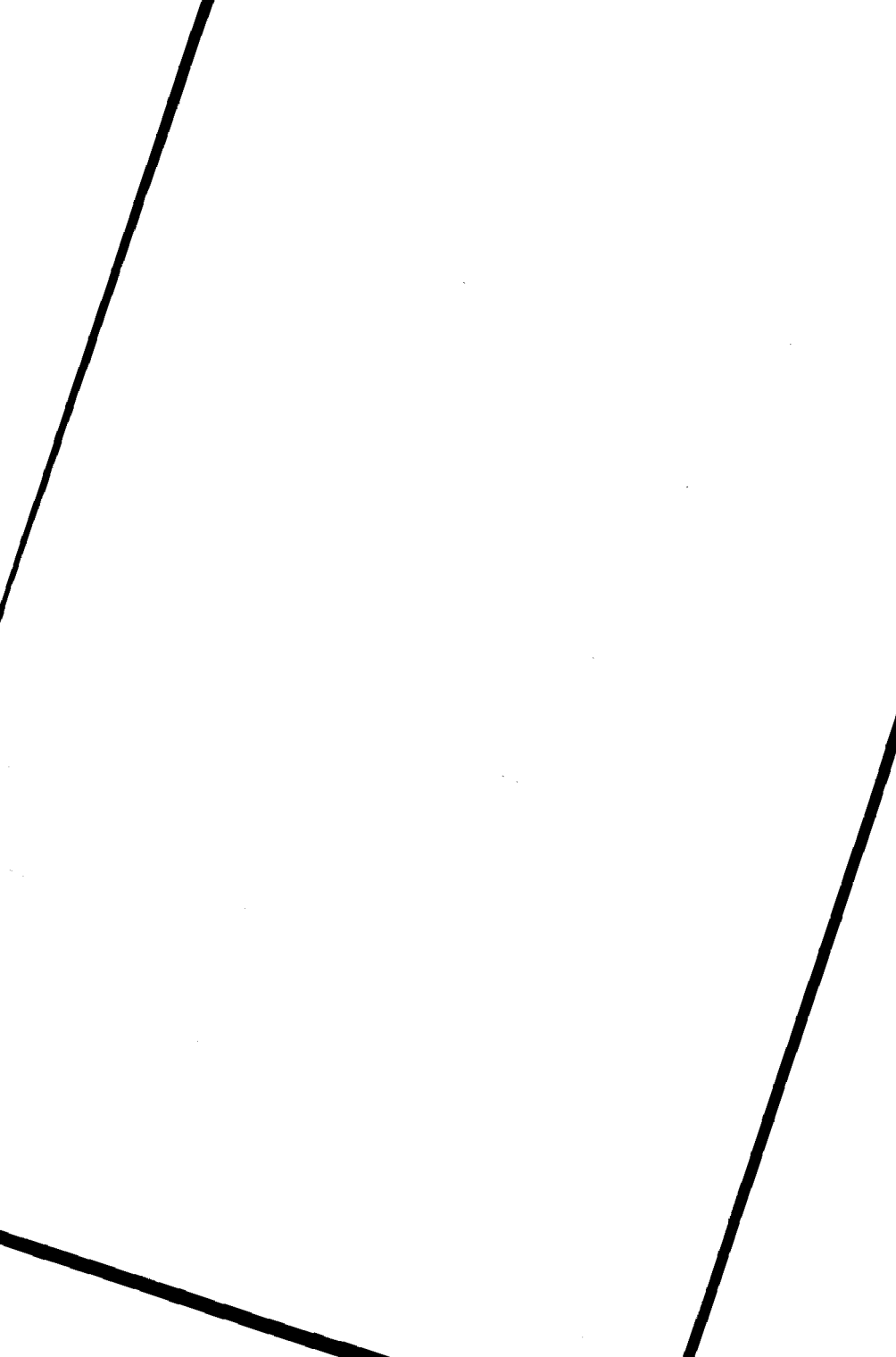
ולכאורה דבריו תמוהים לענ"ד, דמה שהקשה דהמג"א אין לו יסוד בדברי הרא"ש, הא לעיל שפיר הוכחנו מג' טעמי דהמג"א הוכרח ללמוד כן ברא"ש, א. דאם כדבריו בדברי הרא"ש מה חידש לנו הרא"ש הא ודאי רביש לו אש מוכן אסור להדליק אחרת, ב. דאם מיירי ביש לו אש מוכן איך אפשר לדל"י יהא מותר הא לא גרע ממכשירי אר"ג דמודה דאסור וכקושיית הב"ח הנ"ל, ג. דתחילת הסוגין מוכח דלד"י כיכוי מותר רק בליכא אופן אחר וכנ"ל, וכן מוכח מלשון הרמ"א דכתב ד"ל אבל אם א"א להציל או לבשל הקדירה בענין אחר רק שיכבה מותר לכבות, ומוכח מהא דכתב דא"א להציל או לבשל בענין אחר היינו דאין לו אש אחרת כלל, אבל אם יכול לעשות אש אחר יהא אסור לכבות.

ועל מה דמוכח משום דכיכוי הוי מלאכה שא"צ לגופה ואסור רק מדרבנן,

---

כתבי קודש

אברהם אביש שור

שטרי התקשרות שבגנזי חצר הקודש סטאלין — קארלין

א

שטר התקשרות של תלמידי הרדב"ז ז"ל במצרים משנת שי"ח

בין שכיות החמדה שבאוצר גנזי רבוה"ק זיע"א בסטאלין, בלטו במיוחד שטר התקשרות וחת"ק של תלמידי הרדב"ז ז"ל ובתוכם חתימת יד קודש האר"י הק' והרדב"ז ז"ל, ושטר התקשרות וחת"ק של תלמידי האר"י הק' ז"ל.

הרה"ק רבי רחמיאל משה מקונויץ' בנו חורגו של מרן האדמו"ר הצעיר זיע"א מעיד על רגשי הקודש שגילו רבוה"ק זיע"א לחת"ק הצדיקים הקדושים החתומים על שטרי ההתקשרות: "...פעם הראה כ"ק א"ח הרה"צ וקדוש זצוק"ל לכמה אנשים החתימות הקדושים, גם הם הראו חתימת ידי קודש הרדב"ז¹ ואחד עשר תלמידי האר"י ואמר: דאס איז די חתימות פון רדב"ז מיט עלעף תלמידים וואס זיי האבן כורת ברית געווען זיי זאלן דינען גיאט אן א שום פניה..."².

1 נולד ביום י' אלוול תר"כ לאביו הרה"ק רבי יחיאל יעקב מקאנויץ זצ"ל. באו הרי"ח אלוול תרכ"ו הסתלק אביו הק' ועלה בסערה השמימה. ובשנת תרכ"ז נישאה אמו הרבנית הצוה"ח מרת שרה דבורה נ"ע בת הרה"ק רבי אלימלך מגרוזויסק זיע"א לכ"ק מרן אדמו"ר הצעיר זיע"א. מאו גדל ונתגדל בחצר הקודש בסטאלין בבית אביו — חורגו מרן האדמו"ר זיע"א ובבית זקנו — חורגו מרן האדמו"ר זיע"א. בשנת תרל"ד נשא את זוגתו בת הרה"צ ר' מרדכי מלרעו זצ"ל, ובראשית שנת תרמ"ד הביאהו חסידו קאנויץ לעיר קאנויץ תהג נשיאתו ברמה. עד יום הסתלקותו לשמי רום י"ג אלוול תרס"ט.

2 בפנקס כתרי שהועתק מכתב ידו הק' בקאנויץ, והכולל אמרות, הדרכות והנהגות של רבוה"ק האדמו"ר והאדמו"ר זיע"א שנרשמו ע"י הרי"ם זיע"א כשכתו בסטאלין.

3 ברשימה של מכתבים קדושים וחפצים של צדיקים מאוצר הגניזה של רבוה"ק זיע"א בסטאלין שערך הרה"ח ר' גוסן לויין הרי"ו, מתלמידי הישיבה הק' "בית ישראל" בסטאלין של כ"ק מרן אדמו"ר הרי"ם מסטאלין הרי"ה, ביום ד' פ' בשלח תר"ץ, לאחר שזכה לבקר בגניזה שבעו לפני כן ביום ד' פ' בא (ז' שבט) תר"ץ, עם הרה"ק רבי אברהם מסלאנים בעל ה"בית אברהם" זצ"ל, שבא לסטאלין להשתטח על ציון הרה"ק רבי מרדכי מלעכוויטש זיע"א שיום ההילולא י"ג שבט, ושמו"כ בסטאלין. — אנו מוצאים בין היתר: "חתימת האר"י ז"ל, חתימת הרדב"ז ז"ל, כתב שעשו תלמידי האר"י ז"ל שלמדו קבלה מהו"י חיים וויטאל ז"ל."

4 נראה שכוונתו לשני שטרי התקשרות, האחד של תלמידי הרדב"ז ובתוכם האר"י הק' שבו מופיע הפסקא: "גם קבלנו... שכי"א יאמר סברתו לש"ש מבלי שום מין פניה והטיה שבעולם לשום מין תועלת וכבוד" (הפסקא המצוטטת מופיע רק בהעתק כתי"י של החסיד הרי"ד הלוי שור"ב, ראה להלן, ולא במקורות הנדפסים), והשני שטר התקשרות שחתומים עליו תלמידי האר"י ז"ל. יש להעיר ששני שטרי התקשרות האמורים מופיעים ב"לבוש שרד" וב"ברכת הארץ" יחד עם שטרי הסמיכה של תלמידי מהר"י בי רב, ושטר הסמיכה שהסמיק הרב האלשיך הק' למהר"ח, ונדפסת כחטיבה אחת, ונראה ששייכים היו לתכריך כתי"ק אחד. ושטר הסמיכה המקורי של האלשיך הק' למהר"ח היה ספקן בגנזי רבוה"ק זיע"א בסטאלין. כפי שזה מופיע ברשימת הגניזה של הר"ג לויין הרי"ו הנ"ל: "חתימת האלשיך ז"ל שמסך להר"י חיים ויטאל".

הרב החיד"א ז"ל ראה העתק שטר זה בכתב יד קדשו של המקובל האלקי רבי חיים ויטאל ז"ל: "וראיתי בלי בלי מה"ר חיים ויטאל זצ"ל טופס הסכמה מרבני מצרים משנת שי"ח וחתום הרב האר"י שם".

תוכנו של השטר וענינו הוא שמקבלים החברים על עצמם את דעת רוב החברים, פעולותיהם יהיו רק לשיש בלי שום מניה, ויתנהגו ביניהם באהבת חברים, ונראה, שבנוסף לעצם החביבות הק' שגילו רבוה"ק זיע"א לחת"ק הצה"ק מאורי תורת הנגלה והנסתר כהרדב"ז והאר"י הק' ותלמידיהם ז"ל, מצאו רבוה"ק בשטרות אלו יסודות לנקודות בחסידות בעניני אהבת חברים ודרך האמת הצרופה, אשר כאבני פינה הוצקו על"י רבוה"ק זיע"א בבנין החסידות הק".

אנו מביאים להלן את נוסח השטר והחתימות הק' כפי שנדפס בספר "לבושי שרד" ו"ברכת הארץ" ומתוך העתק ששרד בקובץ כת"י, הכולל תורות ומאמרי רבוה"ק האדמו"ר הזקן והאדמו"ר הצעיר זיע"א שכתבם הרב החסיד ר' ישראל דוב הלר שר"ב שהסתופף בצלם.

נוסח השטר*

כהיות שזה ימים גזר מו"ר הרב נ"י בכח נח"ש שלא להתמנות
 [ב]שום מנוי ושלח להסכים בשום הסכמה כללית לא בכתב ולא
 בע"פ אלא מדעת רוב החברים ה"ו, לכן הסכמנו אנהנו הח"מ
 לקבל עלינו [ב]גזירת מו"ר והסכמנו להיות כולנו לב אחד לאבינו
 שבשמים, וכל הסכמה כללית שנעשה, לא נסכים [בה] אלא
 אחר שנשא ונתן באותו ענין [במעמד כולנו], באופן שיתבררו
 הדברים כהוגן ואז מה שיעלה הסכמת הרוב יהי המיעוט נגדר
 אחריו הרוב ונתחייב כ"א מהמיעוט להחזיק מברת הרוב בכל כחו
 להכין אותה ולסעדה, גם קבלנו [עלינו] שכל דין שיפסק מכ"ד של
 שלשה שיתברר ויתמנה בהסכמת מו"ר נ"י שלא יוכל [שום] איש
 [אחד] מהח"מ להרהר על אותו הפס"ד דרך קנטור לא בפומבי
 ולא בחשאי ולא לפצות פה [ולא] (1) לצפצף.

*הנוסח שמוקף בסוגריים עגולות ( ) הם לפי ההעתק הנדפס בספרים הנ"ל. והמוקף
 בסוגרים מרובעות [ ] לפי ההעתק בכת"י הנ"ל.

5. שם הגדולים, מע"ג אות י' של"ב בערכו של מרן הארז"ל, ומכאן אנו רואים חשיבותו של השטר, שמהר"י ז"ל מצא לנכון להעתיקו בכתב — ידו הק'.
6. בדומה לכן מצאנו כי מרן האדמו"ר הזקן זיע"א הניח יסודות לתפלה באהבת — חברים בהסתמכו על תשובת הרדב"ז בח"ג סי' תע"ב, "והיה מצוה אדמו"ר ז"ל לאגיש לרשום הדברים האלו מתשובת הרדב"ז... לחקקם על לוח לבם, ואמר כי המה כללים גדולים לכל עניני החסידות (בית אהרן, דף קמ"ז עמוד ד', וע"י שם בדף קנ"ו עמוד ג').
7. לרבי דוד שלמה אייכשץ ז"ל, קראקא תרמ"ב, דף ט"ו, יצא לאור ע"י ר' ברוך דוד הכהן מצפת"ו.
8. לר' ברוך דוד הכהן מצפת"ו, ירושלים תרס"ד, דף ס"א ע"א.
9. נולד באה"ק בשנת תר"א לאביו הרב החסיד רבי משה ליב הלר ז"ל אחי הגאון רבי שמואל הלר ז"ל רבה של צפת. מחבורת החסידים בטבריה ח"ו של כ"ק מרן אדמו"ר הזקן זיע"א ושל כ"ק מרן אדמו"ר הצעיר זיע"א ושל כ"ק מרן אדמו"ר אור ישראל מסטאלין זיע"א, ונסע מאה"ק שבע פעמים להסתופף בצל קדשם בקארלין ובסטאלין. היה שו"ב של עיה"ק טבריה, נפטר בצפת ערי"ח סיון תת"ט תטמן בה.

[גם קבלנו עלינו שבכל מעמד שנהיה בענין איזה תיקון או הסכמה, שבה אחד יאמר מבריתו לשיש מבלי שום מין פניה והסיה שכעולם לשום מין תועלת וכבוד] גם קבלנו עלינו להתנהג כולנו באהבה ואהוד ולהוסיף כבוד הכירו כבודו, ובפרט כבוד הכיר שיתברר לנו, ואם יראה לשום אחד מהחתומים שאיזה חבר מהחתומים זלזל בכבודו בין בדבור בין במעשה, שהוא חייב בתוך בית שנות לגלות הדבר ההוא לאותו חבר ולהוכיחו בינו לבינו, ואם יתנצל אליו בהתנצלות, הכירו יקבל התנצלותו ומחול לו, ואם יראה בו שלא הזד בו ולא התנצל אליו אז יגלה אותו הכירו והם יוכיחו אותו על פניו באופן שלא ישום עוד לעשות בדבר ההוא, וגם הוא יעבור על פשע וימחה אשם.

וכ"ו (נעשה) (היא) (היה) כשמונה חמורה בש"ת לדעת ר"י לדעת הנביא וכ"א על דעת הכירו כמס"ל [כל] מודעי ומודעי מודעי ומודעי דנפקא מנו מודעי ומודעי, [ל]לקיים כל הכתוב לעיל, וזה ימשך מכאן (ועד) [ועמ"ל] חמש שנים רצופים, והיה זה ביום ה' י"ט לחודש כסלו (שנת) [פ'] וי"ש"כ עמי כנוה שלום, והכל שריר וקיים.

אליהו מזרחי	יצחק מודינא	מאיר הלוי
בצלאל אשכנזי	יצחק לוריא	יהודא מפעוד
שמואל אלבין ¹¹	מאיר (בן) מ' חיים	יצחק בי רב
יצחק בן לא"א כמ"ה שמואל (סאמ"ה) [שאמ"א]	זרחיה אבהם לוי	אברהם בי רב וצול"ה
אברהם הלוי	יעקב אמאמ"י ¹²	ישועה כהן

אמת שכן גזרתי ובמקומי אני שומד, דוד בן זמרא.

להלן רשימת התלמידים הקדושים החתומים על שטר זה:

רבי אליהו מזרחי

רבי יצחק מודינא

יתכן שקיים שבוש בהעתקות והכוונה כאן לרבי יצחק די מולינא מרבני ודייני מצרים בעת כתיבת השטר, נתן ונשא בהלכה עם גדולי דורו ובראשם רבינו הב"י ז"ל, חיבר פ"י על המשניות שנשארו בכ"ס¹⁰.

רבי מאיר הלוי

10. טוב מצרים, רבי הפאל אהרן בן שמעון, ירושלים תרס"ח. כ"ב ע"ב.

רבי בצלאל אשכנזי

מרבני מצרים, בעל השטה המקובצת, תלמיד הרדב"ז ורבי ישראל די קוריאל ז"ל, היה רבו של רבינו האר"י הק' בנגלה, ברוב חילו ותקפו ביטל את הנגידות בארץ מצרים משום מעשה שהיה, חיבר גם דרושים ושו"ת¹¹.

רבינו יצחק לוריא

אור שבעת הימים האר"י הקדוש, נולד בעיה"ק ירושלם ת"ו בשנת רצ"ד, בהיותו כבן ה' שנים נפטר אביו ז"ל לב"ע וירד עם אמו למצרים לבית דודו אחייאמו, כבר בצעירותו חיבר שיטה על מסכת זבחים עם דבורחברו רבי בצלאל אשכנזי ז"ל, היה תלמידו של הרדב"ז. קרוב לזמן כתיבת שטר זה, בשנת שי"ח, התבודד מרן האר"י הק' שש שנים כל ששת ימי המעשה, "ולא היה הולך לביתו כי אם משבת לשבת".

בשנת ש"ל עלה ארי מבבל לעי"ק צפת"ו וקיבל מפי המקובל האלקי הרמ"ק ז"ל מספר חדשים עד הסתלקותו ביום כ"ג תמוז ש"ל, ומאז גילה לתלמידיו רזין דאורייתא ממעינות החכמה העליונה, "וכבר נודע ששאלו תלמידיו אמאי אינו מחבר ספר מחכמתו הגדולה בקבלה, והשיב שלא היה לו מציאות כי תיכף נפתחים לו מעינות החכמה ואין בו כח לכתוב, ואפילו כשהיה מדבר היה לו לטורח למצוא צנור קטן לדבר אליהם"¹².

ותלמידו הגדול המקובל האלקי רבי חיים ויטאל ז"ל קיבל מפיו הק' בשנה אחת ומספר חדשים, דהיינו שנת של"א ועד יום עלותו בסערה השמימה ביום ה' מנ"א של"ב, זיע"א¹³.

רבי יהודה מטעוד

מרבני מצרים, וחתום על פסקי רבי יעקב קאשטרו (שו"ת אהלי יעקב, ליורנו תקמ"ג) בס"ז, ובס"ח ח"י אחר חתימת רבי בצלאל אשכנזי ז"ל, ובס"י נון, חיבר שו"ת שנשארו בכ"י, והעתיק ספר הזוהר הק' ללשון הקודש, עלה לאה"ק ונלב"ע שס"א.

רבי שמואל אבב"י

ננראה שהוא רבי שמואל אלכולי, מרבני מצרים, וחתום¹⁵ עם רבני מצרים רבי ישמעל הכהן טנוג"י, רבי משה דמוהי ורבי שמעון קאסטילאץ ז"ל¹⁶.

רבי מאיר בן חיים

11. שם הגדולים, מע"ג, אות ב' כ"ח בערכו, טוב מצרים ט' ע"ב.

12. שם הגדולים, מע"ג, אות ז' של"ב בערכו. ב"תעלומות חכמה", באסיליאה, שפ"ט, דף ל"ז ע"ב:

"וכשאני מתחיל לגלות לכם סוד אחד מן התורה נתרבה עלי כ"כ שפע חכמה כמו נחל שוטף ואני מבקש תחבולות מדיכן אפתח לכם צינור דק וקטן לומר לכם סוד אחד מן התורה דבר מועט כפי אשר תוכלון שאת, לא להרבות לכם יותר מכדי כחכם ותפסידו הכל, כמו הנער שהיה נחנק בגרונו אם היה כא לו החלב ברבוי".

13. שה"ג שס, טוב מצרים כ"א ע"א.

14. טוב מצרים י"ז ע"ב.

15. שו"ת מים עמוקים, לרבי אליהו ן חיים, ב. ברלין תקל"ח, סימן נ"ה.

16. טוב מצרים כ"ט ע"ב.

רבי יצחק בי רב

בנו של מהר"י בירב, ע"י שו"ת אהלי יעקב למהריק"ש סי' ע"ח.

רבי יצחק בן רבי אברהם בי רב

נכדו של מהר"י בי רב.

רבי שמואל טאמלה

כנראה שנפל כאן שבוש, ואולי צריך להיות רבי שמואל פאדלה, הוא רבי שמואל נ' מודילה מחבריו ותלמידיו של האר"י הק' במצרים.

רבי זרחיה אברהם לוי

רבי אברהם הלוי

יתכן כי הוא רבי אברהם הלוי ברוכים, שמן המערב בא למצרים ומשם עלה לאה"ק, "הוא הקדוש שראה השכינה עין בעין בהקיץ בכותל המערבי"¹⁸.

רבי יעקב אמאטו

רבי ישועה כהן

רבי דוד בן זמרא

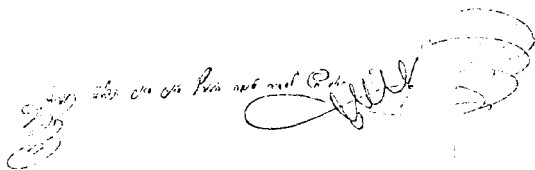
הרדב"ז, נולד בשנת ר"מ לערך בספרד, ובגירוש בשנת רנ"ב עלה לעיה"ק צפת ומשם הלך למצרים, ולמד תורה מפיו של רבי יוסף סאראגוסי ז"ל המלומד בניסים. שפט את ישראל במצרים ארבעים שנה, ותקנות גדולות תיקן שם, וביטל חשבון השטרות והנהיג חשבון שנות היצירה, חיבר שלשת אלפים תשובות, ופי' יקר תפארת על הרמב"ם, ומכתב לדוד על שה"ש, ומצודת דוד לטעמי המצוות.

היה משיבת הנגיד רבי יצחק הכהן שולאל ז"ל במצרים, וחתום בהסכמת הנגיד ובית דינו משנת רע"ד. עלה לארה"ק והתיישב בירושת"ו, אך מעול המסים שהטילו עליו עבר לעיה"ק צפת"ו שם נהג נשיאותו ביד רמה במשך כעשרים שנה עד אשר עלה לשמי רום זקן ושבע ימים¹⁹.

---

18. שם הגדולים מע"ג, אות א' ס"ט בערכו.

19. שה"ג מע"ג אות ר' ט"ז בערכו, טוב מצרים י"א ע"א.

וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם וְיִשְׁמַע אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם

וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם

וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם וְיִשְׁמַע אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם
 וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם וְיִשְׁמַע אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם
 וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם וְיִשְׁמַע אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם
 וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם וְיִשְׁמַע אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם
 וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם וְיִשְׁמַע אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם
 וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם וְיִשְׁמַע אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם
 וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם וְיִשְׁמַע אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם
 וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם וְיִשְׁמַע אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם
 וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם וְיִשְׁמַע אֶת-קוֹל יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶת-פָּנָיו וְיִשְׁמָעֵם

ב

שטר התקשרות של תלמידי האר"י הק' ז"ל בצפת משנת של"ה

שטר התקשרות שנחתם על ידי תלמידי האר"ל בשנת של"ה ותכנו להתקשר יחדיו ולעבוד את השי"ת ולעסוק בתורה בהתבטלות מוחלטת להקדוש רבי חיים ויטאל ז"ל — היה ברשותו של הרב החיד"א ז"ל, והוא מזכירו בספרו שם הגדולים בערכו של רבי שמואל אוזיידא מגורי האר"י הק' ומהתומים על שטר זה: "... ואחר סילוק רבינו האר"י ז"ל למד עם מהר"ח דרך האמת עם שאר תלמידי האר"י, ויש בידי שטר התנאים שהתנה עמה מהר"ח כדי ללמד, עם חתימת ידם קדש עצמה" — והרי זה תיאור מדויק של תכונת השטר שלפנינו.

השטר שנמצא בידי החיד"א מצא איכשהוא דרכו חזרה אל עיה"ק צפת ת"ו מקום כתיבתו, ונקנה בשנת תרל"א, על ידי כ"ק מרן אדמ"ר הצעיר זיע"א, באמצעות רבה של צפת הגאון רבי שמואל הלר זצ"ל, שפעל בשליחותו ומלא רצון קדשו בקניית הכתי"ק והעברתו לסטאלין. — מאז ספון היה בגניזה שבחצר ה"בתים הקדושים" של כ"ק רבותינו הק' מסטאלין קארלין זיע"א.

בידינו שני מכתבים קדושים של מרן האדמ"ר הצעיר זיע"א אל הגאון רבי שמואל הלר זצ"ל שנכתבו בהקשר זה, ושאותם אנו מפרסמים להלן. במכתבו הראשון מיום כ"ז סיון תרל"א מאשר מרן האדמו"ר זיע"א לרבה של צפת, שעמו עמד כנראה בקשרים הדוקים ובידידות רבה, כי קיבל מכתביו בהם הוא מבשרו שרכש את השטר וכבר שלחו לסטאלין על ידי החסיד רבי ראובן ליב הכהן זצ"ל, שנסע באותה שעה לסטאלין להסתופף בצל מרן זיע"א, ונזדמנה לו שליחות קדושה להביא עמו את השטר הקדוש לסטאלין.

על השתלשלות הדברים אנו קוראים באגרת הקודש של מרן האדמ"ר הצעיר זיע"א:

ב"ה, כיום ה' לסדר טובה האר"ן מאד מאד, תרל"א, קארלין.

ישפות ד' החיזה"ש והכרכה וכט"ס לכו ידי"ג הרב הגאון
הוי"ב ותיק החסיד מפורסם, צנא מלא ספרא, י"א ח"ש וכו'
מוחזר שמואל הלוי העל"ר הי"ו.

ת"ל עבור החיזה"ש השוכן באהלי ארמנותינו מקי"ג בה יום ד'
הסדו הנצח ולדוד"ה.

1. נולד בשנת תקס"ג לאביו רבי ישראל ז"ל, עלה לאה"ק בשנת תקע"ה והתיישב בעיה"ק צפת"ו. תלמידו של הרה"ק רבי אברהם מאברטש בעל ה"בית עין" זצ"ל. ניצל מהרעש שפקד את הגליל בתקצ"ו, ולאחר הסתלקות רבו הר"א זצ"ל בשנת תר"א — עמד בראש קהלת צפת במשך תקופה למעלה מארבעים שנה. חיבר ספרים נודעים וכתב כאב"ד צפת"ו עד פטירתו ביום כ"ב טבת תרמ"ד.
2. נדפס בי"דברי אהר"ן, ירושלים תשכ"ב, עמ' פ"ה.
3. מננה במכתבו: ידיד נשוי, ואף מבקשו "לקרב את אנ"ש בקירוב של חיבה".
4. הרב החסיד רבי ראובן ליב הכהן ריכטר ז"ל, נולד לאביו הרה"ח ר' אברהם אבא ז"ל בשנת תר"א בראשקוב, ועלה עם אביו לעיה"ק טבריה בשנת תרי"ג. לאחר מספר שנים עבר לגור בצפת, והיו מחבורת החסידים של כ"ק מרן אדמ"ר הזקן זיע"א ושל כ"ק מרן אדמ"ר הצעיר זיע"א — בעיה"ק צפת"ו. ולב"ע ביום כ"ה טבת תרע"ח נטמן בב"ה"ח בצפת"ו.
5. חלק מהדברים בנושא זה פורסמתי כ"קול מחזיקי הדת" אד" — ניסן תשל"ח.

מכתביו כשזורת אומר מכשר טוב מקניית ומשלחת הכת"ה והת"ה הקדושים מצדוקי נמודי יס"ג תלמודי האר"ה הק"י ז"ע ועב"י לנכון הגיענו והי' לי לרוב נחת ושבתה, ופי' ימלא שבת ותהלה לאה נורא עלילה שהפין השם הצילה בידו י"ג עושי רצונו באהבה במאמר ומיחדין אליו כאלון למזכי אליו כאלון, לעטרני כשיטורא וכטיטופא המצה ברשימת שמות הצדוקים שהקוקים בשמותם לפני כמא הכבוד והישומם ניכר בזה השולם להשפיע עלינו בתוך כלה ישראל כמ"ס, והדבר הזה יהי' לכבודו לזכרון אהבה קשורה בלבנו אהבת עולם כל תמוט הנצה.

כן לנכון קיבלתי אי"ג מידו החסיד ר' ראובן לוי שכקדוש יגיע להצרותינו עם הכתבי קודש הנ"ל, ומה מאוד נפשי נועם עליהם תדרשי מתי יגיעו אלי לברך על המנומה.

ומדו דברי כו טוב זאת אבקשו לקרב את אנשי מקדוש של חיבה להוסיף אהבתו אליהם ככל הענינים לטוב, וכודאי יהי' עשייתו לציון טוב ולנחת רוח לבי' אמרתי שליט"א, יקבל ימי ידו החסיד המופלג בנש"ק המוכ"ז, אפישקעלע וינער עם סאליע' הנשלה מאתי אליו למוכרת אהבה, ובה הנני אומר שלום ויקבל החיוה"ש מאהוה"ש בלבנו ולכב הדר"ש באהבה וחיבה יתירה נודעת.

אשר בהרב מ"ה אהרן שיהי

לאחר שהגיעו הכתבים הקדושים בט"ו באב תרל"א לסטאלין, הריץ מרן האדמוה"צ זיע"א ביום י"ב חשון תרל"ב מכתב קודש לגאון האב"ד צפת"ו. (נמצא באוצר כת"ק של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ורואה כאן לראשונה את אור הדפוס).

כ"ה יום ה' י"ב מ"ה יתברך לפ"ק, סטאלין.

רב חיוה"ש והברכה וכמ"ס לכבוד יד"ג הרב הנאון המפורסם, הר"ב, צנא מלא ספרא, וזה ה"ש וכו' שית מ"ה שמואל העליר הי"ו

אחרי מבוא השולם, יתכשר משלומינו שבי"ה החיוה"ש שובן בחצרות קודש אמר"ר הרב הקדוש שליט"א וכב"ב ש"ו וכפרט בני הקרן החכם כמר ישראל לעב שליט"א, כ"ה בולגו בחיוה"ש

6. במכתב לא מצויין מהיו השליח הזה, אך מתוך החיבור "המופלג בנש"ק" יתכן שהכוונה על הרה"ק רבי דוד בידרמאן זצ"ל שהתגורר אז בצפת וידוע שבשנת תרל"א שהה במחיצת רבו כ"ק מרן אדמו"ר הזקן זיע"א בסטאלין. ואולי מכוונים הרבנים על החסיד רבי יהושע מרדכי אורבך ז"ל נכד הרה"ק רבי יעקב יוסף מפולנאה בעל ה"תולדות" זיע"א — מתושבי עיה"ק צפת ומחסידיו הנאמנים של כ"ק מרן אדמו"ר הזקן זיע"א.

7. מלחיה מינה. מלה ברוסית = סאליע.

8. כ"ק מרן אדמו"ר אור ישראל מסטאלין זיע"א. בשעת כתיבת המכתב היה פחות מג' שנים (נולד בי' סלו תרכ"ט ואביו הק' מננה בתואר החכם!

כבריאה נכונה, והנני למשרם כשירות מדי"ט מחבת הנולה לני כיום ג' פ' בראשית וכי נקראת שמה בישראל הנהי שתהיו לאוי"ט, יזכנו הש"ת לגדלה לתורה ולחופה ולמש"ט ויראות מהם הורות ישירים והגדלם בעדוהין של נהת.

עתה באתי כמרכה להשיב למעלה ת"ח עבור הכתבי קודש אשר שלח עמי ידידי בש"ט החסיד המופ' מו"ה ראובן ליב נ"י והגיעו לידי כ"ה עדיין בט"ו באב, והדלתי מלראותם זמן רב, וכשבוע העברה העליתי אותם על השלחן המהור אשר לפני כ"ק מרן אאמ"ר שליט"א כשבת קודש והתענגנו מראות נוצם זיו שמותם הקדושים, ועל המוב נזכר רשום בשמו תיכף לנטיחה כרכה ברכותינו תעלה על ראשו להתברך בכל משאלות לכו למוכת, וינום כשיבה טובה דינן ורענן כמנוחה ושלוה בכל פינות אשר יפנה ישיבה וירום למאור.

גם הנצי עדין אשר שלח כבודו הגיעני ויקרה מאד בעינינו, ואל יתפלא מהדלת מכתבים עד כה, כי לא נעלם מכו הימים שנכרה, יטיב הש"ת לימים הבט"ל.

עתה שוב אכשרו שחפץ השם הצליח בידו, והון יקר ראתה עיני, החלק השני מהסידור חמדת ישראל"י ניתב ונחתם בחתי" קדשו"י בתבנית החלק הא' אשר שלח כבודו, הובא אלי ע"י ידידי ש"ט החסיד המופ' בנש"ק מו"ה אברהם אשר ש"ט, וכברכתי על

9. הרבנית הצוה"ח מרת חוה בת — ציון ע"ה. נהרגה עקה"ש בשנות הזעם הי"ד, ונקראה כנראה ע"ש הרבנית הצוה"ח מרת חוה נ"ע א' כ"ק מרן אדמו"ר הוקן זע"א. והשם בת — ציון הוסיפה לה, אולי יותר מאחר, ויתכן כסגולה לאוי"ש.

10. "סידור חפלה עם חמדת ישראל כונות הארז"ל שסידר... המקובל האלק... רבי שמואל וויטאל ז"ל בן ... המקובל האלק... מהר"ח ז"ל שקיבל מפי רבו האר"י שקיבל מפי אביו ז"ל (מתוך השער דפוס במונקאטש חרס"א, ראה להלן).

בחקדמה כתב מהר"ש וויטאל ז"ל: "ותהי ראשית מלאכתי ביום ה' ארבעה ימים לחדש טבת... משנת חמשת אלפים וארבע מאות ועשרים ושלוש לבריאת עולם (התכ"ג) בהיותי אני המסדר בן ששים וחמש שנים למולדתי".

הסידור נדפס במונקאטש בשנת חרס"א ע"י הרה"ק ה"מנחת אלעזר" ממונקאטש זצ"ל מכת"י שהיה אבא של החת"ק משנאווע זצ"ל ושהיה ברשותו של הרב החיד"א ז"ל. בהקדמה לסידור שערך בעל ה"מנחת אלעזר" הריהו כותב: "הכ"י הלזה הי' מונח בשנאווע בבית כ"ק... הגד"ק... מוהר"ר יחזקאל שרגא האלברשטאם ז"ע, אשר נשלח לו מעיה"ק וירושלים ת"ו (אשר הה"ג חסיד מק' אדא זצ"ל קנהו שמה) מוכרך בשני כרכים, והיו שייך מלפנים להגאון... מוהר"ר חיי"א ז"ע ושמו חזקו עליו על גבי השני כרכים "חיים יוסף דוד אולאי נר"ו גיני"ד ישר"ו לפ"ק" (תקמ"ג), וכנראה אינו גוף כתי"ק המחבר מהר"ש וויטאל ז"ע רק העתק ממנו".

הכרך הראשון שבכתי"י זה הודפס במונקאטש מסיים עד לאחר קימת חצות הלילה, והכרך השני מתחיל מכוונת של שבת, ונראה שכך גם הי' מכוון הכתי"ק של מוהר"ש וויטאל ז"ל שהיה בסטאלין.

11. ברשימת הגניזה בסטאלין שערך הר"ן ליון הי"ו הנד"ל מופיע סידור ק"ה באות ח"י "סידור חמדת ישראל כתי"ק של ר' שמואל וויטאל בנו של הר"י חיים וויטאל ז"ל".

12. הרב החסיד רבי אברהם אשר בן הרב הגה"ח רבי שלמה אב"ד סטאלין בן הרה"ק רבי יצחק אחי מרן הרה"ק רבי אהרן הגדול מקארלין זע"א (ולכן מכנהו מרן האדמו"ר זע"א "שאר בשרי"), נולד

המוגמר שניגמר ונשלם הספר בנח"י, ומדי דברי בו אבקשו....
שנחסר ערך שמונה ערים מהסידור הנ"ל, אשר בהבמתו יתקור
וידרוש ע"ז אולי זמן לו השי"ת, וקונטרס ההסרן .... רהיצת פניו
ידיו ורגליו בע"ש עד משנת כמה מדלקין וכו', מצפה אנכי להשיב
תשובה מכתבו על .. כתבי .... של המחבר הסד לאברהם¹³, ואקוה
להשי"ת שיזמן בידי עוד דברים יקרים כהפצי הטוב.

ומזה הנני אסיים וא"ש, ויקבל החיזה"ש מאדוה"ש כלבונו ולהב
הדו"ש באהבה ומוכירו הטוב.

אשר בהרב מ"ה אהרן שיחי

השטר נדפס לראשונה ע"י ר' ברוך דוד הכהן מצפת בסוף ספר "לבושי שרד" לגאון
רבי שלמה דוד אייבעשיטץ זצ"ל אב"ד סירוקא ומוחתו כבוד בצפת¹⁴, בקראקא
תרמ"ב, כשמעליו מופיעה הכותרת הבאה: "העתק מכתב יד ישן נושן אשר היה
בעיה"ק ירושלים ת"ו בחתימת ידי הרבנים הקדושים בעצמם, והכתיבה הי' כתב
ספרדי, וגוף הכתבים עם החתימות נמכר בסך ששה לירוס ונשלח להרה"צ ר' אהרן
זוקללה"ה מקארלין, העתק מגוף הכ"ז אות באות".

להלן אנו מביאים את נוסח השטר והחתימות הק', כפי אשר נדפס בספר "לבושי
שרד" ר' ברכת הארץ¹⁴, ומתוך העתק שהובא מהגניזה בסטאלין.

נוסח השטר*

אנחנו (ה)ח"מ קבלנו עלינו להיות בהכרה אחת לעבוד את
הש"ת ולעמוק בתורתו יומם ולילה ככל אשר יורנו (מ"ר) (מורינן)
הרב החכם השלם האלקי (כמוה) (כמהור"ן) חיים ויטאל (ה"י)
[נר"י] ונלמן¹⁵ עמו בחכמת האמת ונהיה נאמני רוח (ו)מכסים
דבר מכל מה שיאמר אלינו ולא נטריה עליו להפציר בו יותר

* הנוסח שמוקף בסוגריים עגולות ( ) הם לפי ההעתק הנדפס בספרים הנ"ל, והמוקף בסוגריים מרובות
[ ] לפי ההעתק שהובא מסטאלין.

בשנת תקצ"ה ועלה מסטאלין לעיה"ק טברה כשנת תרי"ז.

הסתופף בצל כ"ק מרן אדמו"ר הזקן זיע"א וכ"ק מרן אדמו"ר הצעיר זיע"א.

לאחר התחלקותם נסע מאה"ק לסטאלין וישב שם שלש עשרה שנים רצופות עד אשר זכה לראות
את כ"ק מרן אדמו"ר אור ישראל מסטאלין זיע"א וישב על כסא ממלכתו. היה מהארות שכתבורת
החסידיים בעיה"ק טברה ת"ו, ומרן האדמו"ר הזקן זיע"א כינה אותו ר' אברהם כשר. נלבי"ע ר' ניסן
תרס"א ומנ"כ בטבריה ת"ו.

13. ברשימת הגניזה בסטאלין שערך הר"ג לויך הנז"ל מופיע באות ל"ד: "חתימת האולאי ז"ל" והכוונה
היא כנראה לחתימת רבי אברהם אולאי ז"ל בעל הסד לאברהם, (ואין הכוונה להרב החיד"א ז"ל כי
באות ז' ברשימה מופיע: "רשב"א עם חתימת חיד"א ז"ל"). ומעניין מה שכתב נכדו הרב החיד"א
בשה"ג בערכו (אות א' ט"ו) על אופן חתימת זקנו הק': "מרי"ה אברהם אולאי בכמה"ר מרדכי
בכמה"ר אברהם אולאי, הי' ממדינת פאס ממשפחות חכמי קשטילייא אשר באו תיכף מנרוש ספרד
לפיס הוא הרב החסיד מר זקנו זצ"ל, ודרך אניה בא לקפוטקיא ויצאו ליבשה, והניחו כל אשר להם
בספינה ותיכף קם רוח סערה ונשברה הספינה ונטבע הכל, והיתה נפשם לשלל, ולגורו גם זה
שניצולו עשה חתימתו דמות ספינה, וראיתי חתימתו ז"ל".

14. לר' ברוך דוד הכהן מצפת, ירושלים תרס"ד, ס"א ע"א.

מד(א) מהדברים שאינו רוצה לנלות לנו ולא נגלה לזוהת(י)נו שום סוד מכה מה ששמענו מפיו בדרך האמת וגם לא מכה מה שלחן-מלך אותנו לשעבר ואפילו [מן]מה שלימד אותנו כהני (כוהן) [מורינו] הרב הגדול (כמה"ה) [כמה"ה] יצחק לוריא אשכנזי (זה"ה) [ז"ל] ככל אותו הזמן ואפילו מה ששמענו מפי מורינו הרב ז"ל הנו לא נכלל הגלותם בלתי רשותו אחרי שלא היינו מבינים הדברים [האלה] (אלה) על ידו שהיה מחזיר(י) ס"לנו וקבלה זו היא כשמונה חמורה בשי"ת נ"ד מורינו הרב (כמה"ה) [כמה"ה] חיים (ה"ה) [נ"י] הנו, והמשך קבלה זו היא מהיום ועד עשרה שנים רצופים¹⁶, והיה זה יום כ' [כ"ה] למנחה השל"ה ליצירה פה (צפת"ו) [צפת תוב"ב] והכל שריר [וכריר] וקיים.

יהושע ק' גון	יהוסף ארזין	יונתן סגי(ג)ש
שמואל בני אוזידא	גדליה הלוי	יצחק כ"ץ
יעקב מסעוד	יאודה משעון	יעקב שניאור
יוסף באגלייאר	שם טוב	יוסף לאמון

הלחן ושימת התלמידים הקדושים, גורי הארי זלה"ה, החתומים על שטר זה:

רבי יהושע ק' גון

כיהן ברבנות בצפת¹⁷, חתם עם חכמי צפת שכ"ט על "תקנת הירושות"¹⁸, בשנת ש"ס חתם בפסק עם רבי יום טוב צהלון¹⁹, כמה מתשובותיו בהלכה הובאו בספר "זרע אנשים"²⁰, רבי שלומיל כותב עליו במכתבו משנת ש"ז "הוא גדול בישראל, אביר הרועים והיו לו כל חמדת ישראל, אב"ד בצפת וראש לכל ראשי הישיבות שם ועל פיו יובאו כל ההקדשות של כל הגולה שם, והוא היה המשביר והמספיק מהם לכל חכמי צפת וכל העניים והאלמנות, מלבד זה הוא עשיר מופלג בממון והיה משפיל עצמו לפני רבי חיים ויטאל רבו מנשק לו ידיו ורגליו בוכה ומתחנן לו שיגלה לו רזי תורה"²¹, הוא אשר העתיק כתבי רבו מהרח"ו²².

רבי יוסף ארזין

בנו של רבי יעקב ארזין, לפני עלותו לצפת היה רב במצרים²³, מגדולי תלמידי האר"י הקדוש, נזכר לפעמים בכתבי האר"י, היה גדול בשנים מהרח"ו²⁴, נאמר עליו

16. דהיינו עד שנת שמו"ה, כשנת של"ז עבר מהרח"ו לירושלים ת"ו שבה ישב עד שנת שמו"ו ואז חזר לצפת. נראה שבני התבורה הקדושים עמדו כקשר מתמיד עם יבם כמשך תקופה ארוכה זו.

17. שה"ג מע"ג אות י' ע"ג.

18. חש"ו מהר"ם אלשיך סי' כ"ז.

19. שו"ת הריט"ק סי' ל"א.

20. שה"ג שם.

21. "שיחי האר"י" בס' לקוטי ש"ס.

22. שה"ג שם.

23. "נשמת חיים" חלק ד' פרק כ"ו.

24. שער הגלגלים דף נ"ג ע"ב.

"הר"ד יוסף ארזון משרוש זוהרא עלאה דאדם ומחונן²⁵, היה מ"החוזרים" את דברי האר"י הק' לתלמידים²⁶, נמנה על ה"כתה הראשונה" שבתלמידי הארז"ל²⁷, רבי אברהם גלאנטי מביא משמו מאמר ארוך על י"ב צירופי שם הו"ה: "שמעתי מהחכם החסיד הרב יוסף ארזי זלה"ה²⁸, חיבר קונטרס פירושים על האדרא שבזוהר הק', דבריו בתורת הנסתר מובאים בכתבי תלמידי האר"י והרח"ו ז"ל.

רבי יונתן סאניש

מה"כתה הראשונה" של תלמידי הארז"ל²⁹, מ"החוזרים" את תורת האר"י לתלמידים אחרי מהרח"ו³⁰, עליו נאמר שנשמתו "משרוש אהרן וחור"ו³¹, מהרח"ו ז"ל מביא שמרן האר"י ז"ל "קודם פטירתו אמר להר"י סאניש ז"ל" שיבוא לאחר פטירתו ללמדם תורתו "או בחלוס או בהקיץ או בעיבור או באיזה אופן שיהיה"³², ישנו דרוש ממנו על "ג' כדים יש לשכינה".

רבי שמואל בי אוזיאל

בערכו מזכיר הגאון החיד"א ז"ל את שטר ההתקשרות שלפנינו³³, נמנה על תלמידי ה"כתה הראשונה"³⁴, חבר: לחם דמעה, מדרש שמואל, אגרת שמואל על רות, וכן נמצא ממנו קובץ דרושים בכ"י ושם בפ' בלק כתוב "דרש שדרשתי אני שמואל אוזיאל על מורי ורבי כמהר"ר יצחק לוריא" הרב החיד"א ז"ל כתב עליו: מגורי האר"י זצ"ל, כתב מהרח"ו זצ"ל שהוא משרש חושי הארכי, לאחר הסתלקות רבינו האר"י ז"ל למד אצל מרן הרח"ו זצ"ל³⁵, חתום על תשובה משנת שס"א³⁶.

רבי גדליה הלוי

גיסו של רבינו מהרח"ו, חתנו של אביו רבי יוסף ויטאל ז"ל, מ"הכתה הראשונה"³⁷, רבי שלומיל מדרעזניץ מחבר "שבחי האר"י", מצטט סיפורים רבים ששמע מפיו, בין השאר הוא מספר שהארז"ל הלך פעם למירון, לקברו של הרשב"י, והושיב את התלמידים במקום בו ישב הרשב"י עם תלמידיו ולמד תורה, ואת רבי גדליה השיב במקום בו ישב רבי יהודה. רבי גדליה סידר את "דרוש המלאכים" כפי שקיבל מהארז"ל, בשנת שס"א הוא חתום על תשובה בשו"ת מהרי"ט, בשנת ש"ע מזכירו מהרח"ו: "והנה עתה נשארנו מן-הכתה הראשונה אני והרב גדליה הלוי..."³⁸.

25. ספר הגלגלים דף פ"ה ע"א.

26. שער הגלגלים דף ס"ו ע"ב.

27. שם דף ס"ט ע"א.

28. "זכות אבות", תרמ"א, דף ס"ו ע"ג.

29. שער הגלגלים דף ס"ט ע"א.

30. שם דף ס"ו.

31. ספר הגלגלים דף פ"ח ע"א.

32. שער הגלגלים, חלק שני, פרעמישלא תרל"ה. דף ה' ע"ג.

33. שם הגדולים, מע"ג אות ש' ע"ט.

34. שער הגלגלים ס"ט ע"א.

35. שם הגדולים ס"ט.

36. שו"ת מהרי"ט.

37. שער הגלגלים ס"ט ע"א.

38. ס' החיונות, בגדאד, דף ל"ג ע"ד.

רבי יצחק כ"ץ

מתלמידי ה"כתה הראשונה"³⁹ ומ"החוזרים" את תורת מרן האריז"ל לתלמידים⁴⁰, היה שוחט, ונזכר כמה פעמים בכתבי מהרח"ו, מרן האר"י מסר לו מדבריו בתורת הח"ץ ובפרט מדבריו האחרונים לפני הסתלקותו לשמי רום⁴¹.

רבי יעקב מסעוד

נזכר ברשימת התלמידים⁴², נאמר עליו שנשמתו משורש יהודא בן תימא⁴³, רבינו מהרח"ו מזכירו בחלום באדר שנת של"ה – דהיינו בשנת חתימת השטר⁴⁴.

רבי יהודא משען

נמנה על ה"כתה הראשונה"⁴⁵ לאחר רבי שמואל אוזידה. נאמר עליו שנשמתו "משורש יהודא בן טבאי"⁴⁶. בס' "פרי עץ חיים"⁴⁷ מביא רבינו מהרח"ו ז"ל דברים משמו "אמר לי הר"י משען יצ"ו כי צוהו מורי ז"ל וכו'" רבי יעקב בר חיים צמח מביא מאמרים משמו בספרו "זוהר הרקיע"⁴⁸, ובהקדמתו לספרו "רני ליעקב" כותב: "גם יש כמה דברים מספר של החכם רבי יהודא משען ע"ה מה שקיבל מן האר"י זלה"ה". חיבר פ"י על הגדה של פסח עפ"י הסוד, פירוש על מדרש הנעלם וסתרי תורה שבזוהר, פירוש על הרעיא מהימנא שבזוהר הק', בספריו מביא גם מקבלת הרמ"ק ז"ל ודבריו ששמע מרבי שלמה אלקבץ ז"ל. האריך ימים ובשנת ש"ע מוזכר ע"י רבינו מהרח"ו ברשימת תלמידי האריז"ל מ"הכתה הראשונה שעודם בחיים"⁴⁹.

רבי יעקב שניאור

מגורי האריז"ל, נזכר בשער רוה"ק⁵⁰.

רבי יוסף באג"י יאר

לו גילה האריז"ל את ענין התקשרותו עם מהרח"ו ז"ל⁵¹, היה עשיר מופלג "והחזיק ישיבת האר"י בצפת מכיסו עשר שנים ועסק בחכמת הקבלה"⁵².

39. שער הגלגולים ס"ט ע"א.

40. שם דף ס"ו.

41. שם דף ע"א ע"ב.

42. שם דף ס"ט ע"א.

43. ספר הגלגולים השלם דף פ"ט ע"ב.

44. ס' החזיונות.

45. שער הגלגולים דף ס"ט ע"א.

46. ס' הגלגולים השלם דף פ"ח ע"א.

47. שער יום הכפורים ראש פרק ב'.

48. מונקאטש, דף ר"ג.

49. ס' החזיונות דף ל"ג ע"ב.

50. ירושלים, הער"ב, דף ע"ה ע"ב.

51. שער הגלגולים דף נ"ג ע"ב.

52. ס' החכמים חלק א' עמ' 161.

רבי שם טוב (עמי"א)

מחכמי צפת, נזכר בשו"ת הרשד"ם⁵³, בשו"ת אבקת רובל⁵⁴, בשו"ת רבי משה גאלנטי⁵⁵, בשו"ת מהרימ"ט⁵⁶ ובספר כתר תורה⁵⁷. כנראה שהוא בנו של רבי שלמה בן רבי שם עתיה מחכמי ירושלים⁵⁸.

רבי יוסף לאטון

הוא החזן רבי יוסף אלאטון הנזכר בס' הגלגולים השלם⁵⁹ ובשער הגלגולים⁶⁰ יחד עם רבי יעקב מסעוד.

---

53. שאלוניקי, שני"ד, אבן העזר סי' רכ"ז הל"ה.

54. שאלוניקי, תקנ"א סי' כ"ה.

55. ורניציאה, שס"ח, סי' נ"ב.

56. קושטא, ת"א, סי' מ' פ"ב.

57. לרבי שמואל די אבילה, אמשטרדם, תפ"ה, ג' א'.

58. שם הגדולים, מע"ג, אות ש' ע"ב.

59. דף פ"ח עמ"ד.

60. דף ס"ט עמ"א.

ג

שטר התקשרות של רבני ארם צובה ז"ל משנת תקפ"ט

שטר התקשרות של רבני ודייני ארם צובה ז"ל המובא כאן לראשונה בדפוס נמצא באוצר גנזי כ"ק מן אדמ"ר שליס"א, ותוכנו תקנות לחיזוק למוד התורה בצוותא, באהבת חברים, בסדרים רצופים, וקבלה על ניכויים מקצבת הישיבות באחורים וחסורים מסדרי הלמוד.

החתומים על השטר הם מסלתה ומשמנה של חכמי ארם צובה בודד דעה, רבנים מופלגי תורה יושבי על מדין, דיינים מובהקים שניהנו פאר בקהילה מפוארה זו, ובעלי תריסין אדירי תורה ומחברי ספרים נודעים.

בשטר נזכרים שלשה ישיבות שעל תלמידיהם נמנים חותמי השטר, על שנים מהם יש בידינו מספר פרטים:

הישיבה של הרב החסיד כמהר"ם פיג'וטו זלה"ה

יסדו השר הגביר רבי חי משה פיג'וטו ז"ל, גדול בתורה ובמעשים. בעמח"ס "ויחל משה" ועוד חידושי תורה שנשארו בכת"י, היה מחותנו של מהר"ם גלאנטי ז"ל שהיה רב ור"מ דמשק, בהקדמה לספר "ברך משה" כותב מהר"ם גלאנטי על מחותנו: "...מר מחותני רב חביב"א, הדר הוא לכל חסידיו, הגביר השר והטפסר, החכם השלם הדיין המצויין רב ועצום, חסין קדוש, כמוה"ר חי משה פיג'וטו נר"ו יאריך ימים על ממלכתו". נלב"ע כ"ו סבת תקע"ז.

הישיבה של הגביר הח' המ' כמה"ר מאיר גבאי יצ"ו

תלמיד חכם וגביר באהבתו הגדולה לתורה ולת"ח. ויסד ישיבה בביתו עם הרבה ספרי קודש. רבי אברהם דיין מרבניה המפורסמים של ארם צובה מזכירו לטוב בהקדמה לספרו "זיוסף אברהם": "... ברם זכור אותו האיש לטובה, לאיש החסד והרחמים דבסים מחלבא, מר ניהו רבא, הגביר החכם המרום כה"ר מאיר גבאי נ"ע, אשר בעודנו חי איש על העדה ויואב שר הצבא, יגע בעשר אצבעותיו ועשה לת"ח בביתו ישיבה, וקיבץ וקנה ספרים נחמדים והוציא עליהם כספא ודהבא, בנפש חפצה ובאהבה רבה. והקדיש אותם לת"ח לכל יוצא ובא, ללמוד בהם בקבע לא ימיש מרחובה, ואילולי הוא נשתכחה תורה מפני חומר שבה, כי הת"ח לא יעלה בידם לקנות ספרים יקרי הערך שהם צריכים להוצאה מרובה..."⁴.

ב"ה

אנחנו הח"ס העוסקים כתורת ה' בבתי מדרשות אשר פה אר"ץ
ישיא, קיבלנו יצ"ו מטוב רצוננו להשכים ולהעריב להתנסק

1. בינה תקע"ד.
2. "לקדושים אשר באר"ץ", ר' דוד ציון לאנאדו, מהדורה א': חשי"ב, ירושלים ת"ו. מהדורה ב': חש"ם. ירושלים ת"ו, אות תנ"ב.
3. ליוורנו תרכ"ד.
4. לקא"ב מהדורה ב' מ"א.

בתורת ה' כאשר ציינו ה' קצין הדרגה ואם באילו מחמת מרדיון
 ש"פ הארצה עמנו היתה להתאחד עד הצות היום ממש, נכה ה'
 נכה איש ואיש מקצבתו מדבר איש וימו דבש הקצבה אשר לו,
 וכאם יתעכב שעה אחת אח"ה נכה הצי שיועד קצבתו וה"ה אם
 יבוא מאן המקר וילך הו' לעסקו שעה אחת אח"ה שיונכה הצי
 קצבתו, ואם ילך לו מתשש לשעות והלאה נכה רביו היום וכן עתה
 אם יבא באותו זמן שיקה רביו הקצבה דוקא כאשר ידנו כן יסמו,
 ולא מיבטיא אם תהיה הליכותי לדבר הרשות או לרוב היום אלא
 אפי' אם יתעכב או ילך לישב בדין כה וישיה, כי לא ניתנה קצבת
 הישיבות כי אם לישב בעסק הלימוד ללמוד וללמד באהבת
 התנאים, ולכל הפחות כמנהגים תלתא כהדא או נדברו דלא ה'
 איש אל רבתי ויבא הני זכריה, וסך הלימוד יהו דוקא כהה"מ
 הירועים והמה הישיבה של הרב החסיד כמהר"ם פיגומו והה"ה,
 והישיבה של הגבור הח' המ' כמה"ר מאיר גבאי ז"ל, והישי' של
 המנהג הקה"מ כמהר"א נשיא ז"ל, והיתה לבאר שכל אחד יאחד
 ממנו יקבע לו ישיבתו, לא יפנה אנה ואנה, הך יום כה ודרך יום
 כה, וכ"ש לחלק היום הצינו כשישיבה אחת והצינו כשישיבה אחרת,
 וכאם ויזכרה שילך לאיזה ישיבה לפחות ישב כל היום כלו כ"ז
 קובלנו עלינו לשמור והעשות ולקיים כאין אומר ואין דברים ועוד
 אמרין ולהגדיל תורה ולהאדיר הסכמנו בהסכמה גמורה בחודש
 זה משנת ה'ת"ל ישראל אל ה' ושריר ובריר ויציב ונכון וקיים.

הצטרף משה הלוי ס"ט	הצטרף שמעון המווי ס"ט	הצטרף יוסף ששון ס"ט
ישעיה דוין ס"ט	הצטרף חיים מרדכי לבטון ס"ט	הצטרף אליאז קצין ס"ט
הצטרף ישועה עבאדי ס"ט	הצטרף בכור יאודה קצין ס"ט	
הצטרף עזרא עטייב ס"ט	הצטרף עזרא ישועה הכהן ס"ט	
הצטרף יצחק מזרחי ס"ט	הצטרף יצחק שרים ס"ט	הצטרף דוד אשכנזי ס"ט

להלן רשימת הרבנים והדיינים החתומים על השטר:

רבי משה הלוי

מרבניה ודייניה של ארם צובה, חותם עם רבני אר"ץ בהקדמה לספר "יושב אהלים"
 לרבי אברהם ענתבי ז"ל. ישב בבית דין עם הרבנים רבי עזרא ישועה הכהן ורבי יצחק
 דוין ז"ל, ונמצא חתום על שטרות עם רבני אר"ץ משנת תקס"ב ומשנת תקע"ד.⁵

רבי שמעון המווי

חותם שלישי עם עוד תשעה מרבני ודייני ארם צובה בשנת תקפ"ח על שטר
 למסירת משכון "לטובת כללות החכמים ה'ת"ל".⁶

5. שם רכ"ה.

6. שם קע"ה.

רבי יוסף ששון

מדייני ורבני ארם צובה, חתום יחד עם תשעה מרבני אר"ץ בשנת תקפ"ח על השטר הנ"ל, חתום יחד עם רבי אברהם ענתבי ז"ל על שטר בוררות משנת תקצ"א, באותה שנה פונים אליו שבעה חכמי ורבני עיה"ק טבריא ת"ו לסייע בידי שלוחם רבי יהודא נחמד, כן הספיד על פטירת השר רבי רפאל פיג'וטו ז"ל בשנת תקפ"ז.

רבי ישעיה דיין

מדייני ארם צובה, חכם סופר ומוהל. נמצא חתום על שטר משנת תקע"ט, נלב"ע ביום ש"ק כ"ב אייר תק"ץ.⁸

רבי חיים מרדכי לבמון

כהן כאב"ד ב"ד ארם צובה. וחתום עם רבני אר"ץ על ההקדמה לס' "יושב אהלים". חב ס' "נוכח השלחן"⁹ שר"ת על ד' חלקי שר"ע, כמל"כ חיבר ס' דרושים עפ"י ההלכה "בן יאיר" שנדפס מכת"י ע"י נינו רבי עובדיה הדאיה ז"ל בירושלים ש' תרפ"ה, גדולי רבני ארם צובה שיבחוהו בהסכמותיהם.

נלב"ע ביום כ' סיון תרכ"ט, והראש"צ רבי אברהם אשכנזי זצ"ל מזכיר פטירתו בהסכמתו לספר "האח נפשינו" לרבי אברהם חמוי ז"ל: "... שמועה שמעתי מרה כלענה, כי עלה שמים אחד מן הרמתים, ראש על אר"ץ רבה, אל ארצי ואל מולדתי, מקודש מקודש הכרתי והפלתני, גאון עוזנו מורנו ורבנו הרב הגדול כמוהר"ר חיים מרדכי לבטון בעל ספר נוכח השלחן ז"ל צלוחית של פליטון...¹⁰. שטר התקשרות שלפנינו נכתב על ידו.

רבי אליהו קצין

בנו של רבי יהודה קצין ז"ל, נולד בארם צובה בשנת תקל"ח בערך. חסיד ומקובל, ומרבניה המופלגים של ארם צובה. וכהן כראב"ד בביה"ד של ארם צובה.

חתום יחד עם רבני אר"ץ "היושבים ראשונה במלכות על כסא ההוראה בי דינא רבא ויקירא על אר"ץ רבה" בהקדמה לס' "יושב אהלים". השאיר חידו"ת בכת"י. נלב"ע בשנת תק"ל לערך.¹¹

רבי ישועה עבאדי

בעמח"ס "קול רנה וישועה"¹², דרוש ומוסר ושו"ת. כל ימיו מדוכא ביסורים ולומד תורה מתוך הדחק. חתום יחד עם חכמי ורבני ארם צובה בשנת תרי"ב על הסכמה לספר "כנסיה לשם שמים" לרבי מנשה סתהון ז"ל.¹³

7. שם תקי"ח.

8. שם ק"ח.

9. איזמיר ש' ברכות.

10. לקא"ב מהדורה ב' ר"ח.

11. שם תע"ג.

12. ליוורנו תרי"ג.

13. לקא"ב מהדורה ב' שפ"ד.

רבי בכור יהודה קצין

בנו של רבי דוד קצין ז"ל. כיהן כרב ודיין בביה"ד ארם צובה. נודע כדרשן נפלא, ורבים השיב מעון. חותם עם רבני אר"ץ בהסכמה לספר "כנסיה לשם שמים". על ציונו כתוב: "... החכם השלם, הדיין המצויין, הרב הכולל בישראל להלל...".¹⁴

רבי עזרא עמיא

רב, דרשן. פייטן ונעים זמירות ישראל, חלק מפיוטיו נדפסו בס' הזמירות "שיר ושבחה". חתום עם רבני אר"ץ בהסכמה לס' "כנסיה לשם שמים". נלב"ע ט' אלול תרל"ה.¹⁵

רבי עזרא ישועה הכהן

מרבניה החשובים של ארם צובה "ומהיושבים ראשונה במלכות כסא ההוראה בי דינא רבה ויקירא". חותם ראשון עם חכמי ארבני אר"ץ בהקדמה לס' "יושב אהלים" לרבי אברהם ענתבי ז"ל.

נלב"ע ז' מנ"א תר"ז. על מצבתו חרתו בין היתר: "... ראש השלישים ומחכים הישישים. סבא קדישא קודש קדשים, נר ישראל צדיק יסוד עולם אשר בית ישראל נכון עליו, הכהן הגדול... הצדיק העניו, הרב המופלא וכבוד ה' מלא...".¹⁶

רבי יצחק מזרחי

חותם בשטר מעשה בית דין משנת תקפ"ח יחד עם רבני ארם צובה רבי חיים מרדכי לבטון ז"ל ורבי שלום כאסכי ז"ל.¹⁷

רבי יצחק שרים

מרבני ארם צובה המפורסמים. רב מופלא חסיד ועניו. לן באהלה של תורה מתנהג בחסידות, מסתגף ומסתפק במועט הגם שהיה עשיר בנכסים. הקדיש את הונו הרב למוסדות תורה וחסד. חיבוריו: "באר יצחק"¹⁸ - ביאור הראב"ע עה"ת. "הדר עזר"¹⁹ - ביאור לפירוש הראב"ע על הנ"ך. "לקוטים מפרדסי"²⁰, "לקוטי אמרים"²¹ ב' חלקים, "מוסר חכמים" - לקוטי חז"ל עה"ת, "פי הבאר"²² - ביאור לדברי הרא"ם עה"ת.

בס' "שערי רחמים"²³ לרבי רחמים יוסף פרנקו ז"ל רבה של חברון ת"ו, מובא תשובה מ"הרב המובהק מוהר"י שרים" ורבה של חברון כותב עליו: "הן כל יקר ראתה עיני האי פיסקא דדינא דשדר לן מר הרב המו' כמוהר"ר פחד יצחק יצ"ו". נלב"ע בחג הסכות בהיותו יושב בתוך הסוכה, בט"ז תשרי תרל"ג.²⁴

14. שם תע"ד.

15. שם תי"ח.

16. שם ר"ה.

17. שם רפ"ה.

18. ליוורנו תרכ"ד.

19. איזמיר תרכ"ה.

20. ארם - צובה תרל"ג.

21. ארם - צובה תרל"ג.

22. ירושלים תרס"ח.

23. אה"ע סי' י"ב.

24. לקא"ב מהדורה ב' תק"ח.

רבי דוד אשכנזי

בנו של רבי גבריאאל בן רבי רחמים אשכנזי ז"ל, כיהן כדיין בארם צובה יחד עם רבי אברהם ענתבי ורבי חיים מרדכי לבטון ז"ל.

נלב"ע כ' כסלו תר"ח, על מצבתו רשמו בין השאר: "... החכם השלם, הדיין המצויין הרב הכולל בישראל להלל..." והספיד אותו רבי אברהם דיין ז"ל מרבניה המפורסמים של אר"ץ: "וילך דוד בהצנע לכת מתהלך בתומו... מאן דזכי לכל הני על וגני, מנ"ר הח' הש' הדיין המצויין הרב העצום כמה"ר דוד אשכנזי זלה"ה...".²⁵

אנו מקבלים לכריכה גליונות א"ו, שנה א'
במשרדנו רח' אשלג 5, עד ט"ו בשבט תשמ"ז, בין השעות 9-8 בערב

המערכת

**יעמדו על הברכה
אלו שתרמו להופעת קובץ זה**

לעי"נ
הרה"ח שלמה יצחק
בי"ר ישראל חיים פרגר ז"ל
נלבי"ע י"ב ניסן
תש"ח
הונצח ע"י
בנו א. מ. פרגר

★ ☆ ★

לעי"נ
הר"ר מרדכי ז"ל
בהר"ר אברהם בן ציון מייזליש ז"ל
נלבי"ע כ"ט כסלו

★ ☆ ★

ת.נ.צ.ב.ה.

